

POWIAT

SOKOŁOWSKI

“Projekt współfinansowany przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Mazowieckiego 2007-2013”

Teksty:
Marcin Jaszak

Zdjęcia:
Tomasz Biaduń, Ilona Gabryel

Zdjęcia archiwalne:
www.photodune.net

Projekt graficzny i wykonanie:
Kopalnia Inspiracji – Agencja Kreatywna Tomasz Biaduń

Współpraca:
dr Waldemar Biaduń, Ilona Gabryel

Na zlecenie:
Starostwo Powiatowe w Sokołowie Podlaskim

Nakład:
1000

ISBN 978-83-63446-94-9

2015

SPIS TREŚCI

Wprowadzenie	7
Introduction	9
Eintritt	9
Nadbużański Park Krajobrazowy	11
The Bug Landscape Park	22
Nadbużański Landschaftspark	26
Sokołowskie rezerваты wchodzące w skład Nadbużańskiego Parku Krajobrazowego	31
The Sokołów Nature Reserves as part of the Bug Landscape Park	44
Reservate in Sokołów die zum des Nadbużański Landschaftspark Gehören	49
Polska w Europejskiej Sieci Ekologicznej NATURA 2000	55
Poland in the European Ecological Network NATURE 2000	62
Polen im Europäischem NATURA 2000 Öko - Bündnis	65
Sieć NATURA 2000. Obszary położone na terenie powiatu sokołowskiego	69
NATURE 2000 areas situated in the Sokołów district	80
NATURA 2000 gebiete im sokołowski kreis	84
Gminy sokołowskie w obszarze funkcjonalnym „Zielone Płuca Polski”	89
Sokołowski municipalities in the functional area of Polish Green Lungs	102
Sokołowski Kreis Gemeinden im Gebiet der Grünen Lungen Polens (Zielone Płuca Polski)	107
Obszar chronionego krajobrazu „Dolina Bugu”	113
Protected Landscape Area „Valley of the Bug”	118
Das Schutzgebiet „Dolina Bugu” (Bugtal)	120
Rezerваты przyrody – Skarpa i Wydma Mołożewska	123
The „Skarpa Mołożewska” Nature Reserve and the „Wydma Mołożewska” Nature Reserve	142
Das Skarpa Mołożewska Naturreservat und Das Naturreservat Wydma Mołożewska	149
Rezerwat Przyrody Śnieżyczki	157
The Śnieżyczki Nature Reserve	164
Das Śnieżyczki Naturreservat	167
Inne atrakcje powiatu sokołowskiego	171
Other attractions in the Sokołów county	186
Andere Attraktionen im sokołowski Kreis	191

WPROWADZENIE

Ponad 1100 km², dwa miasta i dziewięć gmin. Powiat sokołowski to jeden z grupy 42 powiatów województwa mazowieckiego (37 powiatów ziemskich i 5 powiatów grodzkich). Gęstość zaludnienia wynosi tutaj zaledwie około pięćdziesiąt dwie osoby na km² (dla porównania, średnia gęstość zaludnienia województwa to 142 osoby). Jednak w powiecie sokołowskim nie o liczbę mieszkańców chodzi, ale o ich gościnność i otwartość, a przede wszystkim urok terenów, na których mieszkańcy goszczą rokrocznie tysiące turystów.

To, co przyciąga gości, to spokojnie upływający czas, odliczany niczym nieskrępowanym prądem rzeki Bug, kilkusetletnia siła rosnących lasów, a w nich delikatność, piękno i wyjątkowość chronionych roślin. Wszystko to można podziwiać, słuchając nieustającego koncertu setek gatunków mieszkających tu barwnych ptaków. Jak widać, tereny upodobali sobie nie tylko turyści. Obszar powiatu stał się doskonałym środowiskiem życia dla tysięcy gatunków roślin i zwierząt, z których ogromna ilość jest prawnie chroniona. Właśnie to bogactwo przyro-

dy sprzyja nietypowym sposobom na wypoczynek, z dala od zgiełku dużych kurortów, szumu miasta i jak najbliższej natury. Całodzienne wycieczki piesze, wyprawy rowerowe czy spływy kajakowe, a podczas tych wypadów „polowanie” z obiektywem, to typowe sposoby na wypoczynek.

Jest co zwiedzać i podziwiać, bo część terenów powiatu to obszar pięknego Nadbużańskiego Parku Krajobrazowego. Oprócz niego zawędrujemy do Nadbużańskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu, Siedlecko-Węgrowskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu, siedliska Węgrowskiego oraz do siedmiu rezerwatów przyrody (Podjabłońskie, Śnieżyczki, Wydma Mołożewska, Skarpa Mołożewska, Biele, Bojariski Grąd i Sterdyń). Spotkamy też na swojej drodze aż 110 pomników przyrody. Warto również wspomnieć, że gminy sokołowskie leżą w obszarze funkcjonalnym „Zielone Płuca Polski”, a część tych terenów została objęta Europejską Siecią Ekologiczną Natura 2000.

Jak widać, atrakcji dla turystów kochających przyrodę nie zabraknie. Po trudach wypraw zaś, zmęczeni wrażeniami podróznicy mogą liczyć na gościnność mieszkańców, którzy doceniając walory swojej krainy, zapewnili doskonałe zaplecze dla turystyki.

INTRODUCTION

More than 1100 km², two cities and nine municipalities. So here it is - Sokółów county. One of a group of 42 counties of Masovian Voivodship. The population density here is only about fifty-two inhabitants per square kilometre. What attracts visitors here is quietly passing time, centuries-old force of growing forest, as well as delicacy, beauty and uniqueness of protected plants. All of this can be admired while listening to the incessant concert of hundreds of species of colourful birds living here. The area of the county has become a prime habitat for thousands of species of plants and animals, of which a huge amount is legally protected.

There are many places to visit and admire since the beautiful Bug Landscape Park is part of the county area. Besides it, we can visit the Bug Protected Landscape Area, Siedlecko-Węrowski Protected Landscape Area, Węgrów habitat and up to seven nature reserves (Podjabłońskie, Śnieżyczki, Wydma Mołożewska, Skarpa Mołożewska, Biele, Bojarski Grąd i Sterdyń). Moreover, on your way we can meet up to one hundred and ten natural monuments. It is also worth mentioning that Sokółów municipalities are within the limits of functional area of „Polish Green Lungs” and part of this land has been covered by European Ecological Network Natura 2000.

EINTRITT

Über 1100 Quadratmeter, zwei Städte und neun Gemeinden. Dies ist der sokołowski Kreis. Einer aus der Gruppe von 42 Kreisen der Mazowieckie Woiwodschaft. Die Bevölkerungsdichte hier gleicht nur 52 Personen per Quadratkilometer.

Das, was die Besucher anzieht ist der ruhige Zeitablauf, die Kraft, der seit Hunderten von Jahren wachsenden, Wälder und die sanfte Schönheit und Einzigartigkeit der, in ihnen wachsenden und unter Schutz stehenden, Pflanzen. Während man all das bewundert, hört man gleichzeitig ein ewiges Konzert hunderter Vogelarten die hier leben.

Das Gebiet des Kreises wurde zum idealen Lebensraum für Tausende Arten von Tieren und Pflanzen, von denen eine riesige Menge unter rechtlichem Schutz steht. Es gibt hier viel zum besichtigen und zum bewundern, denn ein Teil des Kreises gehört zum schönen Nadbużański Landschaftspark. Außerdem gibt es hier auch das Nadbużański Landschaftsschutzgebiet, das Siedlecko-Węrowskie Landschaftsschutzgebiet, den Węrowski Lebensraum und sieben Naturreservate (Podjabłońskie, Śnieżyczki, Wydma Mołożewska, Skarpa Mołożewska, Biele, Bojarski Grąd i Sterdyń). Auf unserem Weg treffen wir auch auf hundertzehn Naturdenkmäler. Erwähnenswert ist auch, dass die Gemeinden des sokołowski Kreises im Funktionsbereich der Grünen Lungen Polens liegen und ein Teil des Gebiets gehört zum europäischen ökologischen Netz NATURA 2000.

NADBUŻAŃSKI PARK KRAJOBRAZOWY

WARTO WIEDZIEĆ:

- » powierzchnia Nadbużańskiego Parku Krajobrazowego to razem z otuliną aż 221 100 ha
- » na jego terenie występuje 1027 gatunków zbiorowisk roślinnych
- » natkniemy się tutaj także na blisko 200 gatunków ptaków, 49 ssaków, 12 płazów i 6 gatunków gadów
- » w Parku wytypowano „gatunki specjalnej troski”, czyli grupę zwierząt najbardziej zagrożonych

Bory sosnowe, lasy łęgowe, starorzecza, łąki, a wśród dominującej i obfitej roślinności setki gatunków zwierząt. Nadbużański Park Krajobrazowy to wyjątkowy obszar w Polsce o dużym zróżnicowaniu terenu, w którym znajdziemy ogromną różnorodność gatunków fauny i flory, w tym rzadkie gatunki objęte ścisłą ochroną. Położony

w środkowo – wschodniej części Województwa Mazowieckiego Park zachwyca doskonale zachowaną doliną Bugu, z meandrującą rzeką, licznymi starorzeczami i wyspami w nurcie oraz piaszczystymi skarpami. Oprócz doliny rzecznej, w jego skład wchodzi również kompleksy leśne, stanowiące pozostałości dawnych puszczy, zajmujące ponad 36 procent powierzchni Parku.

Dbanie o przyrodę, zachowanie krajobrazu i poszanowanie tradycji

Poznajmy zatem jeden z największych parków krajobrazowych w Polsce. Jego obszar obejmuje 120 kilometrów lewobrzeżnej części doliny Dolnego Bugu od ujścia rzeki Toczonej w miejscowości Drażniew do ujścia Liwca w pobliżu Kamieńczyka w gminie Wyszaków, a także 40 kilometrów dolnej Narwi. Na terenie Parku znajdują się obszary leśne

Puszczy Białej, Borów Łochowskich i Lasów Ceranowskich. Obecnie jego powierzchnia wynosi 139 000 ha, a razem z otuliną aż 221 100 ha. W powiecie sokołowskim obejmuje tereny gmin: Kosów Lacki, Sterdyń, Sabnie, Repki i Ceranów.

Aby wszystkie walory tego terenu były dostatecznie chronione, a przy tym udostępnione miłośnikom przyrody, podczas powoływania Parku do życia w 1993 roku wyznaczono trzy główne cele, które chronią wartości przyrodnicze, historyczne i kulturowe oraz walory krajobrazowe tego terenu. Wśród zadań chroniących wartości przyrodnicze znalazło się zachowanie swobodnie

meandrującego Bugu i jego doliny z dużą ilością starorzeczy i odnóg, dbanie o pozostałości dużych kompleksów leśnych, bogactwa szaty roślinnej obejmującej liczną grupę chronionych i rzadkich gatunków roślin i zbiorowisk roślinnych, jak również zachowanie muraw psammofilnych i kserotermicznych oraz łągów nadrzecznych. Aby te walory współgrały z zachowaniem wartości historycznych i kulturowych, zadbano tu również o utrzymanie swoistego charakteru zabudowy wiejskiej, zachowanie tradycyjnej funkcji wsi oraz rozwój rzemiosła ludowego. Podczas zwiedzania tych terenów niewątpliwie zachwyci nas bo-

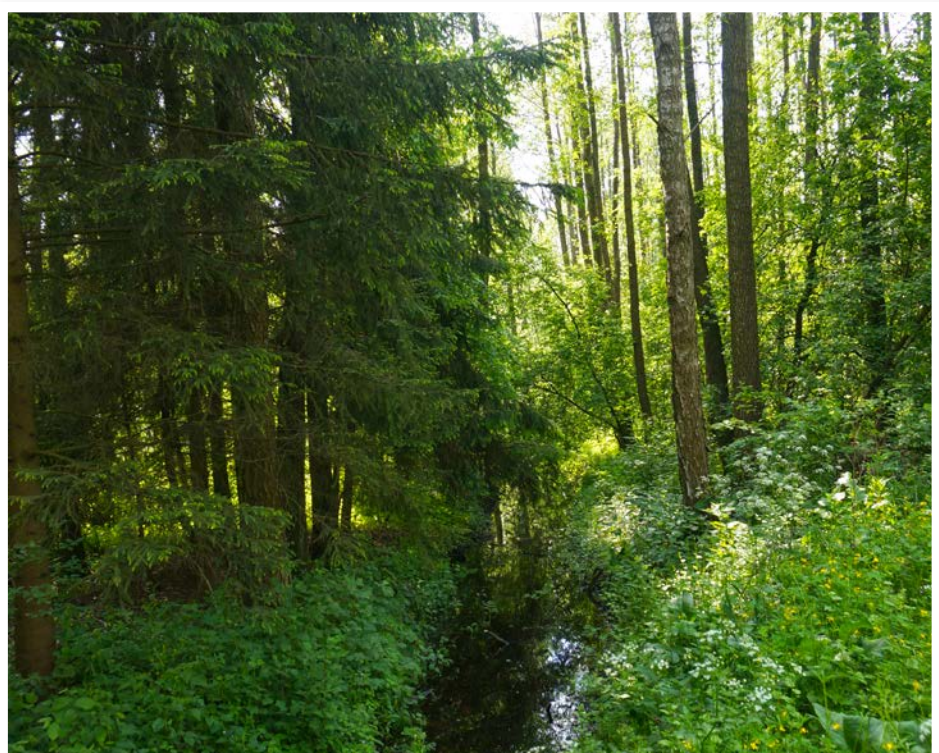
gaty, barwny świat kultury duchowej i materialnej. Mnogość przydrożnych kapliczek, drewniane krzyże w lasach upamiętniające miejsca partyzanckich potyczek oraz piękne dwory i pałace, a przy tym zwykłe skromne wiejskie chałupy, stodołki i brogi, które pamiętają jeszcze początki dwudziestego wieku. Wszystko to uzupełniają walory krajobrazowe. Tu również priorytetem stało się zachowanie w niewielkim stopniu przekształconego krajobrazu rolniczego, utrzymanie wysokich skarp erozyjnych wysoczyzn okalających rzeki Bug i Narew oraz tarasu nadzalewowego z licznymi parabolicznymi wydmami.

Tysiące gatunków na tysiącach hektarów

Nadbużański Park Krajobrazowy to przede wszystkim bory sosnowe, porastające ubogie, piaszczyste siedliska. Największą wartością tego terenu są jednak dobrze zachowane lasy łęgowe. Znajdziemy tu obszary łęgów wierzbowo-topolowych o powierzchniach do 40 hektarów oraz łęgów wiązowo-jesionowych, których powierzchnie sięgają 100 hektarów. To nie wszystko, bo nadrzeczne tereny to także kontrast wielu środowisk. Obok torfowisk występują piaszczyste wydmy, a żyzne i podmokłe lasy łęgowe graniczą z suchymi borami. Wśród nasłonecznionych łąk i muraw kserotermicznych znajdziemy roz-

siane oczka wodne i starorzecza, stanowiące specyficzne oazy bioróżnorodności.

Niezwykłe zróżnicowanie siedlisk i urozmaicona rzeźba terenu sprawiły, że na obszarze Nadbużańskiego Parku Krajobrazowego występuje około 161 zbiorowisk roślinnych, na które składa się aż 1027 gatunków. Ciekawostką może być fakt, że ta liczba stanowi około 42 procent flory Polski i jednocześnie około 86 procent flory Niżu Polskiego. Wśród zbiorowisk roślinnych znajdziemy 13 gatunków paproci, 7 gatunków skrzypów, 7 gatunków widłaków, 9 gatunków roślin nagozalążkowych, 789 gatunków roślin dwuliściennych oraz 202 gatunki roślin jednoliściennych. Rośliny reprezentowane są przez 51 gatunków drzew, 63 gatunki krzewów i krzewinek, 6 gatunków pnączy, 907 gatunków bylin i roślin jednorocznych. Na terenie parku występuje także 136 gatunków chronio-

nych, w tym 93 objęte ochroną całkowitą, oraz 391 zaliczanych do rzadkich w skali regionu i kraju. Znajdziemy wśród nich wierzbę śniadą, lepnice dwudzielną czy skalnicę trójpalczystą. Spośród rzadkich gatunków w grupie roślin leśnych na uwagę zasługują: wawrzynek wilczełyko, orlik pospolity, lilia złotogłów, naparstnica zwyczajna, zimoziół północny, parzydło leśne, mącznica lekarska, sasanka Tekli, gruszczyka okrągłolistna, widłaki goździsty, jałowcowaty, spłaszczony, cyprysowy i wroniec, listera jajowata, kruszczyk szerokolistny. Podczas spaceru po Parku naszej uwadze nie umkną rośliny typowe dla torfowisk i łąk, takie jak bagno zwyczajne, rosiczka okrągłolistna, wełnianka pochwowata, czermień błotna, kosaciec syberyjski, wielosił błękitny, pełnik europejski, groszek błotny, storczyki szerokolistny i plamisty.

Warto przyjrzeć się roślinności wodnej. Swoim pięknem zachwycą nas grzybie nie białe, grążel żółty, okrzężnica bagien-

na i osoka aloesowata. Kiedy blask wody i różnorodność kolorów roślin tu występujących nam się znudzą, możemy zwiedzić murawy piaszkowe, gdzie czekają na nas: kocanka piaszkowa, jastrzębiec polski i gruczołowaty, lepieńnik kutnerowaty, jaskier kaszubski, smagliczka drobna, skalnica trójpalczysta, czy przetacznik pagórkowy.

Przez teren Parku przechodzą granice zasięgów geograficznych wielu innych gatunków. Zaliczają się do nich lepnica litewska, zimoziół północny, a także smagliczka drobna. Oprócz tego schronienie znalazły tu gatunki zapisane w Polskiej Czerwonej Księdze Roślin. Teren Parku zasiedliło 6 takich roślin: widlicz cyprysowaty, starodub łąkowy, wielosił błękitny, czarcikęsik Kluka, cibora żółta i turzyca luźnokępkowa. Występują tu również gatunki typowe dla innych regionów kraju, na przykład nadmorski lepieńnik kutnerowaty czy rosnące raczej w terenach górskich parzydło leśne.

Krogulec

Wśród roślinności żyje ogromna liczba zwierząt. Zróżnicowanie flory doskonale przekłada się na liczebność i zróżnicowanie fauny. Nadbużański Park Krajobrazowy jest jednym z najważniejszych bastionów zwierząt na Niżu Polskim. Dolina Bugu nie przez przypadek jest ostoją ornitologiczną o międzynarodowej randze i znalazła się na liście „Ostoj ptaków w Polsce”, bo wśród zwierząt Parku największą grupę cennych gatunków stanowią właśnie one. Naszym oczom ukażą się i nacieszą uszy najrzadsze gatunki obszarów podmokłych i dolin rzecznych. Doskonale warunki bytowania znalazło tu blisko 200 z nich, w tym ponad 150 ptaków lęgowych. Wystarczy trochę cierpliwości, a przed nami pojawi się kulik wielki, kszyc, samotnik, błotniak stawowy,

rybitwy rzeczna, białoczelna i czarna oraz sieweczki; rzeczna i obroźna. Jeśli popatrzymy trochę niżej, na strome nadrzeczne skarpy, przy odrobinie szczęścia zobaczymy wychodzące ze swoich norek zimorodki i jaskółki brzegówki. Królują tu również czaple siwe, bociany białe i słonki. Coraz liczniej występują żurawie, a w niedostępnych lasach gniazdują rzadkie bociany czarne. Aby uzupełnić ten ekosystem, nad wszystkim czuwają ptaki drapieżne. Kiedy popatrzymy w niebo, przy odrobinie szczęścia dojrzymy szukającego zdobyczy, krążącego orlika krzykliwego, a na pobliskiej łące usłyszymy trzmiełojada. Swoje miejsce znalazły tu też krogulce i pustułki. Ptaki są niewątpliwym bogactwem Nadbużańskiego Parku Krajobrazowego, jednak

Żółw błotny

w jego odmętach wodnych ukrywa się tu także blisko 48 gatunków ryb (w tym bardzo rzadkich, takich jak brzany, świnki i certy), a jest on również jedną z najważniejszych ostoi rzadkich gatunków ssaków. Ogromne powierzchnie lasu stwarzają doskonałe warunki życia dla dużych ssaków leśnych. Cierpliwi przyrodnicy mogą spotkać się tu oko w oko z łosiami, jeleniami, sarnami, borsukami i lisami. Podkreślić należy, że na terenie Nadbużańskiego Parku Krajobrazowego występuje aż 49 gatunków tej grupy zwierząt, co stanowi niemal połowę wszystkich stwierdzonych ssaków na terenie naszego kraju. Większość z nich, bo aż 27, objęta jest ochroną prawną z czego 22 ochroną ścisłą. Wśród nich znalazły się jeź europejski, siedem gatunków nietope-

rzy, chomik europejski, kret, bóbr europejski, badylarka, mysz zaroślowa oraz wydra. Cztery gatunki znalazły się też na Polskiej Czerwonej Liście. Są nimi nietoperze – borowiaczek, mopek i mroczek posrebrzany oraz chomik europejski.

Podobnie jak wśród roślin, tak i w przypadku ssaków natrafimy tu na gatunki obce. O swoje miejsce walczą norka amerykańska, jenot czy żółw czerwonolicy.

Oprócz tego występuje tu około 12 gatunków płazów i 6 gatunków gadów, m.in. gniewosz plamisty i żółw błotny. Nie można też zapomnieć o owadach. Wśród drzew, na krzakach i w ściółce leśnej spaceruje i szuka zdobyczy aż 216 gatunków pajaków, z których 10 znalazło się na Polskiej Czerwonej Liście.

Ochrona na wiele sposobów

Jeśli mowa o ochronie, która jest głównym celem parków krajobrazowych, to w Nadbużańskim Parku wytypowano tak zwane „gatunki specjalnej troski” czyli grupę dziesięciu gatunków ptaków i czterech gatunków motyli, najbardziej zagrożonych i takich, na które należy zwrócić szczególną uwagę oraz objąć działaniami ochronnymi w pierwszej kolejności.

Odwiedzając Park warto pamiętać, że część tego obszaru została wytypowana do sieci Natura 2000 wytyczonej przez Unię Europejską, co nadało mu europejską rangę wśród obszarów chronionych. Natura 2000 jest to europejski system obszarów objętych ochroną przyrody, połączonych korytarzami ekologicznymi, tworzących razem spójną funkcjonalnie sieć ekologiczną. Program ten obejmuje ochronę dziedzictwa przyrodniczego Europy oraz realizację idei zrównoważonego rozwoju. Daje szansę zachowania cennych, a często zagrożonych siedlisk, zapewnienia dogodnych warunków bytowania flory i fauny, a także integracji ochrony przyrody z działalnością człowieka. Na terenie Parku i jego otuliny wytyczono również Obszary Specjalnej Ochrony Ptaków (OSO) o nazwie „Dolina Dolnego Bugu” oraz „Dolina Liwca”. Na terenach tych stwierdzono występowanie gatunków ptaków, wymienionych w załączniku tak zwanej Dyrektywy Ptasiej. Utworzono także Specjalny Obszar Ochrony Siedlisk (SOO) czyli „Ostoję Nadbużańską”. Został on wyznaczony na podstawie Dyrektywy Siedliskowej dla siedlisk przyrodniczych.

Na terenie Parku ulokowane są wyjątkowo interesujące rezerваты przyrody: Biele, Bojarski Grąd, Czaplowizna, Dębniak, Dzierżenińska Kępa, Jegiel, Kaliniak, Moczydło, Mokry Jegiel, Podjabłońskie, Przekop, Sterdyń, Śliże, Wilcze Błota. Przy zwiedzaniu Parku pomogą nam specjalnie wytyczone ścieżki przyrodnicze, z których większa część znajduje się w granicach powiatów sokołowskiego i węgrowskiego.

Spotkajmy się z dziedzictwem przyrody na ścieżkach edukacyjnych

Dla każdego coś miłego. Tak w skrócie można określić ofertę Parku dla turystów. W zależności od potrzeb i zainteresowań każdy powinien znaleźć tu coś dla siebie. Na Ścieżce Jeziora Kałęczyńskie swoim urokiem zachwyca nas jeziora dystroficzne usytuowane

nieopodal kompleksu leśnego Miednik na wysoczyźnie polodowcowej, stanowiące pozostałość po istniejących niegdyś jeziorach polodowcowych. Z kolei pasjonaci rowerów mogą skorzystać ze ścieżki Huta Gruszczyno-Treblinka, która oprócz aspektu przyrodniczego i krajobrazowego ukazuje piękno mazowieckiej wsi. Tym zaś, którzy zainteresowani są poznaniem różnorodności zarówno fauny i flory Parku, zaproponować można ścieżkę Uroczysko Sterdyń. Na jej trasie zobaczymy zarówno suche bory sosnowe, jak i podmokłe olsy, wyjątkowym zaś punktem jest rezerwat Sterdyń z bogatą szatą roślinną. Niemniej interesująca może być kolejna ścieżka

Uroczysko Ceranów, która prowadzi do dwóch rezerwatów florystycznych; Biele oraz Podjabłońskie. Ciekawym i oryginalnym punktem na tej trasie jest grupowy pomnik przyrody, czyli niewystępujące zwykle w tej części kraju buki. Ze względu na nie, najlepiej wyruszyć w tę trasę jesienią, kiedy to drzewa przepięknie się przebarwiają. Odnajdziemy tam także śródleśne bagienko i miejsce ochrony strefowej gniazda bociana czarnego. Jeśli chcemy dalej pójść śladem ornitologicznym, to warto przebyć trasę ścieżki Torfowisko Kules. Tu oprócz pospolitych ptaków, spotkać można rzadkiego drozda paszkota, raniuszka czy kobuza. Do osobliwości tej ścieżki nale-

ży również występowanie bardzo rzadkich na terenie Polski motyli dziennych, jak paż żeglarz, modraszek bagniczek, czy szlaczkoń torfowiec.

To tylko nieliczne przykłady sposobów poznawania uroków Nadbużańskiego Parku Krajobrazowego. Na jego terenie wyznaczono jeszcze wiele tras turystyki pieszej, rowerowej czy kajakowej (do poznania wybranych zachęcamy w drugiej części naszego Przewodnika Turystycznego). Warto na koniec wspomnieć, że na obszarze samego Parku, jak i jego otuliny znajduje się ponad 140 pomników przyrody, w tym 25 grup drzew, trzy aleje, jedno wzgórze ostańcowe oraz jedno stanowisko podziemnego grzyba.

THE BUG LANDSCAPE PARK

Pine forests, riparian forests, oxbow lakes, meadows, and among the dominant and abundant vegetation, hundreds of species of animals. A unique area in Poland with rich landscape, where we find a huge variety of species of flora and fauna, including rare species under strict protection. Located in the central - eastern part of the Masovian Voivodship, the Bug Landscape Park delights with perfectly preserved valley of the River Bug, with the meandering river,

numerous oxbow lakes and islands in the river and sandbanks and slopes. In addition to the river valley, it is composed of forests, which are the remains of ancient forests, occupying more than 36 percent of the Park.

Caring for the environment, preserving the landscape and respect for tradition

Therefore we get to know one of the largest parks in Poland. The park area covers 120 km of left-bank part of the valley of the Lower Bug River from the mouth of the Toczna River in Drażniew to the mouth

of the Liwiec River near Kamieńczyk, as well as forty kilometers of lower Narwia. The White Forest, the Łochów Forests and the Ceranów Forests are located in the area of the Park. Currently the Park's area amounts to 74 136,50 hectares and together with a wrapper it is as big as 113 671.70 hectares.

To sufficiently protect all the values of this area as well as to make them available for nature lovers, while establishing the Park in 1993 three main goals protecting the natural, historical and cultural heritage and land-

scape values of the area were set out. The three overriding qualities of the area work together and complement each other.

It is worth knowing that extremely interesting nature reserves are located within the Park. Biele, Bojarski Grąd, Czaplowizna, Dębniak, Dzierżenińska Kępa, Jegiel, Kaliniak, Moczydło, Mokry Jegiel, Podjabłońskie, Przekop, Sterdyń, Śliże, Wilcze Błota. Specially marked nature trails, most of which are located within the districts of Sokołów and Węgrów, will help us while visiting the Park.

Thousands of species across thousands of hectares

The Bug Landscape Park mainly consists of pine forests growing on poor, sandy habitat. However, the greatest value of this area are well-preserved riparian forests. We find here areas of

willow and poplar riparians with areas up to 40 hectares and elm and ash riparians, the surfaces of which equal to 100 hectares. That's not all, because riverine areas constitute the contrast of multiple environments. In addition to the sand dunes there are peat bogs, and wet and fertile alluvial forests border on the dry coniferous forests. Among the sunlit meadows and xerothermic grasslands we can find scattered ponds and oxbow lakes, which are unique oases of biodiversity.

Remarkable diversity of habitats and varied terrain in the Bug Landscape Park is the reason why there are about 161 plant communities, which include as many as 1,027 species. Throughout the Park there are 136 protected species, including 93 protected totally species, and 391 classified as rare in the country and the region. We find among them the willow swarthy, campion bipartite or three-fingered saxifrage. Mezereon, sundew, Turk's cap lily, foxglove, twin-flower, bride's feathers, bearberry, Tekla Pasqueflower, *Pyrola rotundifolia*, club-mosses clavatum, annotinum, flattened, cypress and *Huperzia Bernh*, twayblade and Fir Clubmoss are worth noting among the rare species of plants in the group of forest plants.

During the walks, water plants are worth watching. You will be delighted with the beauty of White waterlily, Yellow water lily, Colon swamp and *Stratiotes aloides*. Once you get bored with the glow of the water and the variety of colors of aquatic vegetation, you can visit the sandy turf, where such species as *Helichrysum Arenarium*, Polish and glandular hawkweed, butterbur, Kashubian buttercup, mountain gold, *Saxifraga Tridactylites*, *Veronica teucrium* are waiting for you. What's more, the shelter found here the species recorded in the Polish Red Book of Plants. The Park was inhabited by 6 species of such plants. On our way, we may meet *Diphasiastrum tristachyum*, *Angelica palustris*, *Polemonium blue*, *Succisella inflexa*, *Cyperus flavescens* and *Carex diandra*.

A huge amount of birds lives here among the plants. The Bug Valey is not by chance an ornithological mainstay

of international rank and is on the list of „Important Bird Areas in Poland” because among the animals of The Bug Landscape Park the largest group of valuable species represent just birds. The rarest species of birds of wetlands and river valleys will emerge before our eyes feasting our ears as well. Nearly 200 species of birds, including more than 150 alluvial found excellent living conditions there. Just a little patience, and in front of us we will see a curlew, a snipe, a shy, a marsh harrier, a terns river, and a black and a little ringed plover and common ringed plover. Herons, storks and woodcock also dominate here. There are also increasing numbers of cranes, and in the inaccessible forests rare black storks nest. To complement this ecosystem, birds of prey keep an eye on everything. When we look up we will see spotted eagle circling in search of prey and right behind us on a nearby meadow we will hear a buzzard.

Birds are undoubted richness of the Bug Landscape Park, but in the Park there are also 49 species of mammals, and most of them, as many as 27, is subject to legal protection of which 22 strict protection. Four species are also in the Polish Red List. These are bats - Leisler's bat, Barbastelle and Particoloured bat and the European hamster. In addition, there are about 12 species of amphibians and 6 species of reptiles, among which Smooth snake and the European pond turtle are worth mentioning. You can not forget about the insects, too. Among the trees, on the bushes and forest litter up to 216 species of spiders, of which 10 are in the Polish Red List, are walking and looking for their prey.

NADBUŻAŃSKI LANDSCHAFTSPARK

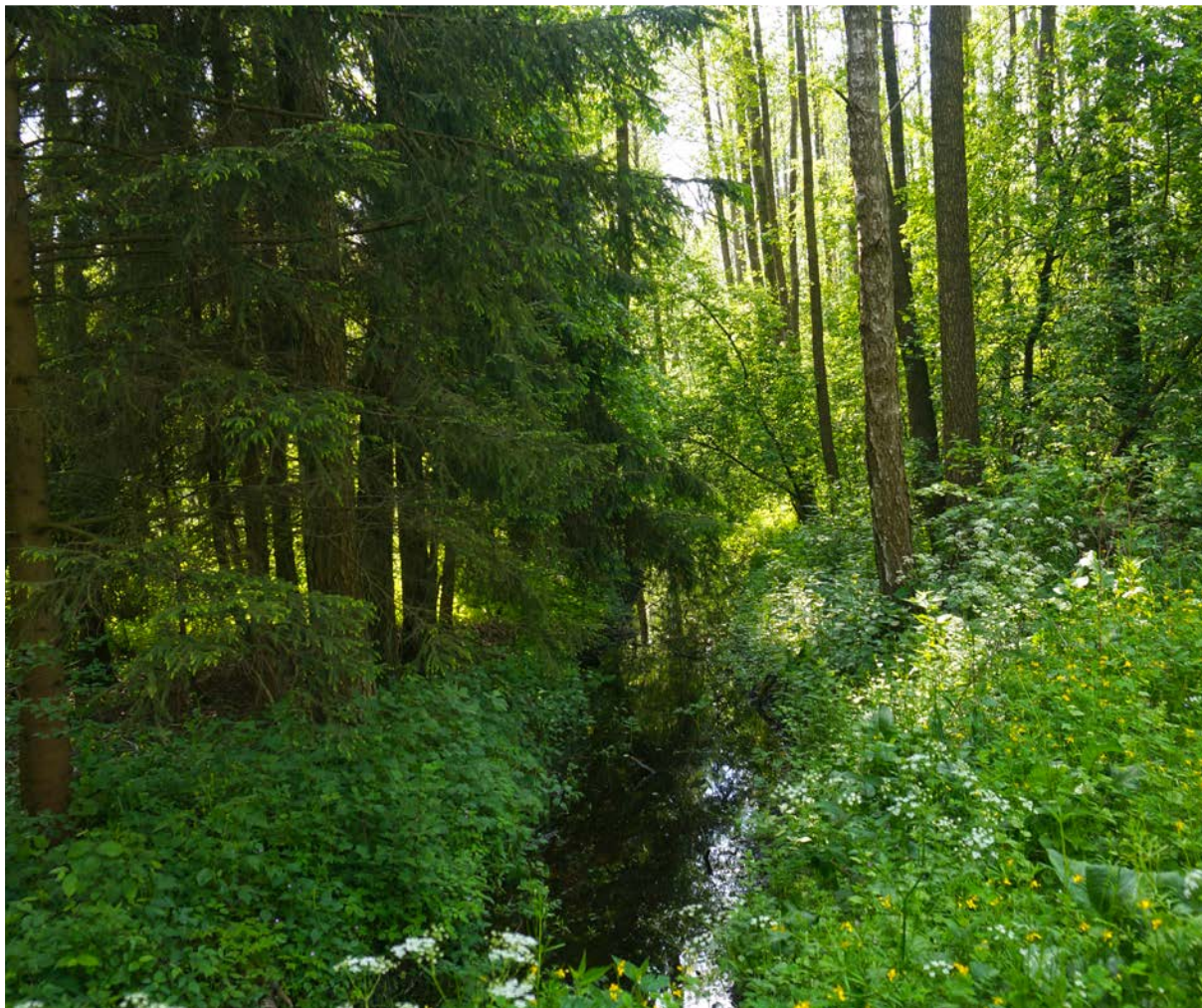
Kiefernwälder, Auwälder, Altflüsse, Wiesen und unter der reichen Pflanzenwelt hunderte von Tierarten. Die einzigartige Region in Polen mit seiner vielfältigen Landschaft, wo man unzählige Arten der Fauna und Flora, darunter auch seltene, gefährdete Arten, findet. Im mittleren Osten der Mazowieckę Woiwodschaft gelegen, der Nadbużański Landschaftspark begeistert mit dem gut erhaltenem Bug Tal, dem mäandrierendem Fluss, vielen Altflüssen und Inseln im Strom sowie den sandigen

Ufern und Böschungen. Außer dem Flusstal beinhaltet der Landschaftspark auch Waldkomplexe, die die Rückstände des ehemaligen Urwaldes sind und mehr als 36 Prozent der Fläche des Parks ausmachen.

Umweltschutz, Erhalten der Landschaft und Achtung der Tradition lassen uns einen der größten Landschaftsparks Polens erkunden. Das Gebiet des Parks beinhaltet 120 Kilometer des Tals am linken Ufer des Bugs, von der Mündung der Tocznia in Drażniew, bis zur Mündung des Liwiec in der Nähe von Kamieńczyk und auch 40 Ki-

lometer der unteren Narew. Im Gebiet des Parks befinden sich Wälder der Puszcza Biłota, der Bory Łochowskie und die Ceranowski Wälder. Seine jetzige Fläche macht 74 136,50 Hektar aus und zusammen mit dem Hüllbereich ganze 113 671,70 Hektar. Damit alle Eigenschaften dieses Bereichs gemäß geschützt sind und dabei den Naturliebhabern zur Verfügbarkeit gestellt sind, wurden bei der Ernennung des Landschaftsparks im Jahre 1993 drei Hauptziele erstellt, die die Natur, Geschichte und Kultureigenschaften, sowie die Landschaft

des Parks schützen sollen. Diese drei übergreifenden Eigenschaften des Bereichs harmonisieren miteinander und ergänzen sich gegenseitig. Es ist gut zu wissen, dass sich im Park sehr interessante Naturreservate befinden (Biele, Bojarski Grąd, Czaplówizna, Dębniak, Dzierżenińska Kępa, Jegiel, Kaliniak, Moczydło, Mokry Jegiel, Podjabłońskie, Przekop, Sterdyń, Śliże, Wilcze Błota). Beim Besichtigen des Parks helfen uns speziell dafür Markierte Naturpfade, von denen die meisten zu den Sokołowskię i Węgorowski Kreisen gehören.

Tausend Arten auf Tausend Hektar

Der der Nadbużański Landschaftspark besteht im Großteil aus Kiefernwäldern, die arme, sandige Böden bewachsen. Das wertvollste ab den Park sind aber die gut erhaltenen Auwälder. Wir finden hier Bereiche der Weiden- und Pappelauen mit bis zu 40 Hektar Fläche, sowie auch Ulmen-

Aschenauen mit bis zu 100 Hektar Fläche. Das ist aber nicht alles, denn der Bereich des Flussufers ist ein Kontrast vieler Lebensräume. Neben den Torfmooren gibt es auch sandige Dünen und die fruchtbaren, sumpfigen Auwälder grenzen mit den trockenen Kiefernwäldern. Unter den sonnigen Wiesen und xerothermen Weiden finden wir kleine Teiche und Altflüsse, die einzigartige Oasen der Biodiversität darstellen, die unglaublich vielfältigen Lebensräume und das abwechslungsreiche Relief bewirken, dass es im Nadbużański Landschafts-

park 161 verschiedene Pflanzenansammlungen gibt, zu denen 1027 verschiedene Arten gehören. Im Bereich des Parks befinden sich 136 gefährdete Arten, darunter 93 Arten die unter Komplettschutz stehen, sowie 391 Arten die als seltene in der regionalen Skala, aber auch im ganzen Land gelten. Darunter finden wir die Bleiche Weide, Leimkräuter und den Dreifinger-Steinbrech. Bei den seltenen Waldpflanzenarten sind der Echte Seidelbast, der Gemeine Akelei, der Türkenbund, der Großblütige Fingerhut, das Moosglöckchen, der Wald Geißbart, die echte Bärentraube, die Tekla Kuhschelle, das Rundblättrige Wintergrün, der Keulen-Bärlapp, der Sprossende Bärlapp, der Gewöhnliche Flachbärlapp, der Zypressen-Flachbärlapp, der Tannenbärlapp, das Große Zweiblatt besonders interessant. Während der Spaziergänge lohnt es sich die Wasserpflanzen genauer zu besichtigen. Mit ihrer Schönheit begeistern uns die Weiße Seerose, die Gelbe Teichrose, die Wasserfeder und die Krebschere. Wenn uns der Schein des Wassers und die Vielfalt der Wasserpflanzen zu langweilen anfangen, lohnt es sich die Sandweiden zu besuchen, wo auf uns solche Arten wie die Sand-Strohblume, das Habichtskraut, die Pestwurzeln, der Kaschuben-Hahnenfuß, das Steppen-Steinkraut, der Dreifinger-Steinbrech und der Große Ehrenpreis warten. Abgesehen davon gibt es hier auch Arten, die in dem Polnischen Rotem Buch der Pflanzen eingetragen sind.

Das Gebiet des Parks bewachen schon 6 Arten dieser Pflanzen. Auf unserem Weg können wir auf den Zypressen-Flachbärlapp, die Angelica Palustris, der Jakobs-lader, die Succisella Inflexa, den Pycneus flavescens und die Draht-Segge stoßen. Unter dem Schutz der Pflanzen leben hier enorm viele Vögel. Das Bugtal ist nicht ohne Grund ein ornithologisches Erhaltungsge-

biet mit internationalem Rang und auf der Liste der Vogelerhaltungsgebiete in Polen, denn unter den Tieren des Nadbużański Landschaftsparks sind Vögel die meistver-tretere Gruppe der seltenen Arten. Unseren Augen zeigen sich die seltensten Arten der Mooslandschaften, die auch unsere Ohren mit ihrem Gesang verwöhnen.

Ideale Lebensbedingungen haben hier nahezu 200 Arten von Vögeln gefunden, darunter 150 alluviale. Es reicht nur etwas Geduld und vor unseren Augen erscheint der Großrachvogel, der Bekassine, der Waldwasserläufer, die Rohrweihe, die Fluss-, Zwerg- und Schwarze-Seeschwalbe, und die Fluss- und Sandregenpfeifer. Ihr Königreich haben hier auch Graureiher und Storche. Immer häufiger erscheinen hier auch Kraniche und in den kaum erreichbaren Wäldern nisten die seltenen Schwarzen Störche. Um dieses Ökosystem zu ergänzen, beobachten das Ganze die Raubvögel. Wenn wir nach oben schauen, sehen wir einen nach Beute suchenden, kreisenden Schreiadler und gleich hinter unserem Rücken, auf einer Wiese hören wir den Wespenbussard. Vögel sind ohne Zweifel das Reichtum des Nadbużański Landschaftsparks, aber auf dem Gebiet des Parks gibt es auch 49 Arten von Säugetieren, von denen die Mehrheit (29) unter strengem Schutz steht. Vier davon sind auf der Polnischen Roten Liste eingetragen. Es sind die Fledermäuse- der Kleine Abendsegler, die Mopsfledermaus, die Zweifarbfledermaus und außerdem auch noch der Feldhamster. Abgesehen davon gibt es hier noch 12 Arten von Amphibien und 6 Arten von Reptilien, darunter die Schlingnatter und die Europäische Sumpfschildkröte. Natürlich darf man die Insekten nicht vergessen. Unter den Bäumen, Büschen und im Waldstreu leben ganze 216 Arten von Spinnen, von denen 10 auf der Polnischen Roten Liste eingetragen sind.

SOKOŁOWSKIE REZERWATY WCHODZĄCE W SKŁAD NADBUŻAŃSKIEGO PARKU KRAJOBRAZOWEGO

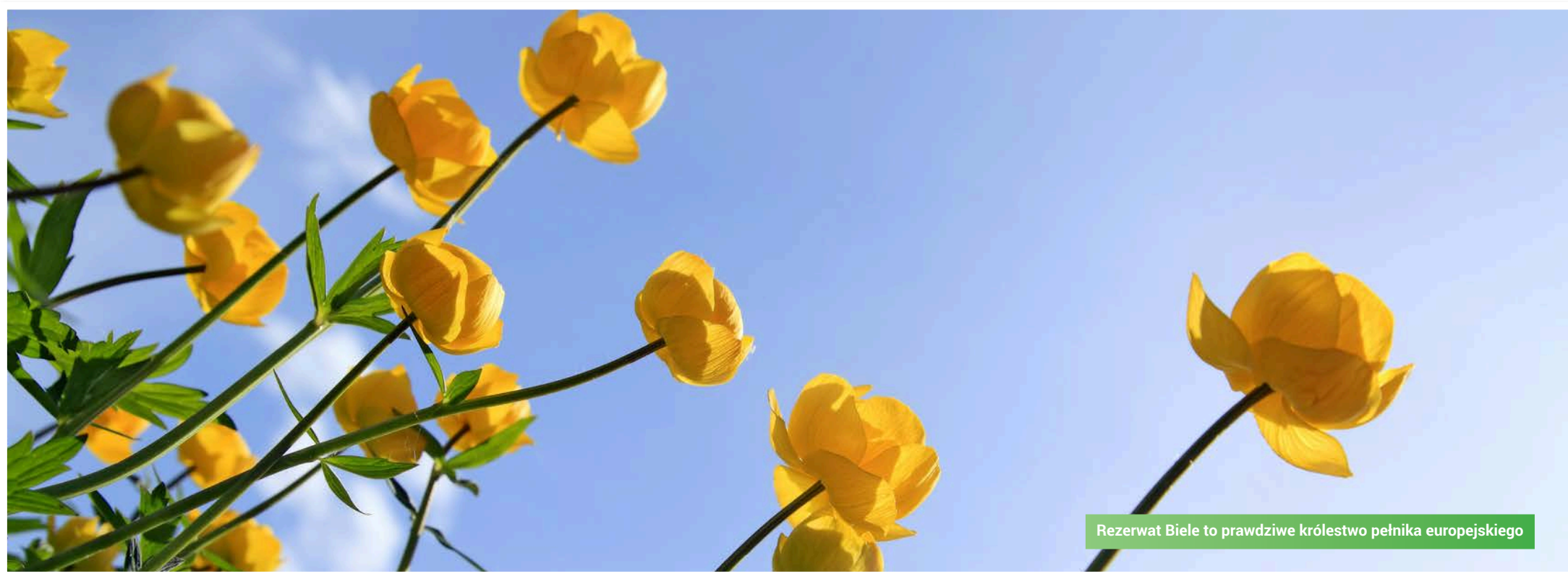
WARTO WIEDZIEĆ:

- » na terenie powiatu sokołowskiego są trzy rezerваты wchodzące w skład Nadbużańskiego Parku Krajobrazowego
- » dominującą rośliną w rezerwach Biele i Bojarski Grąd jest pełnik europejski
- » charakterystycznymi mieszkańcami rezerwatu Sterdyń są ptaki z długimi dziobami: bocian czarny, rycyk i bekas kszyc
- » jednym z najpiękniejszych kwiatów, jakie możemy spotkać w Bojarskim Grądzie jest lilia złotogłów

Najcenniejsze, a zarazem najbardziej zagrożone, zachowane w stanie naturalnym ekosystemy, ostoje i siedliska przyrodnicze, a także siedliska roślin, zwierząt czy grzybów oraz twory i składniki przyrody nieożywionej. Wielu wydaje się, że te dobra naturalne są i będą dostępne na wyciągnięcie ręki. Niestety coraz więcej gatunków roślin czy zwierząt jest zagrożonych.

Co za tym idzie zniknąć mogą całe ekosystemy czy siedliska przyrodnicze. Aby zachować i zadbać o te szczególne wartości tworzone są rezerваты przyrody. Na terenie Nadbużańskiego Parku Krajobrazowego znajdziemy ich całą mnogość. Na szczególną uwagę zasługują trzy z nich położone w gminach powiatu sokołowskiego, jako ostoje najrzadziej występujących, a co za tym idzie, chronionych gatunków.

Rezerwat Biele to prawdziwe królestwo pełnika europejskiego

Królestwo pełnika europejskiego, czyli rezerwat Biele i jego mieszkańcy

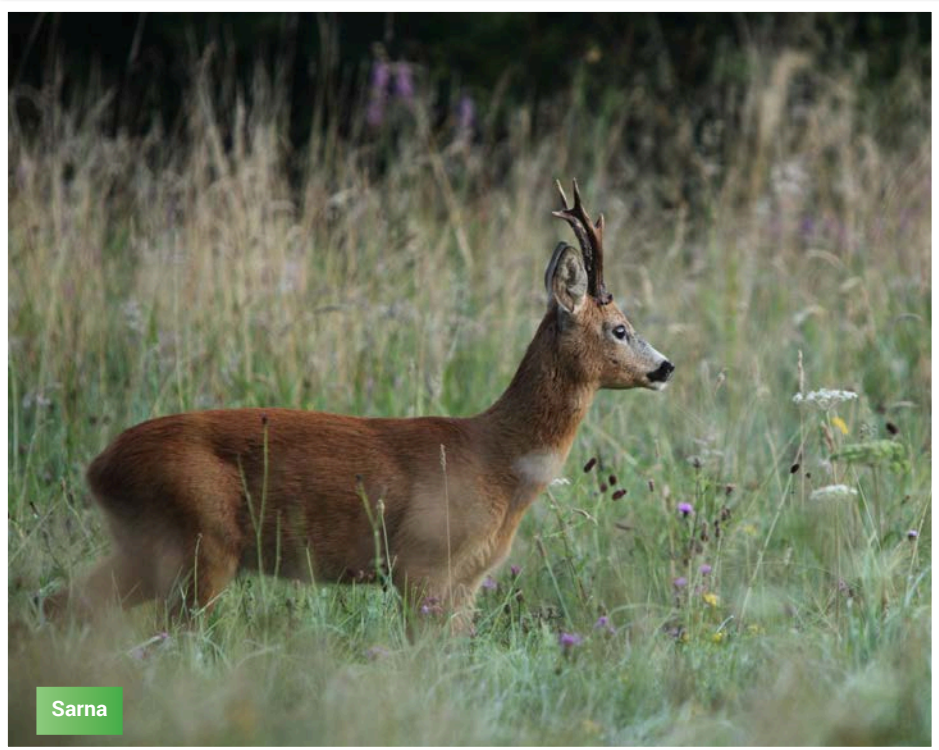
Na początek rezerwat florystyczny Biele, położony na terenie gminy Ceranów, zajmujący powierzchnię 27,90 ha. Można zaryzykować stwierdzenie, że rezerwat ten został utworzony za sprawą wyjątkowo żywego koloru żółtego. Głównym „bohaterem” jego powstania jest pełnik europejski, który założył tu najbogatsze na Nizinie Mazowiecko – Podlaskiej stanowisko.

Ta urocza bylina o wspaniałych cytrynowożółtych kwiatach, objęta została ścisłą ochroną gatunkową, wymagającą ochrony czynnej ponieważ głównymi zagrożeniami jest wykopywanie roślin do przydomowych ogródków, zrywanie kwiatów a także niszczenie ich biotopów poprzez osuszanie i meliorację wilgotnych terenów, zaorywanie ich pod pola uprawne oraz zwyczajne zarastanie łąk przez drzewa i krzewowiska. Ta jedna z najbardziej rozpoznawalnych polskich roślin, popularnie nazywana różą kłodzką, rośnie na wilgotnych łąkach. Tworzy gęste kępy dłoniasto powcinanych długoogonkowych liści, a jej pełne, kuliste kwiaty o średnicy od 2 do 3 cm rozwijają się na szczytach smukłych łodyg. Wiosną i wczesnym latem z pewnością ja-

skrawo-żółte dywany urzekną niejednego wędrowca i będą dumą w fotograficznym archiwum.

Choć pełnik europejski niepodzielnie króluje w rezerwacie Biele, to warto pochylić się tu nad innymi, rzadko spotykanymi roślinami. Wczesną wiosną, w marcu, a czasami już nawet i w lutym, w lesie można napotkać niewysokie, bezlistne krzewy, których gałązki są wręcz oblepione różowymi kwiatkami o intensywnym zapachu podobnym do hiacyntu. To wawrzynek wilczełyko, obok leszczyny najwcześniej kwitnący, występujący w Polsce krzew. Przybliżmy choć pokrótce tę roślinę o wyjątkowo ciekawej i intrygującej nazwie. Wawrzynek wilczełyko jest niezbyt wysoki; dorasta maksymalnie do 150 cm wyso-

kości. Charakteryzuje się odstającymi, dość sztywnymi, lśniącymi i nagimi gałązkami. Opadające na zimę liście skupione są tylko na szczytach gałązek. Osiągają długość od 3 do 8 cm, są całobrzegie, o lancetowatym kształcie, na końcu zaokrąglone, zaopatrzone w krótkie ogonki liściowe. Z wierzchu mają barwę ciemnozieloną, od spodu zaś siniozieloną. Po roztarciu wydzielają intensywny, nieprzyjemny zapach. Czwórdzielne kwiaty, w których koronę zastępuje barwny kielich, pojawiają się jeszcze przed rozwojem liści. Zebrane są zazwyczaj po trzy na zdrewniałych gałązkach, w kątach bliźn po ubiegłorocznych liściach. Mają różową barwę i miły, odurzający zapach, który można wyczuć nawet z odległości kilkudziesięciu metrów.

Sarna

Warto pamiętać, że cała roślina jest trująca. Dotyczy to zwłaszcza owoców, których spożycie kilkunastu może spowodować nawet śmierć. Poza tym niebezpieczne są też kwiaty i świeża kora. Najciekawsze w tej roślinie jest jednak pochodzenie samej nazwy, choć dla przedstawienia jej etymologii należy połączyć nazwę łacińską, czyli *Daphne Mezereum* z polskim członem „wilczyłyko”. Zaczijmy od części łacińskiej. *Daphne* wywodzi się z dawnego mitu greckiego. Otóż bóg Apollo upodobał sobie nimfę górską Dafne. Nimfa uciekając przed jego natarczywymi zalotami poprosiła o pomoc Matkę Ziemię, której była kapłanką. Bogini usłuchała wezwania i zamieniła Dafne w krzew, który według niektórych autorów był właśnie wawrzynkiem. Z kolei drugi człon nazwy

polskiej czyli wilczyłyko prawdopodobnie pochodzi od właściwości kory wawrzynka. Zetknięcie zawartej w niej silnej trucizny z ludzką skórą powoduje powstawanie pęcherzy, obrzęków, owrzodzeń, trudno gojących się ran, a czasami może doprowadzić do martwicy skóry. Tę właśnie właściwość wawrzynka wykorzystywali dawniej żebracy, aby wzbudzać litość i tym samym uzyskiwać większe datki.

Kolejną ciekawostką i ogromnym dobrem naturalnym rezerwatu Biele są storczyki. Niewielu z nas zdaje sobie sprawę, że spacerując po polskim lesie można spotkać te rośliny. Głównym przedstawicielem rodziny, występującym w rezerwacie, jest bezzieleniowy storczyk (bardzo oryginalny, bo bez liści); gnieźnik leśny. Ciekawostką jest fakt, że roślina jest po-

zbawiona chlorofilu i żyje wyłącznie dzięki pasożytnictwu na grzybach, od których pobiera wodę, sole mineralne i substancje organiczne. Kłęcz gnieźnika pokryte jest gęsto splatanymi ze sobą korzeniami, co przypomina ptasie gniazdo; stąd nazwa rośliny. Nie należy jednak tego sprawdzać, bo gnieźnik, jak wszystkie inne storczyki, jest w Polsce pod ścisłą ochroną.

Na co dzień żyje w postaci podziemnego kłęczka, a nadziemne pędy wytwarza wyłącznie w celu rozmnażania. Po kilku lub kilkunastu latach takiego podziemnego życia wypuszcza jasnobrązowe pędy, na których rozwijają się brązowe kwiaty. Nie produkują one nektaru ani nie wydzielają żadnego zapachu odczuwanego przez człowieka. Ich barwa nie odcina się od tła, którym są zwykle zeschnięte liście bukowe.

Bardziej reprezentatywnym i widocznym członkiem storczykowatych, występujących w rezerwacie, jest kolejna roślina objęta ochroną, czyli kruszczyk szerokolistny. Jest to wieloletnia roślina wytwarzająca pęd osiagający do jednego metra wysokości. Zielona lub z odcieniem czerwonym, zwłaszcza u nasady, łodyga wznosi się pojedynczo i nie rozgałęzia się. Jej dolna, bezkwiatowa część jest naga. Jajowato-eliptycznego kształtu liście są liczne i wyrastają spiralnie na łodydze. Końce liści są zazwyczaj ostre lub krótko zaostrzone. Kruszczyk szerokolistny kwitnie od czerwca do września. Zazwyczaj chwali się kwiatami koloru zielonkawego do różowawego, wielkości około jednego centymetra, zebranymi w grono w górnej części bezlistnej łodygi. Kwiatostan osiąga od 3 do 35 cm wysokości.

Grupę roślin chronionych w tym rezerwacie zamyka niewielka roślina, kopytnik, która swą nazwę zawdzięcza liściom, mającym kształt kopyta. Jej mocno, ciemnozielone liście są osadzone na długich

Wawrzynek wilczyłyko

ogonkach, kwiaty z kolei są małe i czerwono-brunatne. Kopytnik jest często mylony z przylaszczką i z bluszczem. Ma silny, przykry zapach, powodujący kichanie, kaszel, a nawet wymioty, przez co zwany jest też polską wymiotnicą.

Oprócz roślin chronionych w rezerwacie Biele znajdziemy rzadkie gatunki takie jak bodziszek leśny, kozłek całolistny, jaśkier kaszubski oraz rutewka wąskolistna. W rezerwacie mają swoją ostoję również zwierzęta leśne. Spotkać tu można jelenia, dziką, sarnę, a z ssaków drapieżnych kunę, borsuka czy lisa. Bogaty jest tu też świat ptaków, które znajdują dobre warunki do zakładania gniazd.

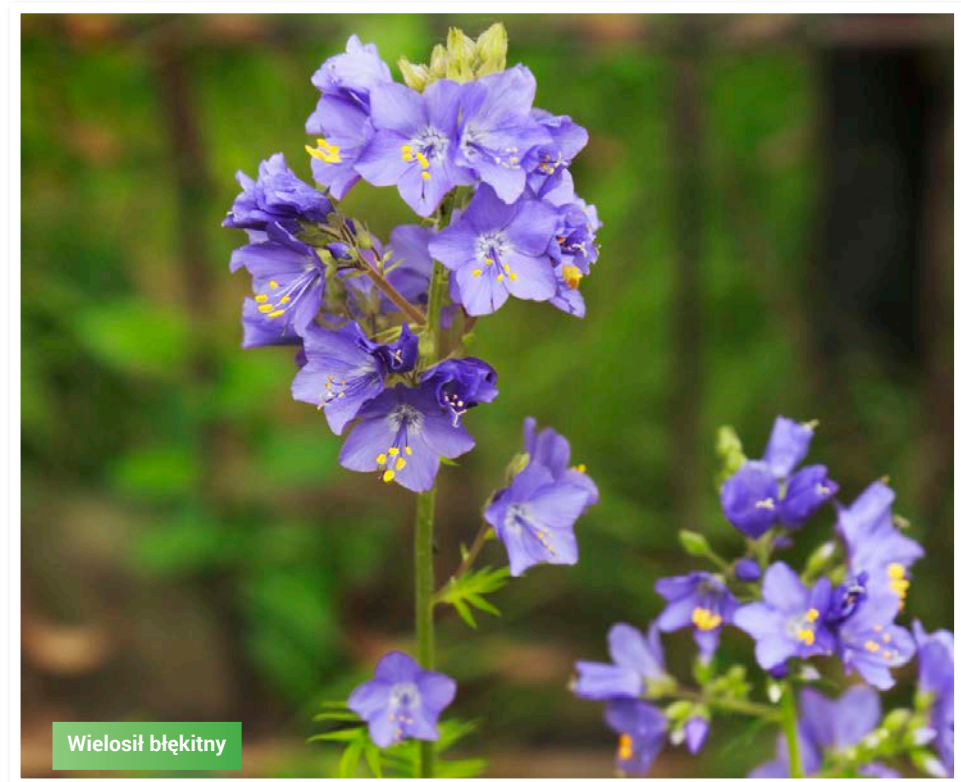

Trująca ślicznotka, florystyczna „miss”, dudek i srokosz: oto Bojarski Grąd

Kolejny rezerwat florystyczny na terenie Nadbużańskiego Parku Narodowego to rezerwat Bojarski Grąd o powierzchni 7,02 hektara, położony w granicach gminy Kosów Lacki. Obejmuje swoim obszarem dwie niewielkie wydmy położone wśród łąk doliny Bugu. Rezerwat został utworzony w 1996 roku, a przedmiotem ochrony na jego terenie są łąki, wydmy, pastwiska i torfowiska w dolinie rzeki Kosówka. Jest to obszar położony na terenie zalewowym Bugu. Główną rolę pełnią tu cztery chronione i pięknie kwitnące gatunki.

Tu również króluje pełnik europejski, a jako że kwitnie wiosną, to wczesnym

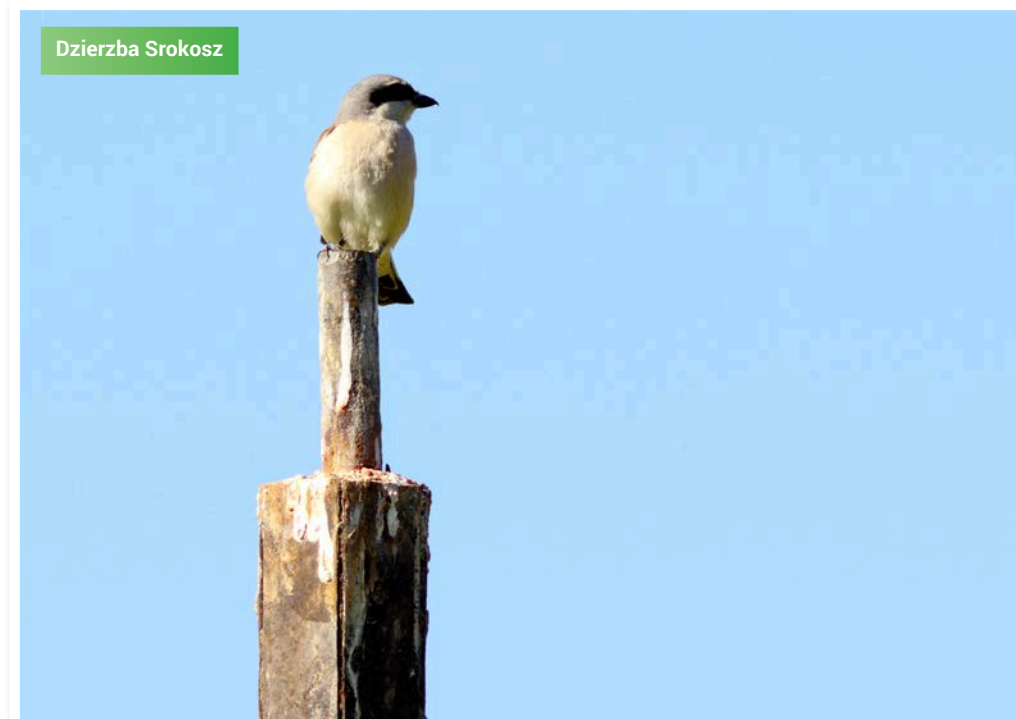
latem jego jaskrawy żółty kolor ustępuje miejsca głębokiemu niebieskiemu kolorowi wielosiłu błękitnego. Ta dumnie prezentująca się roślina została wpisana do Polskiej Czerwonej Księgi Roślin i zaliczona do gatunków narażonych na wyginiecie. Wzięła ona swą nazwę od tego, że wegetację rozpoczyna jako jedna z pierwszych nie reagując na nawroty minusowych temperatur. Spomiędzy kępy ubiegłorocznych, suchych liści odziomkowych, które przez całą zimę osłaniały będące nad powierzchnią ziemi pąki, ukazują się młode, zielone listki. Liście wielosiłu są nagie, nieparzysto-pierzaste, złożone z 7 do 13 par lancetowatych listków. Dolne liście są ogonkowe a górne siedzące. Pędy kwiatowe są ulistnione, obłe i puste w środku, pod kwiatostanem zazwyczaj rozgałęzione. Osiągają wysokość od 35 do 120 cm. Najpiękniejsze w tej roślinie są jednak błękitne, pachnące miodem kwiaty zebrane w szczytowe wiechy. Wielosił kwitnie zwykle od czerwca do sierpnia.

Wielosił błękitny

Lilia złotogłów

Dzierzbę Srokosza

Dudek

W Bojarskim Grądzie zachwyci nas również swymi kielichami naparstnica zwyczajna, roślina która w potocznym języku ma przypisanych wiele nazw; dzwony zmarłych, palce wróżek, psi palec, lwia paszcza czy rękawiczka naszej pani. Kwiaty tej długoletniej byliny są niezwykle atrakcyjne, a ich ozdobą są wyraźne bordowe cętki wewnątrz rurki kwiatowej, otoczone białą obwódką. Ta ślicznotka jest jednak silnie trująca. Po spożyciu łydź czy owoców mogą wystąpić nudności, wymioty, biegunka, a także zaburzenia widzenia, halucynacje oraz zaburzenia pracy serca. Najlepiej więc cieszyć nią jedynie oczy i obiektyw aparatu.

Poczet gatunków chronionych Bojarskiego Grądu zamyka jedna z najpiękniejszych roślin dziko rosnących czyli lilia złotogłów. Ta kolejna florystyczna

„miss” jest trwałą rośliną cebulową, o cebuli złożonej z licznych żółtych, jajowatych łusek. Wyrasta z niej prosty, sztywny pęd o długości do 1,5 metra. Liście lili są podługne, górne i dolne ustawione skrzętolegle, natomiast środkowe – prawie okółkowo. Kwiaty tej lili podziwiać możemy w czerwcu i lipcu. Zwisają w dół, mają barwę brudnoróżowoczerwoną i są ciemno nakrapiane. Zebrane są w grono liczące od trzech do dziesięciu, a nawet więcej kwiatów. Roztaczają one silną woń, która dotrze do naszych nozdrzy najintensywniej wieczorem i nocą.

Wśród obfitości kolorów i zapachów znajdziemy w Bojarskim Grądzie także wiele gatunków rzadkich ptaków, jak chociażby dudka, dzierzbę srokosza czy jaszczurka zwinka.

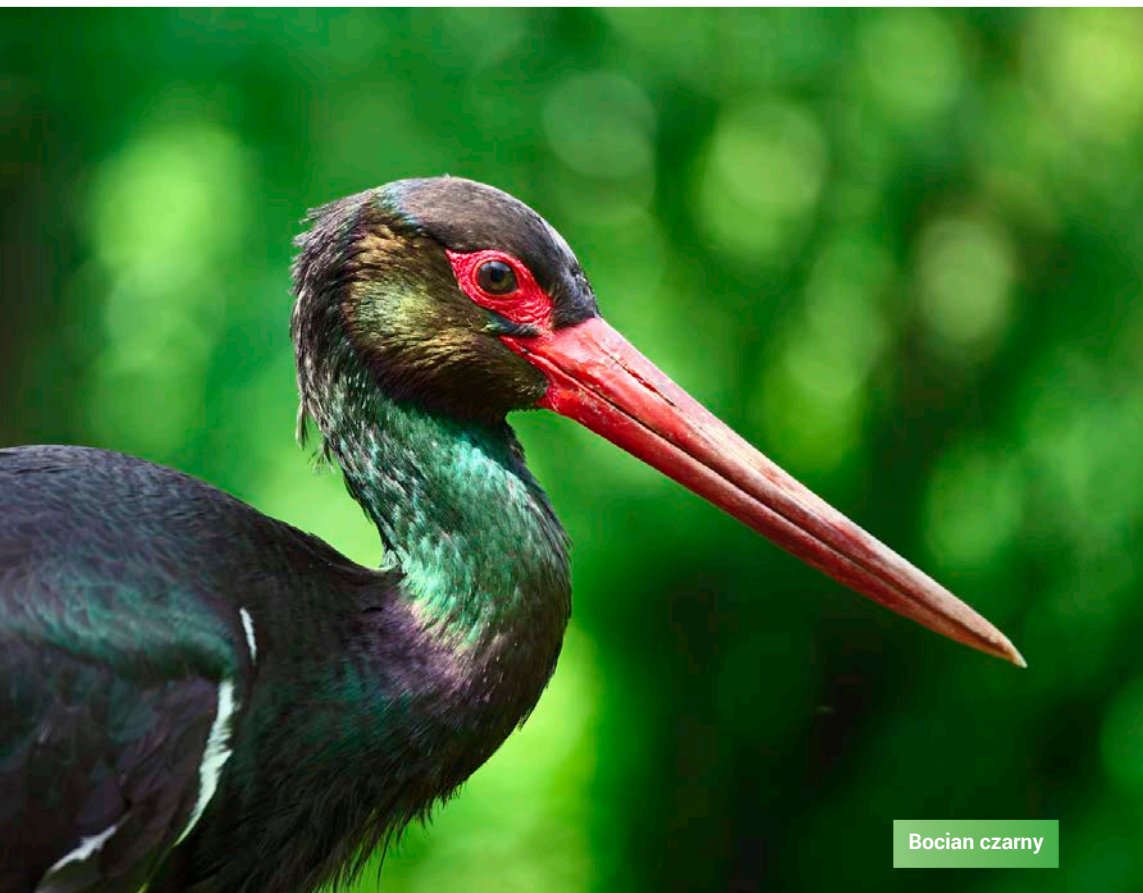

Rezerwat Sterdyń. Ostoja ptaków z długimi dziobami

Ostatni przystanek podczas naszej wędrówki, o jakim warto wspomnieć i którego nie sposób pominąć, to leśny rezerwat Sterdyń. Zajmuje on powierzchnię 11,91 hektara i położony jest w gminie o tej samej nazwie. Jest to najstarszy, bo powstały w 1979 roku, rezerwat na tym terenie. Wchodzi w skład dużego kompleksu leśnego, będącego fragmentem dawnej Puszczy Sterdyńskiej.

Utworzono go w celu ochrony starorzewu sosnowego oraz miejsca lęgowego czapli siwej; dużego ptaka, na długich nogach, z niewielką głową osadzoną na długiej szyi i prostym, okazałym dziobem.

Najcenniejsze fragmenty tego rezerwatu tworzone są przez 140-letni drzewostan dębowy z domieszką grabu i lipy. W rezerwacie Sterdyń występują rzadkie gatunki roślin, takie jak wawrzynek wilczęłyko, przylaszczki, czy zawilce gajowe. Z gatunków chronionych dość licznie występuje również lilia złotogłów. Na terenie rezerwatu rośnie kilka rzadkich w tej części kraju gatunków roślin. Są to związana z lasami bukowymi, chroniona częściowo marzanka wonna, jastrzębiec łąkowy, jaskier kaszubski, szczyr trwały i zachyłka trójkątna. Największą ciekawostką florystyczną jest jednak stanowisko chronionego gatunku o charakterze górskim, czyli parzydła leśnego, bardzo rzadkiego na terenie Polski niżowej. Północno-wschodnią część rezerwatu porasta drzewostan dębowy z domieszką lipy i grabu. Położenie dużego kompleksu leśnego, jakim jest „Uroczysko Sterdyń”, w pobliżu doliny Bugu, sprzyja występowaniu wielu rzadkich gatunków zwierząt, między innymi bociana czarnego, rycyka, bekasa kszyka.

Bocian czarny

Warto zatrzymać się i przybliżyć postaci tych trzech rzadkich ptaków. Na początek bocian czarny. W przeciwieństwie do bociana białego, osiedla się on z dala od człowieka. Typowym dla niego środowiskiem są rozległe, wilgotne lasy w pobliżu bagien lub zbiorników wodnych. Najchętniej wybiera jednak podmokłe lasy olszowe. W przypadku braku optymalnych środowisk gnieździ się w grądach i innych lasach liściastych, a nawet w borach. Gniazdo bociana czarnego miewa ponad 1 metr średnicy. Najczęściej budowane jest w dolnej części korony starego drzewa dębu, sosny czy olszy, na grubej, poziomej gałęzi

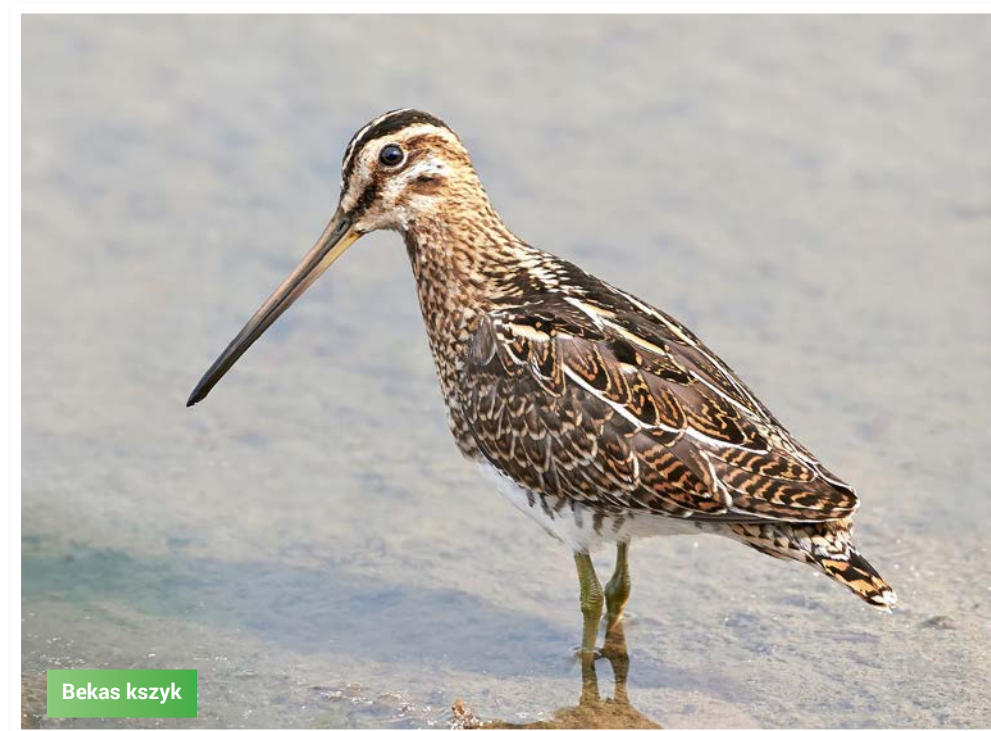
lub w rozwidleniu pnia. Mimo, że zasięg geograficzny tego gatunku jest znacznie większy niż bociana białego, jego liczebność jest kilkadziesiąt razy mniejsza. Bocian czarny należy do gatunków objętych ścisłą ochroną gatunkową, a wokół jego gniazd tworzy się strefy ochronne. Należy do grupy ptaków, których nie dotyczą odstępstwa od rygorów ochronnych, jakie są dopuszczane dla innych gatunków. Z tego względu spotkanie bociana czarnego na tym terenie jest wyjątkowo trudne.

Nie powinniśmy mieć za to kłopotów z namierzeniem innego długonogiego, choć dużo mniejszego ptaka, czyli rycyka.

Podczas przeważającej części roku charakteryzuje się on szarobrązową barwą z jaśniejszym brzuchem i różową nasadą dzioba, aby podczas okresu godowego przybrać intensywne kolory i zachwycać samiczki, a przy okazji gości rezerwatu. Przed lęgami rycyk stroi swą szyję i pierś na barwę rdzawoczerwoną, a spód ciała w ciemne pręgi. Wtedy też dumnie siada na wyższych miejscach, aby być dostrzeżonym przez potencjalną partnerkę. Bardzo ciekawy jest sposób budowy gniazd przez rycyki. Jego dom to wyłożony suchymi liśćmi i patykami dołek, wśród traw, często na kępie wystającej z wody. Inną ciekawostką jest to, że ptak ten ma ruchomy koniec dzioba i nie musi go otwierać całkowicie, żeby wyciągnąć pokarm na przykład z mułu.

Równie długim dziobem, co rycyk może poszczycić się bekas kszyk. Ten ciemnobrązowy ptak o podobnej wielkości, tak samo jak omawiany wcześniej gatunek, buduje gniazda w trudno dostępnych, otoczonych wodą kępach turzycy czy traw. Zazwyczaj jest to płytkie zagłębienie, wystłane suchą trawą, liśćmi i mchem. Występowanie bekasa na danym terenie jest uzależnione od znalezienia dogodnego miejsca na gniazdo. Na omawianym przez nas obszarze występują bardzo dobre warunki dla tego gatunku.

Na terenie rezerwatu Sterdyń można zobaczyć również sarny, dziki i jelenie. Tujejsza fauna ma jednak głównie charakter przejściowy, ze względu na niewielką powierzchnię rezerwatu.

Bekas kszyk

THE SOKOŁÓW NATURE RESERVES AS PART OF THE BUG LANDSCAPE PARK

The most valuable and the most endangered in natural ecosystems, refuges and natural habitats and the habitats of plants, animals and habitats of mushrooms, fungi and formations of inanimate nature appear in these reserves. Many people believe that these natural assets are and will be available at your fingertips. Unfortunately, more and

more species of plants or animals are endangered. Hence, the entire ecosystems or the habitats may disappear. The nature reserves are created to maintain and take care of these special values. We will find a wealth of them within the Bug Landscape Park. However, three of them located in the municipalities of Sokołów, as refuges for the most rare, and thus protected species are particularly noteworthy.

The Biele Nature Reserve and its inhabitants

At the beginning, the floristic Biele Nature Reserve, which is situated in the municipality of Ceranow, covering an area of 27.90 hectares. It can be believed that this Reserve was created thanks to the unusually vivid yellow colour. However, it is not about protecting the shade of yellow because the main character in the creation of the Biele Reserve is the European globeflower, which founded its richest habitat on the Lowland Mazowiecko – Podlasie.

This lovely perennial plant with the great citrine yellow flowers, was taken under the strict species protection and requires the active protection. This plant, which is one of the most recognizable Polish plants, grows on the moist meadows. In the spring and early summer, the bright yellow fields of flowers will certainly captivate many wanderers and will be a credit to them in the photographic archive.

Although the European globeflower reigns in The Biele Reserve, it's worth mentioning other rarely encountered plants. In the early spring, in March, and sometimes even in February, you will certainly encounter in the woods not too high and leafless shrubs whose branches are simply plastered with pink flowers. Their strong smell is just as hyacinth. This is another plant that has created the habitat in Biele which is called mezereon. It is the earliest blooming plant next to hazel, the shrub occurring in Poland, whose pleasant, intoxicating scent of flowers can be felt even at a distance of several meters.

Another curiosity and tremendous natural wealth in The Biele Reserve are orchids. The main representative of this family, common in the Nature Reserve, is orchid *Neottia*. The orchid seems to be very original because it doesn't have any leaves. The interesting fact here is that the plant is devoid of chlorophyll and lives only thanks to being parasitical on mushrooms, of which it takes water, minerals and organic substances. Casually, *Neottia* lives in the form of the underground rhizomes and its overground stems are produced solely for the purpose of reproduction. But more representative and prominent member of the orchid, found in Biele, is broad-leaved helleborine. It blooms from June to September. It usually has greenish to pinkish color flowers, with the size of about one centimeter, gathered in a bunch at the top of the leafless stems.

A group of protected plants in the Nature Reserve closes a little plant, which owes its name to the leaves in the shape of hooves and is called *Asarum* or wild ginger. Its firm, dark green leaves grow on its long stems, but the flowers are naturally small and red-brown. *Asarum* is often confused with liverwort and ivy. It has a strong, unpleasant odor, causing sneezing, coughing and even vomiting. That's why the plant is also called Polish *ipecauanha*.

European globeflower kingdom in the Bojarski oak-hornbeam Nature Reserve

Another floral Reserve in the Bug National Park is the Bojarski oak-hornbeam Nature Reserve with the area of 7.02 hectares, located within the municipality Kosow Lacki. It includes its own borders two small dunes situated among the meadows of the valley of the Bug. The Nature Reserve was created in 1996, and the subject of protection on its territory are grasslands, sand dunes, pastures and peat bogs in the valley of the Kosowka River. This is the area located within the floodplain of the Bug. The main role played here by four protected and beautifully flowering species.

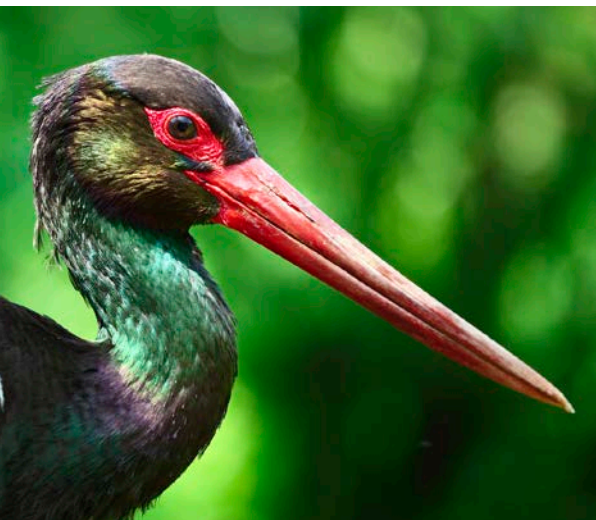
European globeflower reigns also here, and as the spring blooms in early summer, its bright yellow color gives place to the deep heavenly blue color of *Polemonium caeruleum*. This proudly presenting plant was entered into the Polish Red Book of Plants and classified as the species threatened with extinction. *Polemonium* usually blooms from June to August, boasting blue, honey scented flowers gathered in the peak corymbs.

Extremely dangerous foxglove will undoubtedly delight us in the Bojarski oak-hornbeam Reserve. Flowers of long-time perennials are extremely attractive, and their decorations consist of the clear maroon spots inside the tube flower, surrounded by a white border. However, this pretty is truly powerful. After swallowing

of the stems or the fruits, one may experience nausea, vomiting, diarrhea, and blurred vision, hallucinations and heart disorders.

The group of protected species in The Nature Reserve closes one of the most beautiful wild plants called Turk's cap lily. This floristic miss shows its flowers in June and July. They hang down, have the color of red and are dark speckled. They emit the strong smell, which reaches our nostrils most intensively in the evening and at night.

The forest Sterdyń Reserve - The refuge of birds with long beaks

The forest Sterdyń Reserve is the last wildlife park which is worth mentioning, and cannot be missed during the walking tours. The Nature Reserve covers the area of 11.91 hectares and is located in the municipality of Sterdyń. It is the oldest Reserve because the forest Reserve was created in 1979 in the area. This Reserve is a part of the large forest complex, which is a fragment of the former Sterdyń Forest.

It was created to protect old-growth pine and the habitat of gray heron breeding.

The most valuable parts of The Nature Reserve are formed by the 140-year-old stand of oak with an admixture of hornbeam and linden. There are rare species of plants in The Nature Reserve of Sterdyn, and the location of the large forest complex, which is called „Uroczysko Sterdyn”, near the Valley of the Bug, is conducive to the occurrence of many rare species of birds, including the black stork, black tailed godwit, common snipe.

It is worth stopping and getting closer to the forms of these three rare birds. At the beginning - the black stork. In contrast to white stork, black stork nests away from people. The typical environment for this species includes the extensive and moist woods near the marshlands or ponds. Most often, it chooses wet alder forests. Although the geographical coverage of black stork is much larger than the white stork's, its size is tens of times smaller. This stork belongs to the species under strict protection, and the special protection zones are created around its nests. For that reason, a personal encounter of black stork on the ground is extremely difficult.

However, we won't have any hassle with another leggy though much smaller, but also with a very long beak bird called black-tailed godwit. During most of the year, it is an inconspicuous gray-brown with lighter belly and pink root of the beak. Then during the mating season, it takes the intense colors and delights females, and by the way - the guests in The Nature Reserve. Before the mating season, black-tailed godwit pranks its neck and chest with the maroon color and the underside of the body in the dark stripes. It is interesting that the bird has a movable end of the beak and does not need to open it fully to reach the food, for example from mud.

Common snipe can be proud of its long beak as well as black-tailed godwit. This dark brown bird of the similar size as black-tailed godwit, builds its nests in the inaccessible and surrounded by water clumps of sedge and grasses. This is usually a shallow pit, paved with some dry grass, leaves and moss. Its occurrence in the particular place is just dependent on finding the suitable place to nest. As you can see, common snipe found here perfect conditions.

RESERVATE IN SOKOŁÓW DIE ZUM DES NADBUŻAŃSKI LANDSCHAFTSPARK GEHÖREN

Die Kostbarsten und dabei auch meistgefährdeten sind die im Naturzustand erhaltenen Ökosysteme, Erhaltungsgebiete und Lebensräume von Pflanzen, Tieren oder Pilzen und auch Erzeugnisse der unbelebten Natur. Viele denken, dass Naturgüter immer zum greifen nah sein werden. Leider sind immer mehr Pflanzen- oder Tierarten gefährdet. Dies

kann die Ursache für die Zerstörung ganzer Ökosysteme und Lebensräume sein. Um diese außergewöhnlichen Werte zu erhalten und zu beschützen, wurde Naturreservate gegründet. Im Gebiet des Nadbużański Landschaftsparks finden wir eine ganze Menge von denen. Besonders interessant sind aber drei von ihnen die zum Sokołowski Kreis gehören, die Erhaltungsgebiete gefährdeter Arten sind.

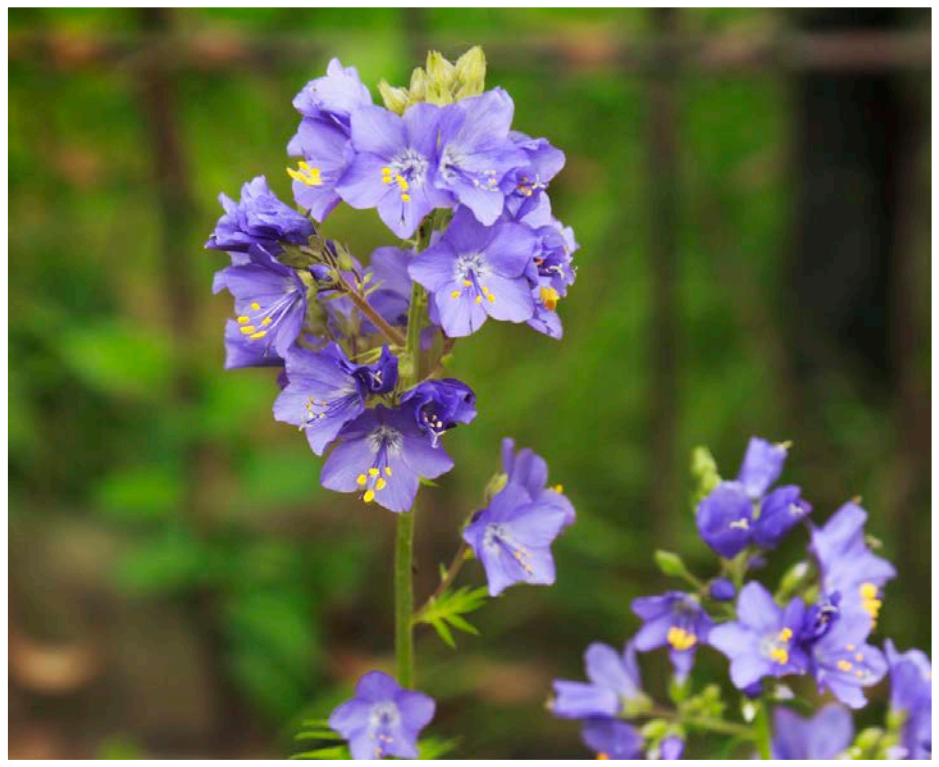

Das Biele - Reservat mit seinen gefährdeten Einwohner

Das floristische Biele Reservat, in der Gemeinde Ceranów gelegen hat eine Fläche von 27,9 Hektar. Man könnte meinen, dass das Reservat wegen einer besonders lebendigen gelben Farbe gegründet wurde. Es geht hier aber nicht um den Schutz einer Farbe, sondern um die Trollblume, die hier ihren Lebensraum gefunden hat. Diese reizende Staude mit ihren knallgelben Blüten wurde mit komplettem Artenschutz belegt und benötigt aktiven Schutz. Diese Pflanze, auch Kłodzka Rose genannt, wächst auf feuchten Wiesen. Im Frühling und im frühen Sommer entzücken die gelben Teppiche aus Blüten viele Wanderer und sind ein Prachtstück im Fotoarchiv. Obwohl die Trollblume im Biele Reservat regiert, lohnt es sich auch andere hier vorkommende seltene Pflanzen näher zu besichtigen. Jeden März kann man im Wald hohe blattlose Busche finden, deren Zweige voller rosa Blüten sind. Diese haben einen sehr starken Duft, der einem Hyazinthen ähnelt. Dies ist eine weitere Pflanze die ihren Lebensraum in Biele fand, der Echte Seidelbast, der neben dem Haselnussbaum, der am frühesten blühende Busch in Polen ist. Seinen annehmen, starken Duft kann man schon aus Meterweite riechen. Der nächste Schatz des Biele Reservats sind die Orchideen. Das im Reservat am häufigsten vorkommende Mitglied dieser Familie ist der Chlorophylllose Vogel-Nestwurz, der dank Schmarotzertum an Pilzen, von denen er Wasser, Mineralsal-

ze und organische Substanzen schöpft, lebt. Normalerweise ist der Vogel-Nestwurz ein unterirdischer Wurzelstock, aber zur Fortpflanzung entwickelt er überirdische Stängel. Ein repräsentativerer und sichtbarer Vertreter der Orchideen, der in Biele vorkommt, ist der gefährdete Breitblättrige Stendelwurz. Er blüht von Juni bis September. Meistens sind die Blüten grünlich bis rosa, einen Zentimeter groß und in Gruppen am oberen Teil des blattlosen Stängels gesammelt. Die Sammlung der gefährdeten Pflanzen in diesem Reservat schließt eine kleine Pflanze, die Haselwurz heißt. Seine dunkelgrünen Blätter sind auf langen Stängel eingebettet und die Blüten sind klein und rot-braun. Der Haselwurz wird oft mit Efeu verwechselt. Er hat einen starke unangenehmen Duft der Husten, Schnupfen und sogar Erbrechen verursachen kann.

Das Reich der Trollblume - Bojarski Grąd

Ein weiteres floristisches Reservat im des Nadbużański Landschaftspark ist der Bojarski Grąd mit der Fläche von 7,02 Hektar, am Kosów Lacki gelegen. Er beinhaltet zwei kleine Dünen, Weiden und Torfmoore im Tal der Kosówka. Dieses Gebiet liegt im Bereich der Überschwemmungen des Bugs. Die Hauptrolle spielen hier vier wunderschön blühenden, gefährdeten Arten. Hier regiert wieder die Trollblume, aber ihre knallgelben Blüten mussten Platz für das tiefe Blau der Jakobsleiter. Diese prachtvolle Pflanze wurde auf die Polnische Rote Liste eingeschrieben und wurde als gefährdet anerkannt. Die

Jakobsleiter blüht von Juni bis August. Seine blauen Blüten duften nach Honig. Im Bojarski Grąd verblüfft uns bestimmt auch der unglaublich gefährliche Großblütige Fingerhut. Die Blüten dieser Langblättrigen Staute sind mit braunen Punkten und im Innerem mit einem weißem Kreis verziert. Diese Schönheit ist aber sehr giftig. Der Verzehr der Stängel oder Früchte kann zu Durchfall, Seestörungen, Halluzinationen und sogar Herzstörungen führen. Die Reiche der gefährdeten Arten im Bojarski Grąd wird von einer der schönsten, wildlebenden Pflanzen geschlossen. Es geht um den Türkenbund. Dieses floristische Wunder zeigt seine Blüten im Juni und Juli. Die rosa-roten Blüten hängen nach unten und sind mit Dunklen Pünktchen geschmückt. Ihr starker Duft ist am besten am Abend riechbar.

Das Sterdyń Reservat - ein Erhaltungsgebiet der langschnäbeligen Vögel

Das letzte erwähnungswerte Reservat, das bei der Wanderung nicht zu umgehen ist, ist das Waldreservat Sterdyń. Das Reservat ist von 11,91 Hektar Fläche und liegt in der Gemeinde Sterdyń. Es ist das älteste Waldreservat in dieser Region, denn es wurde 1979 gegründet. Es ist Teil des großen Waldkomplexes, der zum ehemaligen Sterdyński Urwald gehörte. Es wurde zum Schutz der alten Bäume und des Nistplatzes des Graureihers gegründet. Die wertvollsten Gebiete dieses Reservats werden von 140 jährigen Eichen, Hainbuchen und Linden bewachsen. Im Sterdyń Reservat gibt es seltene Pflanzenarten und die Lage des großen Uroczysko Sterdyń Waldkomplexes am Bugtal, Fördert das Erhalten vieler seltener Vogelarten, darunter des Schwarzstorches, der Uferschnepfe und des Bekassinen. Es lohnt sich diese drei Vogelarten genauer zu untersuchen. Als erstes der Schwarzstorch, der im Gegensatz zum Weißen Storch weit entfernt von Menschen nistet. Sein typischer

Lebensraum ist ein feuchter, sumpfiger Wald in der Nähe eines Gewässers. Am liebsten wählt er feuchte Erlenwälder. Obwohl der Schwarzstorch in größerer geographischer Reichweite als der Weiße Storch vorkommt, ist seine Anzahl mehrere Dutzend mal kleiner. Dieser Storch gehört zu den streng geschützten Arten und in der Umgebung seiner Nester richtet man Schutzzonen ein. Aus diesem Grund ist es sehr schwer einen Schwarzstorch zu Gesicht zu bekommen. Ohne weitere Probleme können wir aber einen weiteren langschnäbeligen, aber viel kleineren Vogel - die Uferschnepfe finden. Zum größten Teil des Jahres ist die Uferschnepfe ein unauffälliger, grau-brauner Vogel, der in der Paarungszeit intensive Farben annimmt, um die Weibchen anzulocken. Vor dem Nisten „kleidet“ sich die Uferschnepfe in rote Federn mit schwarzen Streifen auf dem Bauch. Interessant ist auch das, dass der Schnabel dieses Vogels eine bewegliche Spitze hat, weswegen seinen Ganzen Schnabel, beim Suchen von Nahrung, nicht öffnen muss. Einen ebenso langen Schnabel wie die Uferschnepfe, hat der Bekassine. Dieser dunkelbraune Vogel baut seine Nester in schwer erreichbaren Gräsern und Seggen. Meistens ist es eine kleine Vertiefung, mit Grass, Laub und Moos gefüllt. Sein Vorkommen hängt davon ab, ob er einen geeigneten Nistplatz findet.

POLSKA W EUROPEJSKIEJ SIECI EKOLOGICZNEJ NATURA 2000

WARTO WIEDZIEĆ:

- » Sieć Natura 2000 to system obszarów objętych ochroną przyrody
- » jednym z pierwszych aktów podejmujących temat wspólnych działań w tym zakresie była Konwencja Ramsarska z 1971 roku
- » działania zmierzające do wprowadzenia Sieci Natura 2000 w Polsce rozpoczęły się w latach 90.
- » wszystkie informacje na temat Sieci można znaleźć na stronie www.natura2000.pl

Odwiedzając Nadbużański Park Krajobrazowy warto pamiętać, że część tego obszaru została wytypowana do Europejskiej Sieci Ekologicznej Natura 2000 wytyczonej przez Unię Europejską. Natura 2000 to europejski system obszarów objętych ochroną przyrody, połączonych korytarzami ekologicznymi, tworzących razem spójną funkcjonalnie sieć ekologiczną. Wśród wytyczonych przez Unię Obszarów Specjalnej Ochrony znalazły się również te leżące na terenach powiatu sokołowskiego. Aby je jednak szczegółowo opisać warto na początek przybliżyć ich historię, kryteria, cele tworzenia, globalne korzyści i możliwości z tego wynikające czyli mówiąc w skrócie; przedstawimy ideę oraz sposób działania Sieci Natura 2000.

Kumulacja biodegradacji i potrzeba wspólnego działania

Historia tworzenia Sieci Natura 2000 sięga początków lat siedemdziesiątych ubiegłego wieku. Na skutek nieprzerwanego rozwoju cywilizacyjnego niosącego za sobą postęp technologiczny, urbanizację oraz intensyfikację przemysłu i rolnictwa, środowisko naturalne Europy stopniowo ulegało biodegradacji. Ostatnia dekada ubiegłego wieku obfitowała w gwałtowny spadek różnorodności biologicznej oraz fragmentaryzację ekosystemów. Poszczególne kraje europejskie podejmowały dzia-

łania na rzecz ochrony środowiska, jednak w pewnym momencie dostrzeżono potrzebę podjęcia i koordynacji działań, aby wspólnie chronić dziedzictwo przyrodnicze w skali niemal całego kontynentu. Kluczową kwestią stało się wtedy stworzenie wspólnych podstaw prawnych.

Jednym z pierwszych aktów tego rodzaju była Konwencja Ramsarska z 1971 roku, dotycząca ochrony obszarów wodno-błotnych. Osiem lat później powstała Konwencja Bońska o ochronie wędrownych gatunków dzikich zwierząt. W 1980 roku w ramach wspólnot europejskich została utworzona i podpisana tak zwana dyrektywa ptasia o ochronie dziko żyjących ptaków. Kolejne lata przyniosły ideę Konwencji Berneńskiej o ochronie gatunków dzikiej flory i fauny europejskiej oraz siedlisk przyrodniczych. Weszła ona w ży-

cie w 1982 roku. Jak się okazało działania te były niewystarczające. Nadal obserwowano globalną degradację środowiska naturalnego i ciągłe zmniejszanie się różnorodności biologicznej. Kolejnym etapem, który przyniósł ratunek ginącym gatunkom była Konferencja Narodów Zjednoczonych na temat Środowiska i Rozwoju, która odbyła się w 1992 roku. Przyjęto wtedy kolejne dokumenty określające fundamentalne zasady w polityce społeczno-gospodarczej, nakazujące uwzględniać ochronę środowiska, a wśród nich Konwencję o zachowaniu różnorodności biologicznej, zwaną Konwencją z Rio.

W tym samym roku powstała tak zwana dyrektywa siedliskowa w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory. Zobowiązała ona państwa członkowskie Unii Europejskiej do wprowadze-

nia podstaw prawnych dla rozwoju sieci obszarów chroniących zagrożone w skali europejskiej gatunki roślin, zwierząt i rodzaje siedlisk przyrodniczych. W roku 2009 uzupełniono dyrektywę ptasią. Te dwie dyrektywy wyznaczają właśnie cele Sieci Natura 2000. W połączeniu przewidują tworzenie systemu obszarów stanowiących spójną funkcjonalnie sieć, czyli Europejską Sieć Ekologiczną Natura 2000. Umożliwia ona realizację polityki ochrony zasobów przyrodniczych na obszarze Unii Europejskiej, tworzoną przez wyznaczone w ramach dyrektyw ptasiej i siedliskowej obszary specjalnej ochrony ptaków (OSO) oraz specjalne obszary ochrony siedlisk (SOO). Obowiązek wyznaczania obszarów Natura 2000 dotyczy wszystkich państw członkowskich Unii Europejskiej, a zatem i Polski.

Bielik - jeden z gatunków objętych ochroną

Polskie gatunki w europejskiej sieci

Przystępując w 2004 roku do UE, Polska zobowiązała się tym samym do wyznaczenia na swoim terytorium sieci Natura 2000. Jednak działania i przygotowania do jej wprowadzenia rozpoczęły się tak naprawdę już pod koniec lat 90. Sporządzono wtedy wstępne analizy zasobów siedlisk i gatunków wymagających ochrony w sieci, a także prowadzono negocjacje odnośnie uzupełnienia przepisów unijnych o siedliska i gatunki wymagające ochrony w Polsce, a nieobecne w krajach starej Unii Europejskiej i w związku z tym nieobjęte ochroną ówczesnego prawa unijnego. W działaniach tych uczestniczyli między innymi naukowcy z Instytutu Ochrony Przyrody PAN i Zakładu Ornitologii PAN oraz urzędnicy Ministerstwa Środowiska. Już dwa lata przed przystąpieniem Polski do UE opracowano „Koncepcję sieci Natura 2000 w Polsce”,

w której wstępnie określono obszary i ich opisy, sporządzono wykazy siedlisk i gatunków oraz form ochrony. W kolejnych latach rozwijano koncepcję Sieci i choć z pewnymi trudnościami, to do końca 2008 r. zostało wyznaczonych 141 obszarów specjalnej ochrony ptaków. Sporządzono również 364 propozycje specjalnych obszarów ochrony siedlisk, które zostały zatwierdzone przez Komisję Europejską jako tereny mające znaczenie dla Wspólnoty.

Kolejnym przełomowym momentem dla polskiej przyrody było Bilateralne Seminarium Biogeograficzne, które odbyło się w marcu 2010 roku w Warszawie. Zweryfikowano wówczas kompletność sieci specjalnych obszarów ochrony siedlisk w Polsce. Okazało się, że nadal nie wszystkie gatunki i siedliska są wystarczająco chronione. Na mocy postanowień Seminarium kolejne lata zaowocowały uzupełnieniem tych kwestii. Dzięki temu obecnie w Polsce sieć Natura 2000 zajmuje prawie jedną piątą powierzchni lądowej kraju, a w jej skład wchodzi 849 obszarów siedliskowych oraz 145 obszarów ptasich.

Wspólne cele na rzecz środowiska

Na oficjalnej stronie polskiej Sieci Natura 2000 znajdziemy jej podstawowe cele. Głównym zadaniem Europejskiej Sieci Ekologicznej Natura 2000 jest zachowanie określonych typów siedlisk przyrodniczych, gatunków roślin oraz zwierząt uważanych za cenne i odgrywających znaczącą rolę dla zachowania dziedzictwa przyrodniczego Europy, które zagrożone są wyginięciem w skali całego kontynentu. Cel ten ma być realizowany poprzez wyznaczenie i objęcie ochroną obszarów, na których te gatunki i siedliska występują. Działania w tym zakresie mają służyć zachowaniu lub odtworzeniu różnorodności biologicznej Europy, co pokrywa się z jednym z priorytetów działalności Unii. Dodatkowo państwa członkowskie zobowiązały się do podejmowania w razie potrzeby starań w celu zachowania

ekologicznej spójności sieci Natura 2000, aby utrzymać migrację, rozprzestrzenianie się i wymianę genetyczną gatunków.

Sama idea Sieci zakłada zwiększenie skuteczności działań ochronnych poprzez stworzenie dodatkowego, kompletnego i spójnego systemu ochrony dziedzictwa przyrodniczego Europy, który nakłada się na już funkcjonujące systemy ochrony obszarowej i gatunkowej. Ma stanowić ich uzupełnienie i zdecydowane wzmocnienie. Co ważne, jest on światowym ewenementem w zakresie międzynarodowej obszarowej ochrony przyrody. Podstawą jego funkcjonowania są dwie unijne dyrektywy - Dyrektywa w sprawie ochrony dzikiego ptactwa zwana dyrektywą ptasią oraz Dyrektywa w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory, zwana dyrektywą siedliskową. W myśl tych dokumentów każdy kraj członkowski Unii Europejskiej ma obowiązek zapewnić wyznaczonym siedliskom przyrodniczym i gatunkom roślin i zwierząt warunki sprzyjające ochronie lub zadbać o odtworzenie ich dobrego stanu.

Dyrektywa ptasia zakłada podjęcie szczególnych działań ochronnych dla gatunków ptaków istotnych dla Europy. Jednym z obowiązków w jej zakresie jest ustanowienie obszarów specjalnej ochrony ptaków (OSO). W ramach ptasich obszarów chroni się nie tylko gatunki zagrożone wyginięciem, ale również regularnie występujące gatunki ptaków wędrownych, które w czasie swych corocznych podróży odpoczywają lub zatrzymują się w krajach Unii Europejskiej. Natomiast w dyrektywie siedliskowej, jako cele ochrony wymienione zostały wymagające działań ochronnych typy siedlisk przyrodniczych o ważnym znaczeniu dla całej Unii Europejskiej oraz wybrane cenne gatunki roślin i zwierząt. Miejsca ich ochrony to specjalne obszary ochrony siedlisk (SOO).

Jakie kryteria przyjęto do wyznaczania poszczególnych obszarów? Aby dany obszar mógł zostać objęty ochroną jako OSO, w jego obrębie muszą występować w odpowiedniej liczbie gatunki ptaków oraz gatunki ptaków wędrownych wykorzystujących dany obszar jako miejsce postoju w czasie wędrówek lub jako zimowisko. Obszary „ptasie” wyznaczane są głównie w oparciu o udokumentowane występowanie gatunków ptaków oraz wiedzę naukową dotyczącą wymogów siedliskowych poszczególnych gatunków.

Natomiast klasyfikacja obszarów jako SOO następuje, gdy w ich obrębie występują wymienione w dyrektywie siedliska przyrodnicze lub gatunki zwierząt i roślin. Dodatkowo na podstawie wyznaczonych kryteriów naukowych oceniana jest wartość terenu dla ochrony poszczególnych typów siedlisk przyrodniczych lub gatunków flory i fauny. W skład sieci Natura

2000 włączane są tereny o dużym potencjale dla zachowania czy odtworzenia siedliska lub gatunku.

Podstawowym zaś kryterium oceniającym, czy dany obszar „siedliskowy” ma rzeczywiście istotne znaczenie wspólnotowe jest reprezentatywność siedlisk przyrodniczych. Oznacza to typowość ich wykształcenia w stosunku do wzorców opisujących naturalne lub półnaturalne warunki, w jakich siedliska się wykształcają oraz charakterystyczną dla nich florę i faunę. Kolejne kryteria dotyczą powierzchni, jaką siedliska zajmują na danym obszarze w stosunku do powierzchni zajmowanej przez nie w całym kraju oraz stanu zachowania ich struktury i funkcji. Z kolei istotnym kryterium dla gatunków jest wielkość populacji obecnej na danym obszarze w stosunku do populacji krajowej. Działa to w ten sposób, że im większa jest populacja, tym większa zachodzi potrzeba wyznaczenia obszaru chronionego.

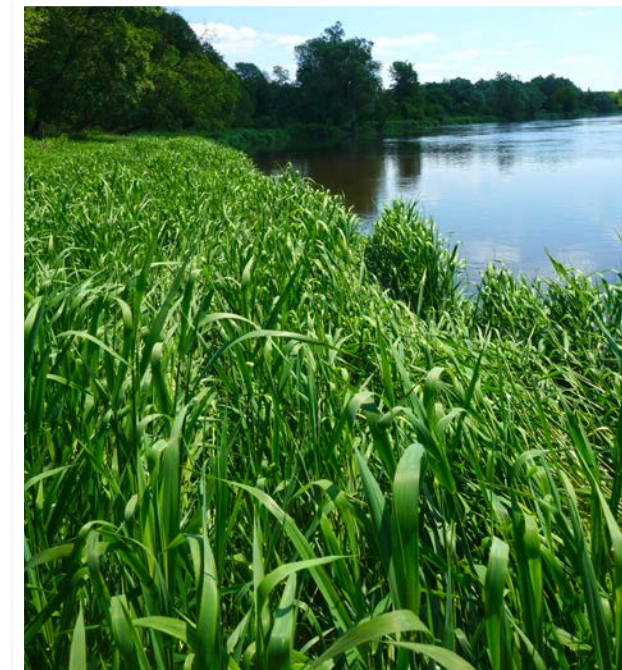
Kolejne kryteria dotyczą stopnia izolacji danej populacji w stosunku do naturalnego zasięgu gatunku i stanu zachowania warunków siedliskowych. Więcej informacji na ten temat można znaleźć w odpowiednich dokumentach określających obszary Natura 2000.

SOO wyznaczane są w obrębie 9 regionów biogeograficznych pokrywających teren Wspólnoty Europejskiej, wydzielonych w celu usprawnienia współpracy w zakresie ochrony różnorodności biologicznej charakterystycznej dla każdego z tych regionów. OSO i SOO są wyznaczane od siebie niezależnie, przez co relacje przestrzenne między nimi mogą być różne. Obszary te mogą ze sobą sąsiadować, częściowo się pokrywać, a nawet być wyznaczone w identycznych granicach.

Zdrowy ekosystem szansą dla turystyki

Wydawałoby się, że Natura 2000 to tylko ochrona środowiska, ale trzeba tu zdać sobie sprawę że jesteśmy częścią ekosystemów i korzyści z ochrony przyrody wpływają również na nas, ludzi. Jeżeli weźmiemy pod uwagę właśnie fakt, że jesteśmy częścią ekosystemów, to warto uświadomić sobie, że zrównoważony rozwój społeczny to taki, który uwzględnia zarówno potrzeby rozwoju cywilizacyjnego, jak i możliwości utrzymania środowiska naturalnego w stanie równowagi. Program Natura 2000 w Unii Europejskiej dąży właśnie do tego stanu.

Korzyści jakie niesie za sobą program UE, są częstokroć bardziej namacalne. Objawia się on w rozwoju turystyki, wynagrodzenia i dopłat czy wreszcie aktywizacji samorządów. Jak podkreślają współtwórcy programu, mimo wielu potencjalnych ograniczeń inwestycyjnych czy rozwojowych, program Natura 2000, w przeciwieństwie do wielu istniejących od lat w polskim prawodawstwie form ochrony przyrody, może nieść ze sobą nie tylko korzyści przyrodnicze. Obszary Sieci mogą stać się istotnym źródłem dochodu i obiektem rozwoju lokalnego. Dzięki temu już teraz można zauważyć rozwój turystyki na tych terenach. Przyczyną tego może być fakt, że z roku na rok wzrasta wśród turystów zmęczenie cywilizacyjne oraz świadomość ekologiczna. A wraz z tym podwyższa się popyt na zrównoważone, aktywne formy wypoczynku, z dala od zatłoczonych kurortów. Aby wyjść naprzeciw tym oczekiwaniom, w szybkim tempie rozwija się ekoturystyka, agroturystyka, zielone szkoły, koncentrująca się na obszarach chronionych turystyka piesza, rowerowa,

wodna i konna czy też obserwacja i fotografowanie przyrody. Rynek alternatywnych form turystyki rozwija się prawie trzykrotnie szybciej niż rynek klasycznych usług turystycznych.

Poza tym dzięki Sieci Natura 2000 dopłaty rolno-środowiskowe dla właścicieli gruntów na tych terenach są wyższe o 20%. Właściciele ci dostają też ekwiwalent za straty, jakie muszą ponieść w wyniku działania programu. Jednak jedną z najważniejszych korzyści jest zwiększenie szans dla samorządów. Dzięki Naturze 2000 mogą one ubiegać się o dofinansowanie na realizację programów poprawiających stan infrastruktury na obszarze Sieci (kanalizacja, drogi, ścieżki rowerowe, kotłownie na biomasę czy chociażby programy edukacyjne i szkoleniowe).

Cały szereg informacji, łącznie z mapami obszarów objętych programem, można znaleźć na stronie internetowej www.natura2000.pl.

POLAND IN THE EUROPEAN ECOLOGICAL NETWORK NATURE 2000

Visiting the Bug Landscape Park, it is worth remembering that part of this area was selected for the European Ecological Network NATURE 2000 charted by the European Union. Nature 2000 is the European system of nature protection areas, connected by ecological corridors, which together form a functionally coherent ecological network. Among the

set of the Special Protection Areas marked by the European Union were also those lying within the areas of the Sokołów District. However, in order to describe in details these areas, you should become acquainted with the history, the criteria and the objectives of the creation of the protected areas, the global benefits and the opportunities arising there from the idea and the action of the Nature 2000 network.

The accumulation of biodegradation and the need for conjoint action

The history of the Nature 2000 network dates back to the seventies of the last century. As a result of the continuous development of the civilization carrying the technological progress, the urbanization and the intensification of industry and agriculture, the environment of Europe gradually underwent biodegradation. The last decade of the past century was full of sharp decline in the biodiversity and the ecosystem fragmentation. The individual European countries take action to protect the environment, but at the certain moment, they recognized the need to take and coordinate the actions to jointly protect the natural heritage on a scale of almost the entire continent. The key question then became to create the common legal basis.

One of the first acts of this kind was the Ramsar Convention of 1971, concerning the protection of wetlands, and eight years later, the Bonn Convention on the Conservation of Migratory Species of Wild Animals. A year later, in the context of communities, the so-called Birds Directive on the protection of wild birds was created and signed. The following years brought the idea of the Berne Convention for the Protection of species of wild flora and fauna and natural habitats of Europe, which entered into force in 1982. The next step, which brought rescue to the endangered species was the United Nations Conference on the Environment and the Development held in 1992. Then it adopted subsequent documents

setting out the fundamental principles of socio-economic policy, which orders to include the environmental protection, together with the Convention of the conservation of the biodiversity, known as the Convention of Rio.

In that same year the so-called Habitats Directive on the conservation of natural habitats and of wild fauna and flora, which requires the Member States of the European Union to introduce the legal basis for the development of the network of the sites to protect the endangered species of plants, animals and natural habitat types across Europe. In 2009, it was supplemented by the Birds Directive. These two Directives define precisely the objectives of the Nature 2000 network. They plan jointly in which areas to create the system of the functionally coherent network which is the European Ecological Network Nature 2000, enabling the implementation of the coherent policy to protect the natural resources in the European Union, created by designated under the Birds and Habitats Directives special areas of Bird Protection Areas (SPAs) and Special Areas of Conservation (SAC). The obligation of the designation of the Nature 2000 covers all European Union Member States including Poland.

Polish species in the European Ecological Network Natura 2000

On the official website of the Polish Nature 2000 network, we will find the basic objectives of it. The main task of the European ecological network Natura 2000 is to preserve certain types of the natural habitats and the animal and plant species are considered valuable and play an important role for the preservation of Europe's natural heritage that are threatened with extinction across Europe. The aim is to be implemented through the designation and protection of the areas in which these species and habitats are present. The measures to protect the natural habitats as well as the wild flora and fauna are intended to preserve or restore the biological diversity of Europe, which coincides with one of the priorities of the European Union's activities. In addition, the Member States committed themselves

to undertake the effort if necessary in order to maintain the ecological coherence of the Nature 2000 network to keep the migration, the dispersal and genetic exchange of species.

Joining the EU in 2004, Poland committed itself thus to the designation of the network Nature 2000. However, the actions and the preparations for the Nature 2000 network in our country have already started in the late 90s. The preliminary analysis of the resources, the habitats and the species which require protection on the Web were created then. Just two years before the Polish accession to the EU, the „Concept of the Natura 2000 network in Poland,” was developed. It included the pre-determined areas and their descriptions, drawn up lists of the habitats and species and forms of protection in the areas of proposed areas. In the following years, they developed the concept of the Networks and although there was some difficulty, by the end of 2008. 141 has been designated with the special protection areas for birds. Moreover, 364 proposals for Special Areas of Conservation were drawn up, which have been approved by the European Commission as sites of Community importance, thus becoming the „full-fledged” Natura 2000 sites.

Another watershed moment for the Polish nature was the Bilateral Biogeographical Seminar, which was held in March 2010 in Warsaw. They verified the completeness of the network of the special areas of the habitat protection in Poland. It turned out that still not all species and habitats are sufficiently protected. Under the provisions of the seminar the following years resulted in the complement of these areas. As a result, now in Poland the Nature 2000 covers almost one-fifth of the land area of the country and consists of 849 habitat areas and 145 bird areas.

POLEN IM EUROPÄISCHEM NATURA 2000 ÖKO - BÜNDNIS

Wenn man den Nadbużański Landschaftspark besucht muss man wissen, dass ein Teil dieses Gebietes zum Europäischen NATURA 2000 Öko-Bündnis gehört. NATURA 2000 ist ein europäisches System für Umweltschutzgebiete, die mit ökologischen Durchgängen verbunden sind und somit ein einheitliches ökologisches

Netz bilden. Unter den, von der Europäischen Union gewählten Gebiete des besonderen Umweltschutzes, lagen auch solche, die zum Sokołowski Kreis gehören. Um diese aber gründlich zu beschreiben, muss man die Geschichte, die Kriterien und die Ziele der Gründung von geschützten Gebieten, sowie die Globalen Profite und Möglichkeiten, die daraus folgen- also die Idee der NATURA 2000.

Die Kumulation der biologischen Abbaubarkeit und das Bedürfnis nach Zusammenarbeit

Die Geschichte der NATURA 2000 greift zu dem Anfang der 70' Jahre des vorigen Jahrhunderts. Als Ursache der ununterbrochenen Zivilisationsentwicklung die technologischen Vorschritt mit sich reißt, der Urbanisation und Verstärkung der Industrie und der Landwirtschaft, wurde die europäischen Ökosysteme biologisch abgebaut. Das letzte Jahrzehnt des vorigen Jahrhunderts war reich an Verlusten von biologischer Vielfalt und dem Zerfall von Ökosystemen. Einige europäische Länder haben Maßnahmen zum Umweltschutz getroffen, aber man sah das Bedürfnis nach koordinierten Handlungen, die die Naturgüter des ganzen Kontinents schützen sollten. Dazu wurden Rechtsgrundlagen gefertigt.

Einige der ersten Urkunden dieser Art waren: die Ramsar- Konvention aus dem Jahre 1971, die den Schutz von Wasser- und Sumpfgeländen betroffen hat, die acht Jahre später entstandene Bonner Konvention, über den Schutz von wandernden Arten der Wildtiere. Ein Jahr später, im Rahmen der europäischen Einheit wurde die sogenannte Vogel- Direktive unterschrieben, die vom Schutz wildlebender Vögel handelte. Die nächsten Jahre brachten die Berner Konvention, die 1982 ins Leben kam. Die nächste Etappe, zum Schutz der gefährdeten Arten, war die Konferenz der Vereinten Nationen über Umwelt und Entwicklung 1992. In dem selben Jahr entstand auch die sogenannte Lebensraum- Direktive, die die Mitglieder der Europäischen Union dazu verpflichtete rechtliche Grundlagen zur Entwicklung des Netzes von geschützten Lebensräumen und Erhaltungsgebieten in Europa. 2009 wurde auch die Vogel- Direktive verbessert. Diese beiden Direktiven weisen die Ziele der NATURA 2000 an. Im Zusammenhang dienen sie zur Realisation der einheitlichen Umweltschutzpolitik im Gebiet der Europäischen Union. Die Pflicht NATURA 2000 Gebiete zu bestimmen gilt für alle Länder der Europäischen Union.

Polnische Arten im Europäischen Netz

Auf der offiziellen Internetseite der polnischen NATURA 2000 finden wir die Ziele der Organisation. Eine ihrer Grundaufgaben ist die Erhaltung der Lebensräume vieler seltener Arten von Pflanzen und Tieren. Dieses Ziel wird durch den Schutz ihrer Lebensräume realisiert. Die Handlungen sollen zur Erhaltung der biologischen Vielfalt dienen. Zusätzlich haben sich die Länder dazu verpflichtet die ökologische Einheit zu erhalten um den genetischen Austausch zu unterschützen.

Mit dem Eintritt in die EU 2004, verpflichtete sich Polen zum Bestimmen von NATURA 2000 Gebieten. Die Vorbereitungen dafür haben jedoch schon

in den 90' Jahren begonnen. Es wurden damals Analysen der Lebensräume und der Artenvielfalt durchgeführt. Noch zwei Jahre vor dem Eintritt in die EU die „Konzeption der NATURA 2000 in Polen“ geschaffen, in der die Gebiete bestimmt und beschrieben wurden. In den kommenden Jahren wurde das Netz weiterentwickelt und bis 2008 wurden 141 Gebiete bestimmt. Danach wurden 364 andere Schutzgebiete dazugeschrieben. Ein weiterer Durchbruch für den polnischen Umweltschutz war das Bilaterale Biogeographische Seminar, das 2010 in Warschau stattfand. Es wurde damals die Vollständigkeit des Netzes der speziellen Lebensräume in Polen geprüft. Auf Grund der Bestimmung des Seminars, wurden weitere Gebiete dazu geschrieben. Dank dem besteht die NATURA 2000 in Polen aus 849 Gebieten, von denen 145 Vogel-Lebensräume sind.

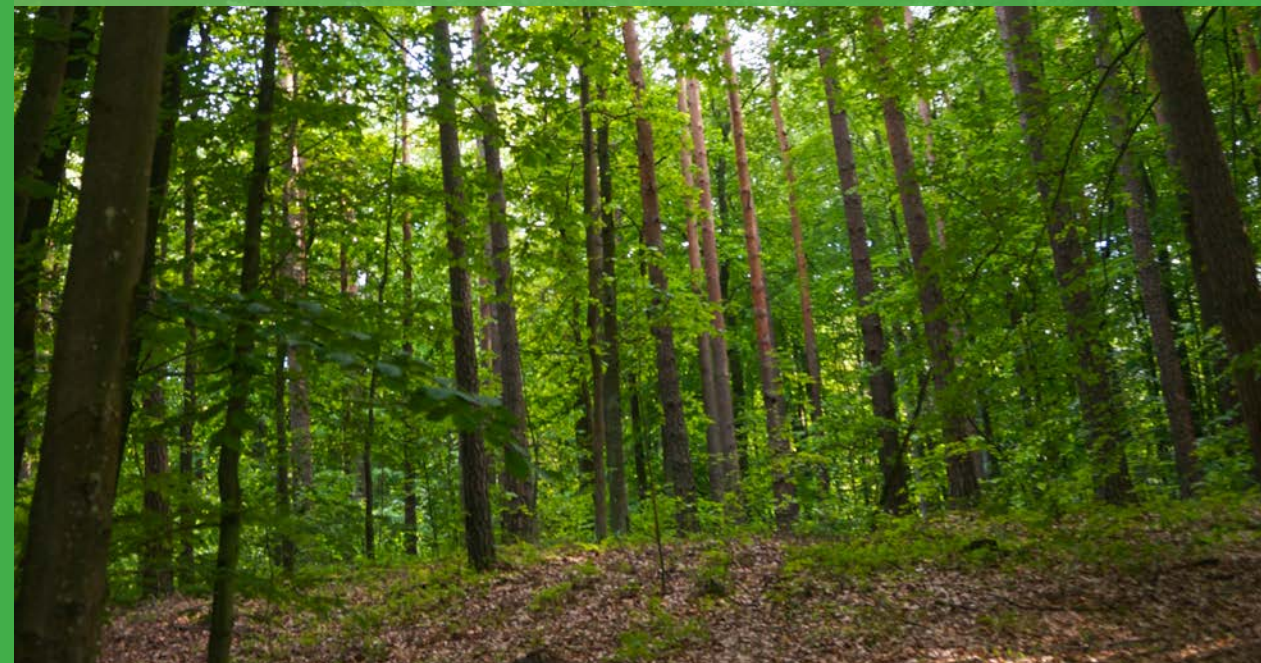

SIEĆ NATURA 2000. OBSZARY POŁOŻONE NA TERENIE POWIATU SOKOŁOWSKIEGO

WARTO WIEDZIEĆ:

- » na terenach powiatu sokołowskiego znajdują się trzy obszary objęte działaniem Sieci Natura 2000
- » 99% obszaru Dąbrów Ceranowskich zajmują tereny leśne
- » w Dolinie Dolnego Bugu występuje 39 gatunków wymienionych w Dyrektywie Ptasiej
- » Ostoja Nadbużańska obejmuje 260-kilometrowy odcinek doliny Bugu od ujścia Krzny do Jeziora Zegrzyńskiego

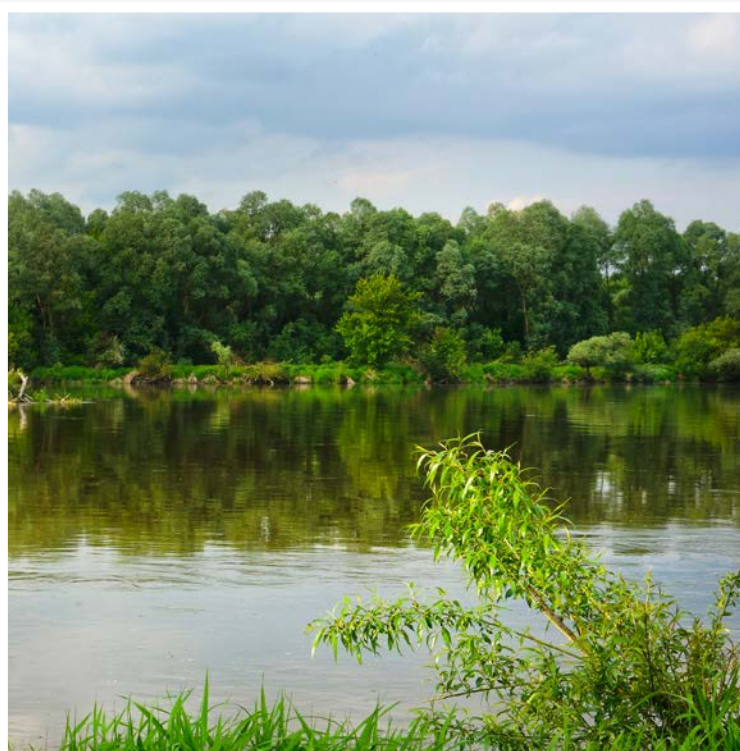

Ogólnoeuropejska inicjatywa polegająca na wspólnych i skoordynowanych działaniach mających na celu ochronę środowiska naturalnego rozumianego globalnie. Tak w ogromnym skrócie można opisać ideę działania Europejskiej Sieci Ekologicznej Natura 2000. Po latach przygotowań, badań, inwentaryzacji zagrożonych terenów możemy pochwalić się tym, że obecnie w Polsce sieć Natura 2000 zajmuje prawie 20 procent powierzchni lądowej kraju. W jej skład wchodzi 849 tak zwanych obszarów siedliskowych oraz 145 obszarów ptasich. Powiat sokołowski może się pochwalić, że wśród nich znalazły się trzy usytuowane w jego granicach. Są to: „Ostoja Nadbużańska”, „Dolina Dolnego Bugu” i „Dąbrowy Ceranowskie”. Przybliżmy pokrótce te tereny.

Specjalny Obszar Siedlisk „Ostoja Nadbużańska”

Ostoja obejmuje liczący 260 km długości odcinek doliny Bugu od ujścia Krzyny do Jeziora Zegrzyńskiego. Bug jest typową nieuregulowaną rzeką niziną, przez co silnie meandruje, tworząc liczne zakola i starorzecza. Miejscami powstają tu łachy i piaszczyste skarpy nagie lub porośnięte wierzbowymi oraz topolowymi łęgami nadrzeczными. Większość doliny rzeki pokrywają suche pastwiska. Znaleźć tu jednak można obszary bagienne, które są usytuowane zazwyczaj przy ujściach rzek - dopływów Bugu oraz wokół pozostałych fragmentów dawnych koryt rzecznych. Pierwsza terasa rzeki obfituje w starorzecza i jest zróżnicowana pod względem wielkości, głębokości i stopnia porośnięcia przez roślinność wodną. Szczególnie cenny jest tu kompleks nadrzecznych lasów liściastych, który zajmuje niecałe 20% powierzchni ostoi. Podziwiać możemy tu całą gamę naturalnych leśnych łąk, typowych dla terenów podmokłych. Flora tego obszaru liczy około 1300 gatunków, w tym 40 gatunków drzew i 60 - krzewów. Występuje tu ponad 100 gatunków chronionych oraz ponad 170 zaliczanych do rzadkich w skali kraju lub regionu.

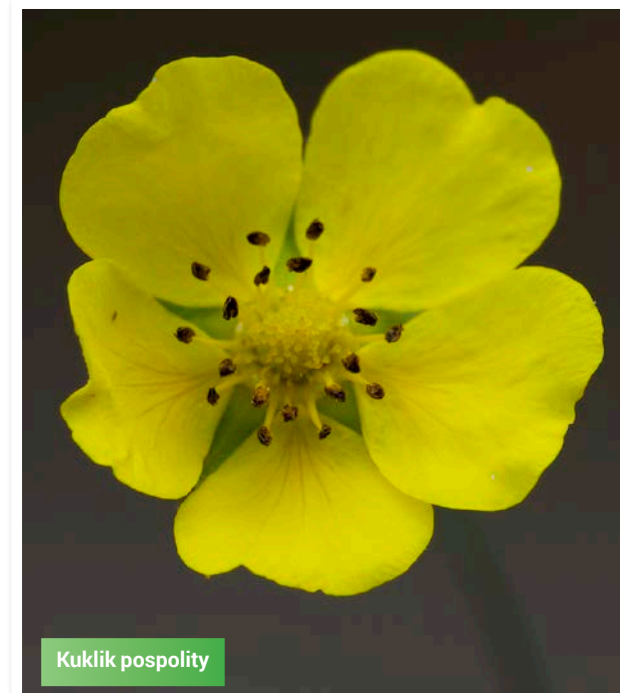

Wydra jeden z wielu przedstawicieli ssaków żyjących w Ostoi Nadbużańskiej

Podczas spaceru spotkamy ogromną różnorodność typów siedlisk przyrodniczych. Niewątpliwą atrakcją dla wędrowca mogą być wydmy śródlądowe z murawami napiaskowymi, na których rosną niskie, ciepłolubne i sucholubne, kępkowe trawy. Wśród nich dominuje szczotlicha siwa. Pomiędzy kępami traw rosną zaś drobne rośliny jednoroczne. Spotkamy tu m. in. sporka wiosennego i chroszcza nagołodygowego. Oprócz tego znajdziemy też byliny takie jak choćby czerwiec trwały i jasioniec piaskowy. Na tych terenach zachwycić nas może również obfitość macierzanki piaskowej. Nieodłącznym elementem każdej rzeki są starorzecza, czyli drobne zbiorniki wodne, które zazwyczaj są królestwem roślinności wodnej. W dolinie Bugu znajdziemy dzięki temu moczarkę kanadyjską, włosienicznika krążkolistnego, rogatka sztywnego, wywłócznika okółkowego, rdestnicę połyskującą i grzebieniastą, grążela żółtego i grzybienie białe.

Nie można tu też pominąć łąkowych lasów dębowo-wiązowo-jesionowych, w których bujnym runie znajdziemy między innymi jasnotę plamistą, ziarnopłoną wiosennego, śledziennicę skrętolistną, czyścieca leśnego, bodziszka cuchnącego, kuklika pospolitego, podagrycznika zwyczajnego, trędownika bulwiastego, gwiazdnicę gajową, gajowca żółtego, kopytnika pospolitego czy niecierpka pospolitego. A nad wszystkim dominują, choć nieliczne, ponad 100-letnie dęby szypułkowe.

Obok flory, zachwycić nas może wielość gatunków zwierząt. Żyje tu ponad 2/3 wszystkich gatunków gadów oraz ponad połowa gatunków płazów występujących w Polsce. Ponadto naukowcy odnotowali tu obecność 33 gatunków

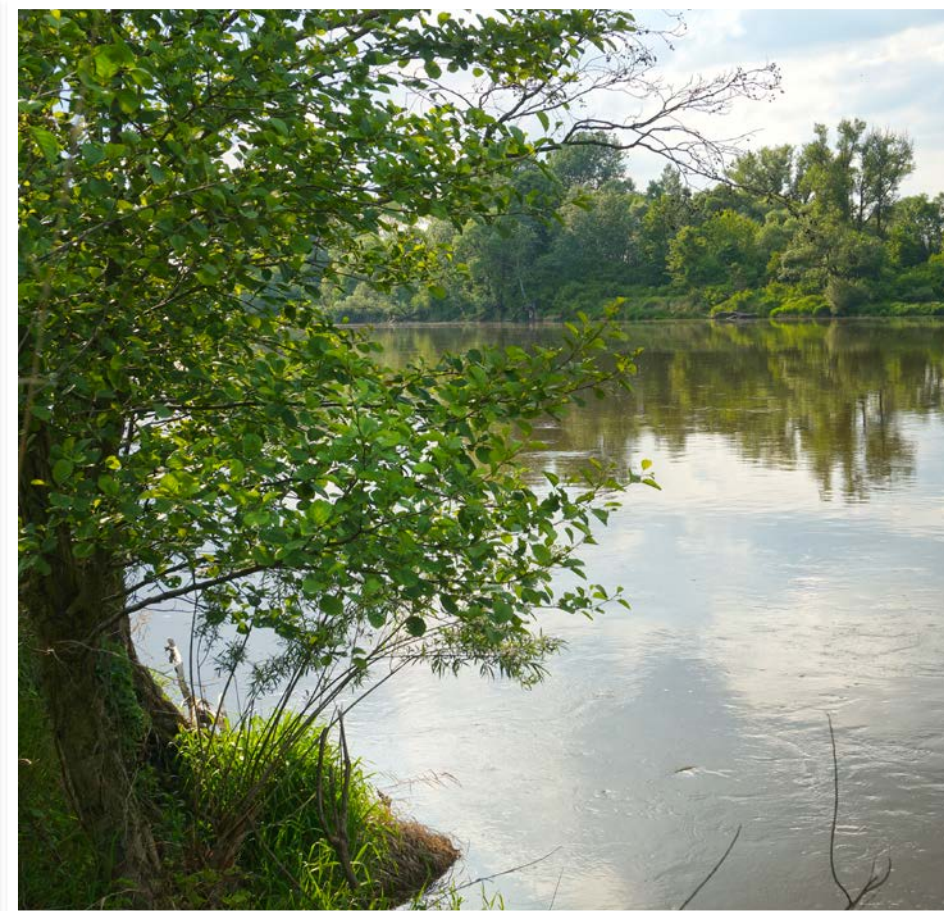
Kuklik pospolity

ssaków. Na obszarze ostoi możemy podziwiać też ogromną ilość bezkręgowców, w tym rzadkich gatunków pająków. Jako że Ostoję Nadbużańską wyznaczają głównie tereny nadrzeczne jest to jeden z najważniejszych obszarów dla ochrony ichtiofauny w Polsce. W wodach Bugu i jego dopływów żyje 41 gatunków ryb. Wśród nich znajdziemy kielbia białopłetwego, bolenia, różankę czy piskorza.

Głównymi zagrożeniami, przez które obszar został objęty ochroną, jest szeroko pojęta działalność człowieka związana głównie z zanieczyszczeniem wód, trasami szybkiego ruchu, przebudową drzewostanów w kierunku monokultur sosny czy kłusownictwem. Za szczególnie niebezpieczne naukowcy uznali też postępujące tempo zabudowy doliny, a co za tym idzie odcinanie starorzeczy oraz usypywanie obwałowań.

Kumak nizinny

Obszar Specjalnej Ochrony Ptaków „Dolina Dolnego Bugu”

Dolina Dolnego Bugu to obszar o powierzchni ponad 60 tysięcy hektarów, który w większości pokrywa się z obszarem Ostoi Nadbużańskiej. Tu jednak głównym priorytetem jest ochrona stanowisk ptaków.

Na początek jednak przypomnijmy, jak te tereny wyglądają. Szeroka dolina Bugu

zachowała się w stanie zbliżonym do naturalnego. Największe powierzchnie na tym terenie zajmują suche, ekstensywnie użytkowane pastwiska, a tereny bagienne usytuowane są głównie przy ujściach rzek oraz wokół starorzeczy. Niektóre fragmenty doliny Bugu, mają charakter przełomowy, a rzeka wije się tam wśród ograniczających jej dolinę morenowych wzgórz. Dolina jest miejscami szeroka na kilka kilometrów, miejscami zaś zwęża się do kilkuset metrów, głęboko wcinając się w otaczające ją wysoczyzny, których krawędzie tworzą wysokie na kilkadziesiąt metrów skarpy. Elementem urozmaicającym krajobraz są także rozcinające

wysoczyzny doliny większych dopływów Bugu. W dolnym odcinku dolina Bugu jest znacznie szersza, w wielu miejscach ograniczona wałami przeciwpowodziowymi. Towarzyszą jej tu rozległe obszary łąk, w tym również łąk zalewowych, lasów łąkowych oraz borów sosnowych, które porastają nadrzeczne skarpy i piaszczyste wydmy. Różnorodność zbiorowisk roślinnych i krajobrazów przyrodniczych w dolinie rzeki stwarza doskonałe warunki bytowania licznym rzadkim gatunkom zwierząt i roślin. Szczególnym bogactwem przyrodniczym odznaczają się rozległe nadbużańskie łąki, jakie wykształciły się w rozszerzeniach doliny. Wysokie

trawy, samotne potężne dęby i grupki starszych drzew, otaczających wypełnione wodą zagłębienia terenu, a także fragmenty nadrzecznych lasów łąkowych, stanowią siedlisko i żerowisko licznych gatunków zwierząt, przede wszystkim ptaków.

Rozglądając się w poszukiwaniu ptactwa z pewnością dostrzeżemy również bobra europejskiego i wydrę. Warto rozejrzeć się także za płazami i gadami, których chronionymi w ramach sieci Natura przedstawicielami w Dolinie Dolnego Bugu jest kumak nizinny i żółw błotny. W zbiornikach wodnych pływa 7 gatunków chronionych dyrektywą ryb.

Zimorodek

Brodziec piskliwy

Wróćmy jednak do ptaków, bo one właśnie są głównymi sprawcami utworzenia Doliny Dolnego Bugu. Dolina jest jedną z ważniejszych w skali kraju ostoją ptaków związanych z siedliskami szerokiej doliny rzecznej, która zachowała naturalny charakter. Bogactwo świata ptaków potwierdza występowanie 39 gatunków wymienionych w Dyrektywie Ptasiej. W okresie lęgowym pasjonaci ornitologii dostrzegą wielu przedstawicieli Polskiej Czerwonej Księgi, między innymi gadożera, który upodobał sobie Dolinę Dolnego Bugu jako jedno z nielicznych miejsc na terenie Polski. Swoje miejsce znalazły tu rybitwy i ptaki siewkowe. Dolina jest jedną z głównych, krajowych ostoj lęgowych cyranki, której liczebność dochodzi tu nawet do 320 par lęgowych. Miejsca lęgowe znalazły tu również płaskonos, sieweczka obroźna, sieweczka rzeczna, derkacz, kszyc, kulik wielki, rycyk, krwawodziób, brodziec piskliwy oraz rybitwa białoczelna, rzeczna i czarna. Na uwagę zasługuje także stosunkowo całkiem duża liczebność populacji lęgowych bączka, zimorodka i podróżniczka. Co roku odnotowuje się tu od jednej do dziesięciu par lęgowych. Dolina Dolnego Bugu była też ostatnim w kraju miejscem gniazdowania kulona.

Obszar Ochrony Siedlisk „Dąbrowy Ceranowskie”

Teren Dąbrów Ceranowskich stanowi fragment rozległego kompleksu leśnego porastającego wydmy taras nadzalewowy Bugu. 99% obszaru zajmują tereny leśne. Ostoja ta w całości znajduje się na terenie Nadbużańskiego Parku Krajobrazowego. Jest to jeden z najcenniejszych na terenie Niziny Południowopodlaskiej kompleksów dąbrów świetlistych czyli lasów dębowych charakteryzujących się skąpą warstwą krzewów i bogatym gatunkowo, bujnym runem. Wśród występujących tu ponad

200 gatunków roślin naczyniowych, na uwagę zasługuje znaczna liczba gatunków chronionych i zagrożonych, figurujących na regionalnej czerwonej liście. Populacje niektórych z nich, między innymi pierwiosnki lekarskiej, miodownika melisowatego, przylaszczki pospolitej, konwalii majowej, turówki wonnej czy orlika pospolitego znalazły tu sprzyjające środowisko i osiągają sporą liczebność.

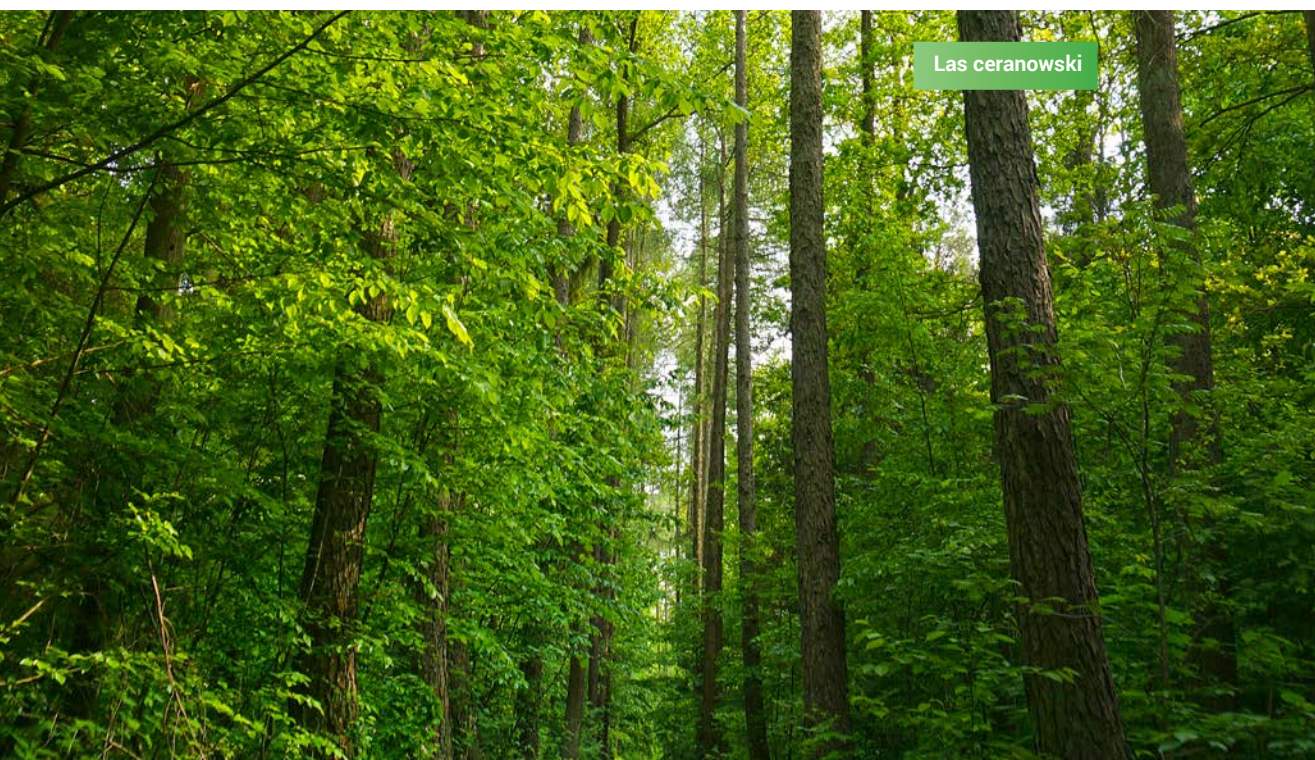
Znajdziemy tu też ciekawe pod względem przyrodniczym stanowiska roślinności wymienione w dyrektywach UE. Oprócz typowych dąbrów występują tu grądy środkowoeuropejski i subkontynentalny. W ich drzewostanach występują grab, dąb bezszypułkowy, lipa drobnolistna i klon zwyczajny. War-

stwę krzewów tworzy tu przeważnie leszczyna zwyczajna, jarząb pospolity, trzmielina brodawkowata, wiciokrzew suchodrzew i kalina koralowa. Runo jest bardzo zróżnicowane. Znajdziemy tu typowe dla grądów gatunki, takie jak groszek wiosenny, gwiazdnica wielokwiatowa, miodunka ćma, przytulia, podagrycznik zwyczajny, perlówka zwisła, przylaszczka pospolita, wiechlina gajowa i wawrzynek wilczyłyko.

Warto na koniec przytoczyć opis turystyczny terenów, na których znajduje się obszar Dąbrów Ceranowskich.

Ceranów to wieś położona w województwie mazowieckim, w powiecie sokołowskim, w połowie drogi pomiędzy Kosowem Lackim a Sterdynią, nad Czarną Strugą. Wieś leży w sąsiedz-

two dwóch kompleksów leśnych, oddzielonych od siebie doliną Bukowej, dopływu Bugu. Jest to wymarzony obszar dla miłośników wypoczynku w lesie. Ceranów leży w sąsiedztwie Nadbużańskiego Parku Krajobrazowego i Puszczy Sterdyńskiej. Okoliczne bory nosiły niegdyś nazwę Puszczy Ceranowskiej, Sterdyńskiej i Kiełpienieckiej. Warto tu przy okazji zobaczyć pałac z 1877 r. zbudowany według projektu Bolesława Podczaszyńskiego na planie prostokąta, z piętrowymi ryzalitami po bokach, kościół parafialny w Ceranowie pw. Niepokalanego Poczęcia NMP, wybudowany w latach 1872-75 oraz plebanię. Nie sposób też ominąć pomnikowej alei drzew przy szosie w kierunku Sterdyni.

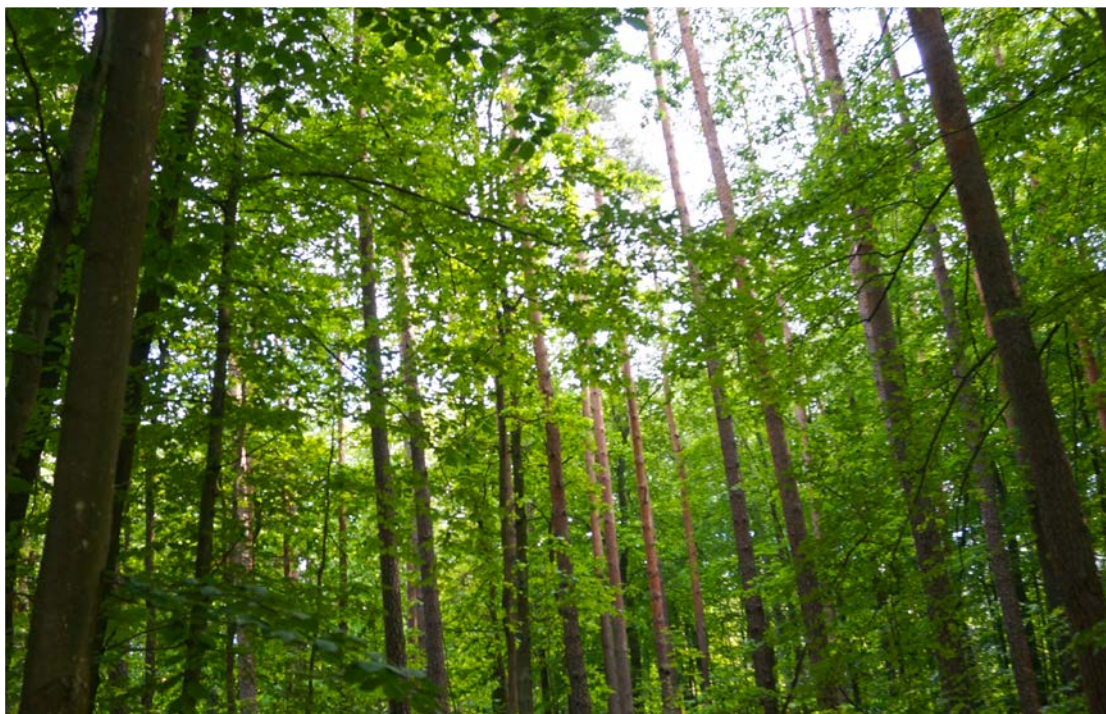

NATURE 2000 AREAS SITUATED IN THE SOKOŁÓW DISTRICT

The Europe-wide initiative involving the concerted and coordinated efforts to protect the environment was understood globally. So, in a nutshell, it is the description the great idea of the activities undertaken by the European Ecological Network Nature 2000. Our

geopolitical location meant that Poland also found itself in the network. Currently in Poland the Nature 2000 covers almost 20 percent of the land area of the country. It consists of 849 so-called habitat areas and 145 bird areas. Sokolowski district can boast that among them, three areas were located within its boundaries.

The Special Habitat Area „The Bug Refuge”

The refuge covers about 260-kilometer stretch from the mouth of the Bug River from the Krzna to the Zegrze Nature Reserve. It is an extremely interesting area thanks to the Valley of the Bug in terms of nature and landscape area. It must be emphasized that the unregulated Bug is the typical lowland river, which meanders strongly numerous oxbow lakes. The sandbars and the sandy escarpment naked or covered with willow and poplar riverside flood plain forests appear in some places. Most of the Bug valley is covered with the dry pastures. But, you can find here the numerous wetlands that are usually located at the mouths of rivers, the tributaries of the Bug and around the remaining fragments of the ancient riverbeds. The first terrace of the river is rich in the oxbow lakes and is diverse in terms of the size, the depth and the degree of overgrowing by the aquatic vegetation. The deciduous forests of the riverside complex, which occupies less than 20% of the IPA is especially valuable. Here you can admire the entire range of the

natural forest meadows, the typical for the wetlands. The flora of the area consists of about 1300 species, including 40 species of trees and 60 shrubs. There are more than 100 protected species and over 170 belonging to rare species in the country or region.

While walking in these areas, you will meet a huge variety of habitat types. Another attraction for the traveler may be the inland dunes with *Agrostis* grasslands. The oxbow lakes are the inherent in each river as well as they are usually the realm of the aquatic vegetation. One can not omit the riverine forests of oak and elm-ash.

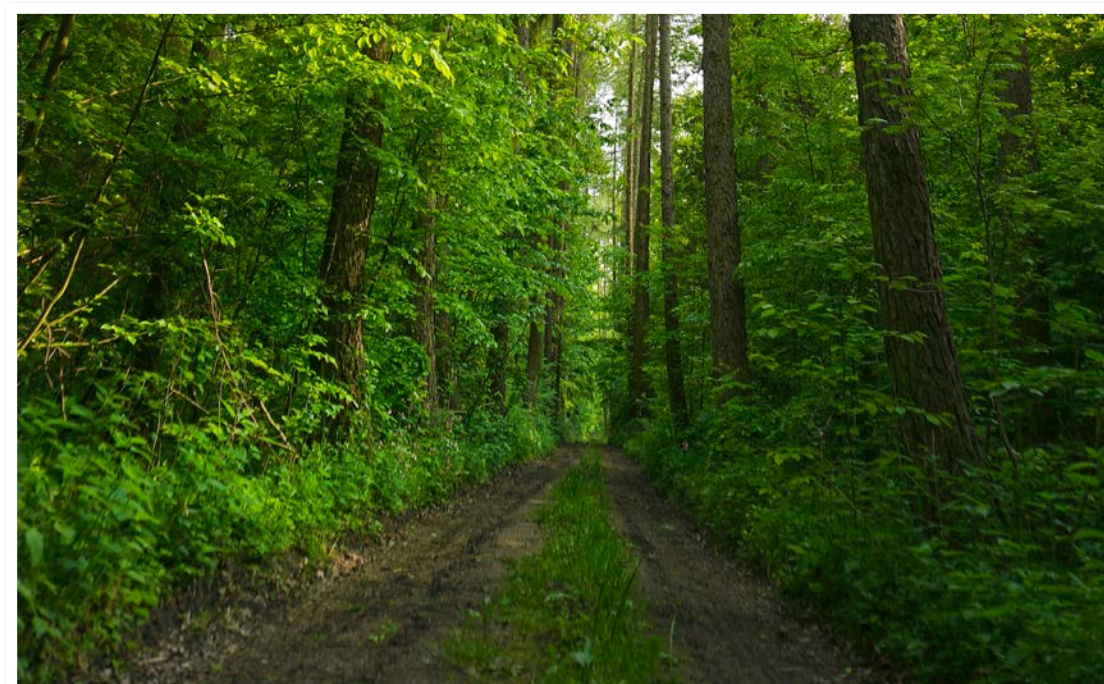
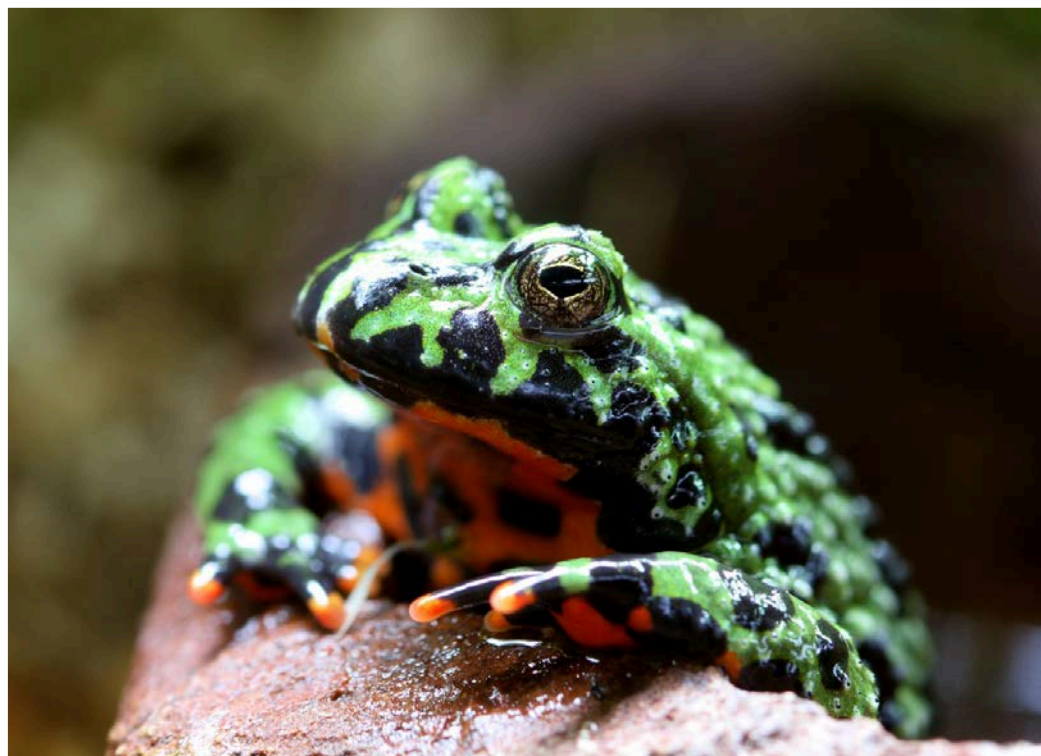
In addition to the flora, we can admire the multitude of the animal species. There are here more than two thirds of all species of reptiles and more than half of the amphibian species occurring in Poland. In addition, the researchers noted the presence of 33 species of the mammals. In the area of IPA, we can admire a huge amount of the invertebrates including the rare species of the spiders. As we define, the area of the Bug Refuge being secured by the riverside areas, is one of the most important areas for the conservation of the fish fauna in Poland. 41 species of fish live in the waters of the Bug and its tributaries. We find among them: gudgeon whitetip, asp, bitterling or eel.

The Special Protection Area of The Lower Bug River Valley

The Lower Bug River Valley is the area of over 60 thousand hectares, which is located in the Mazovia Province, stretching by 260 kilometers from the estuary of the Krzna to the Zegrze Nature Reserve. The area coincides mostly with the area of the Bug Refuge. The main priority here is to protect the positions of birds.

The valley is one of the most important in the country mainstay of the birds associated with the habitats of the wide river valley that has kept its natural character. The richness of the bird species is

confirmed by the presence of as many as 39 species of the protected bird. During the breeding season, the ornithology enthusiasts will recognize many representatives of the Polish Red Book e.g. short-toed eagle, which specially like the Lower Bug River Valley, as one of the few places on Polish territory. Terns and birds Charadriiformes found their own place here. The valley is one of the main national breeding refuges teals, whose numbers comes here up to 320 breeding pairs. The breeding sites are also created by shoveler, ringed plover, little ringed plover, corn-crake, common snipe, curlew, black-tailed godwit, common redshank, sandpiper, little tern, common and black tern. The relatively quite large populations of nesting dinghy, kingfisher and a traveler are also noteworthy. Every year, from one to ten breeding pairs are noted here.

The Dąbrowy Ceranowskie Special Areas of the Conservation

The area of Dąbrowy Ceranowskie is part of the extensive complex of the forest grows on the terrace of the wash of the Bug River which is covered with the dunes. Ninety-nine percent of this area is covered by the woods. The refuge is located entirely within the Bug Landscape Park. It is one of the most valuable complexes of oak forests on the Południowo-podlaska lowland area that is characterized by a sparse layer of the shrubs and the species-rich, lush undergrowth. Among more than 200 species of vascular plants occurring here, it is worth noting

the significant amount of the protected and the endangered species that appear on the regional red list. The populations of some of them, including medical primroses, common hepatica, lily of the valley May, fragrant or turn based aquilegia vulgaris found here favorable environment and achieve considerable numbers.

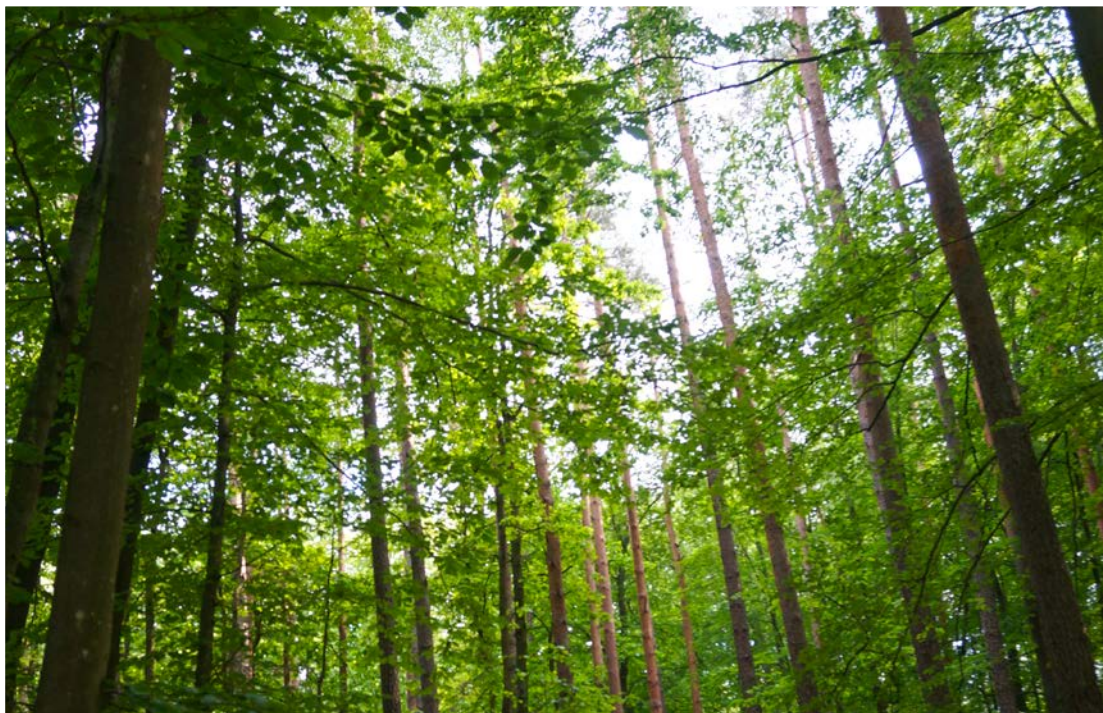
We will find the interesting natural vegetation positions listed in the EU directives. Apart from the typical oak forests, Central European and subcontinental hornbeam occur here. There are hornbeam, holm oak, linden and maple in their stands. The shrub layer is formed mostly by ordinary hazel, rowan, euonymus pendula, honeysuckle coral honeysuckle and viburnum. The fleece is very diverse. We can find here the typical for the hornbeam species such as spring peas, chickweed grandiflora, pulmonaria obscura, wood bedstraw, ground elder ordinary, melica nutans, liverwort, Poa nemoralis and daphne.

NATURA 2000 GEBIETE IM SOKOŁOWSKI KREIS

Die europäische Initiative die dem globalen Umweltschutz dient, so kann man in einer Abkürzung die Idee der NATURA 2000 vorstellen. Unsere geopolitische Lage hat bewirkt, dass Polen auch zu dem Netz

dazu gehört. Derzeit gehören zum NATURA 2000 fast 20 Prozent der Fläche Polens. Darauf stellen sich 849 sogenannte Lebensraum- Gebiete, darunter 145 Vogelgebiete. Der Sokołowski Kreis kann stolz sein, denn drei davon befinden sich in dessen Grenzen.

Das spezielle Lebensraum - Gebiet "Ostoja Nadbużańska"

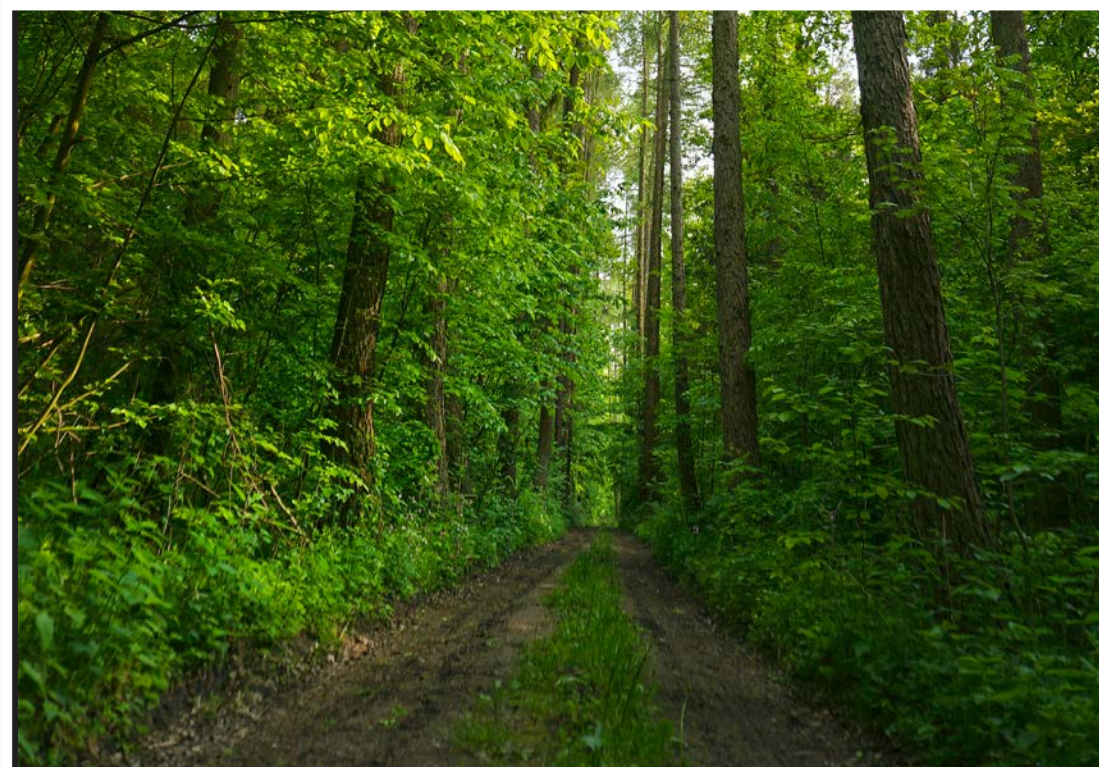
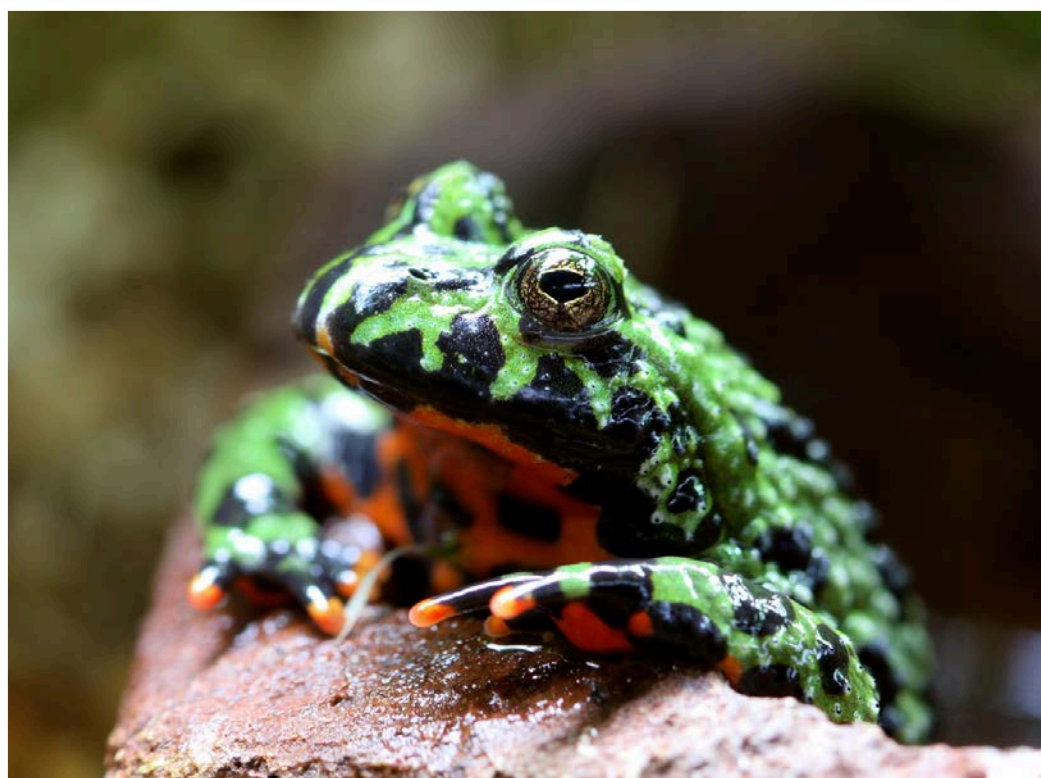
Das Erhaltungsgebiet beinhaltet ungefähr 260 Kilometer des Bugtals, von der Mündung der Krzna bis zum Zegrzyński See. Wegen des Bugtals ist dieser Bereich in Termen von Natur und Landschaft so interessant. Man muss wissen, dass der Bug ein typischer unregulierter Tiefland- Fluss ist, weswegen er stark mäandriert und viele Altflüsse und Flussseiten formt. In manchen Plätzen entstehen hier sandige Böschungen die von Weiden- und Pappelauen bewachsen werden. Zum Großteil besteht das Bugtal aus trockenen Weiden. Jedoch findet man hier auch Sumpfgebiete, die meistens an Flussmündungen, Bugzuflüssen und alten Flussbetten zu finden sind. Der erste Strecke des Flusses ist reich an Altflüssen und ist in Termen von Tiefe, Größe und Pflanzendichte vielfältig. Besonders kostbar ist hier der Waldkomplex, der fast 20 Prozent des Erhaltungsgebiete ausmacht. Wir können hier eine ganze Menge Waldwiesen bewundern, die typisch für Sumpfgebiete sind. Die

Flora dieses Gebiets zählt ungefähr 1300 Arten von Bäumen und 60 von Buschen. Mehr als 100 davon stehen unter Schutz und über 170 sind als selten anerkannt. Während des Spaziergangs durch die Gegend treffen wir auf eine riesige Vielfalt von Lebensräumen. Ein attraktives Ziel für den Wanderer können die Binnendünen, mit ihren sandigen Weiden, sein. Ein inhärentes Element jedes Flusses sind die Altflüsse, die meistens ein Reich der Wasserpflanzen sind. Man darf hier auch die Auwälder mit Eichen, Ulmen, und Äschen nicht übersehen. Neben der Flora, kann uns die Tierwelt begeistern. Es leben hier mehr als die Hälfte der Amphibienarten und über ein Drittel aller Reptilienarten in Polen. Außerdem haben Wissenschaftler hier die Ankunft 33 Säugetierarten aufgeschrieben. Im Erhaltungsgebiet können wir auch eine enorme Anzahl an wirbellosen Kleintieren entdecken, darunter seltene Spinnenarten. Die Ostoja Nadbużańska ist ein Gebiet, dass von Flüssen ausgegrenzt ist, somit ist sie eines der wichtigsten Gebiete zum Schutz der Ichtiofauna in Polen. In den Gewässern des Bugs leben 41 Fischarten. Dazu gehören der Weißflossen- Gründling, der Rapfen, der Amur- Bitterling und der Europäische Schlammpeitzger.

Das Vogelschutzgebiet "Dolina Dolnego Bugu"

Es ist ein Gebiet mit der Fläche von 60 Tausend Hektar, welches zu der Mazowieckie Woiwodschaft gehört. Es streckt sich über 260 Kilometer des Bugu von der Mündung der Krzna bis zum Zegrzyński See. Dieses Gebiet überlappt sich im Großteil mit der Ostoja Nadbużańska. Das Hauptziel ist hier der Schutz von Vögeln. Das Tal ist einer der wichtigsten Vogel-lebensräume Polens, welcher seine Naturgestalt erhalten hat. Das Reichtum der Vogelwelt wird von der Tatsache bestätigt, dass hier 39, von der Vogel-Direktive geschützten, Arten leben. In der

Nistzeit sehen die Ornithologie Liebhaber viele Vertreter der Polnischen Roten Liste, darunter den Schlangennadler, der im unteren Bugtal ideale Lebensbedingungen gefunden hat. Ihren Platz fanden hier auch Fluss-Seeschwalben und Regenpfeiferartige Vögel. Das Tal ist eines der bedeutsamsten Nist-Erhaltungsgebiete der Knäkente, deren Anzahl hier 320 Nistpaaren gleicht. Nistplätze finden hier auch die Löffelente, der Sandregenpfeifer, der Flussregenpfeifer, der Wachtelkönig, der Bekassine, der Große Brachvogel, die Uferschnepfe, der Rotschenkel, der Flussuferläufer, die Zwerg-, Fluss- und Schwarz-Seeschwalbe. Erwähnenswert ist auch die relativ große Anzahl von der Zwergdommel, dem Eisvogel und dem Blaukehlchen. Jedes Jahr sieht man hier von einem bis zu zehn Nistpaaren.

Das Schutzgebiet "Dąbrowy Ceranowskie"

Das Gebiet ist ein Teil des Waldkomplexes, der die Überschwemmungsgebiete des Bugu bewächst. 99 Prozent dieses Gebiets machen Wälder aus. Das Erhaltungsgebiet gehört zu dem Nadbużański Landschaftspark. Es ist einer der wichtigsten Eichenwaldkomplexe des Südpolnischen Tieflandes. Unter den 200 Arten der Gefäßpflanzen, die hier vorkommen, ist die anschauliche Menge von gefährdeten Arten besonders interessant. Einige von ihnen u.a. die Echte Schlüsselblume, das Immenblatt, das Leberblümchen, das Magiglöckchen, das duftende Mariengrass

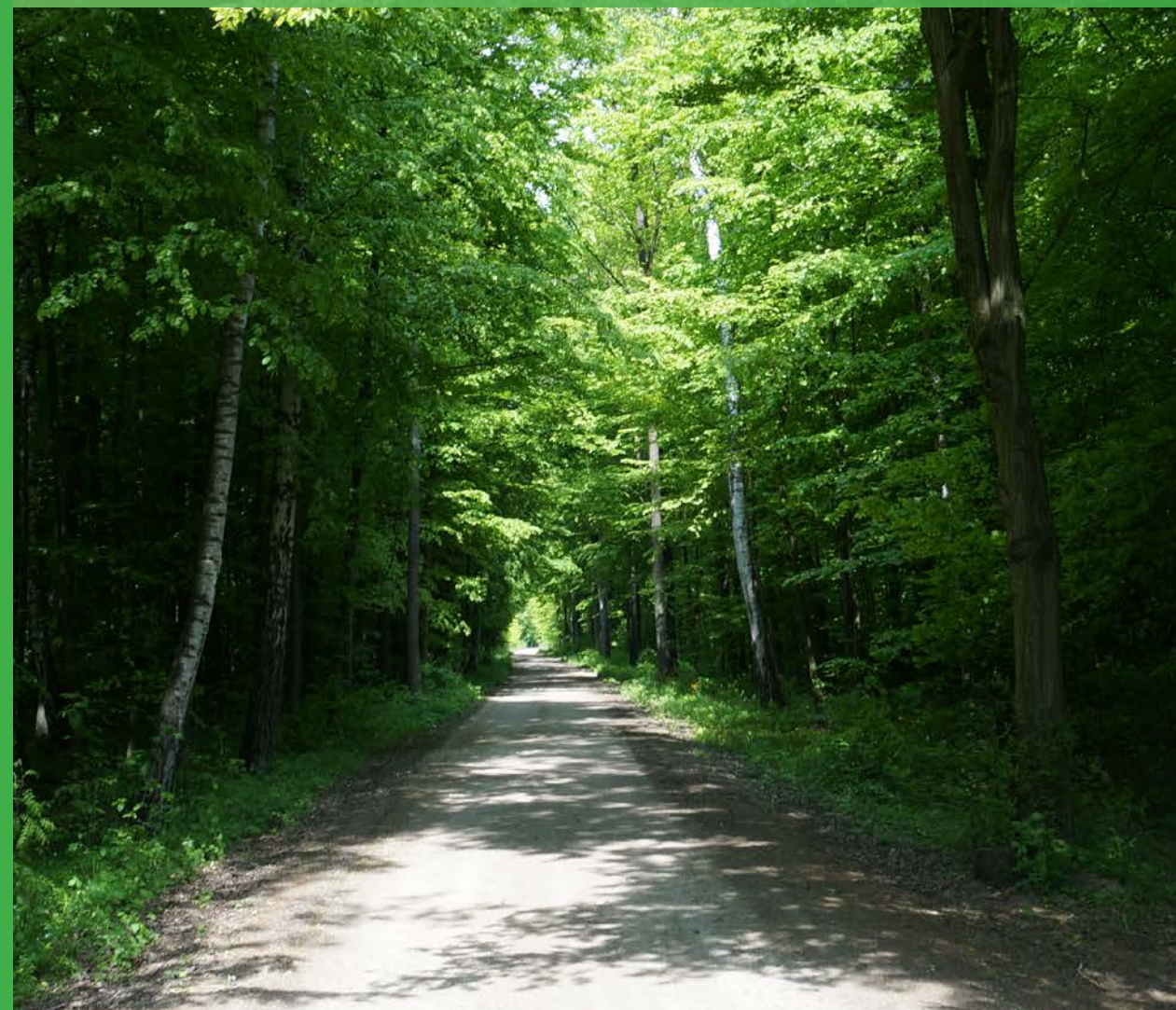
oder die Gemeine Akelei haben hier ideale Lebensbedingungen gefunden. Hier finden wir auch interessante Erhaltungsgebiete der Pflanzen, die in den EU-Direktiven eingeschrieben sind. Außer den typischen Eichenwäldern gibt es hier auch Hainbuchenwälder. Deren Baumbestand wird von Hainbuchen, Eichen, Linden, und Ahornen ausgemacht. Die Strauch-Schicht macht Haselnüsse, Sorben, Warzen-Spindelsträucher, Heckenkirschen, Gewöhnliche Schneebälle aus. Die Bodendeckerschicht ist sehr vielfältig. Wir finden hier für Eichen- und Hainbuchenwälder typische Arten, wie die Frühlings-Platterbse, die Große Sternmiere, das Dunkle Lungenkraut, Labkräuter, den Giersch, das Nickende Perlgras, das Leberblümchen, das Hain-Rispengras und den echten Seidelbast.

GMINY SOKOŁOWSKIE W OBSZARZE FUNKCJONALNYM „ZIELONE PŁUCA POLSKI”

WARTO WIEDZIEĆ:

- » Zielone Płuca Polski to rozbudowany system ochrony przyrody, składający się z obszarów prawnie chronionych
- » tereny powiatu sokołowskiego zostały w całości objęte tą ideą, a na szczególną uwagę zasługują obszary gmin Repki i Sterdyń
- » najwyższe wzniesienie w gminie Repki wynosi 180 m n.p.m
- » w gminie Sterdyń jest 7 zarejestrowanych pomników przyrody

Region północno-wschodniej Polski jest jednym z ostatnich w Europie obszarów o nieskażonej przyrodzie i niezwyklej walorach krajoznawczych. Aby jednak rozwój gospodarczy i postęp cywilizacyjny nie wpływał negatywnie na środowisko, powstała idea integracji tych dwóch wydawałoby się przeciwstawnych sobie dziedzin. W 1983 r. wychodząc naprzeciw tej idei Krzysztof Wolfram sformułował pomysł Zielonych Płuc Polski. Istotą tego przedsięwzięcia jest funkcjonowanie wielkoprzestrzennego systemu ochrony przyrody, składającego się z obszarów prawnie chronionych oraz przestrzeni między nimi, pełniących funkcje gospodarcze podlegające rygorom na mocy innych przepisów uwzględniających ich położenie w pobliżu obszarów przyrodniczo cennych.

To tyle definicji. Wśród terenów objętych programem Zielone Płuca Polski znalazła się duża część Polski północno-wschodniej. Do programu przystąpił

również powiat sokołowski. Warto zwrócić tutaj szczególną uwagę na zielone tereny w gminach Repki oraz Sterdyń. Zanim jednak przedstawimy walory przyrodnicze i kulturowe tych obszarów, przybliżmy ideę i historię powstania Zielonych Płuc Polski.

Idea Zielonych Płuc Polski (ZPP) pojawiła się w 1983 r. Jej głównymi celami było zachowanie wielkiej wartości zasobów przyrodniczych i kulturowych Polski północno-wschodniej i rozwój regionu zgodnie z zasadami ekorozwoju. Obszar ZPP stanowi od lat wyodrębniony region funkcjonalny, a ilość i jakość zasobów przyrodniczych w nim chronionych pozwalają zaliczyć go do uznania za narodowy region ochronny. ZPP to także system ochrony tożsamości przyrodniczej i kulturowej północno-wschodniej Polski, gwarantujący bezpieczeństwo ekologiczne żywym zasobom przyrody oraz stabilny rozwój społeczeństwa w oparciu o mało przekształcone walory naturalne – wodne i leśne oraz przestrzeń rolniczą.

Po latach program objął swym zasięgiem 362 gminy i 58 powiatów. Obszar objęty porozumieniem działań na rzecz ekorozwoju Zielone Płuca Polski zajmuje obecnie ponad 63000 km², co stanowi około 1/5 powierzchni kraju. Do tej pory dzięki Porozumieniu ZPP utworzono 4 parki narodowe (Białowiecki, Biebrzański, Narwiański i Wigierski) i 13 krajobrazowych, zarejestrowano prawnie ponad 270 rezerwatów przyrody i około 5 700 pomników przyrody.

Skąd tak wielka popularność tej inicjatywy? Jak określają twórcy ZPP, w dobie powszechnej globalizacji i postępującej unifikacji coraz większego znaczenia nabierają obszary charakteryzujące się unikatowymi cechami środowiska przyrodniczego i kulturowego. Unikatowość staje się wartością samą w sobie, którą trzeba chronić, ale także umiejętnie wykorzystywać w ramach marketingu terytorialnego. Zielone Płuca Polski są zatem unikatowym obszarem, który może stać się polskim swoistym „towarem”

eksportowym. Cechy wyróżniające ten obszar stanowią szczególny, złożony, niezwykle atrakcyjny produkt turystyczny. Na ten produkt składają się niska gęstość zaludnienia i dostosowana do warunków naturalnych, zrównoważona sieć osadnicza, spokój i czyste powietrze, dobra jakość środowiska przyrodniczego, unikatowa różnorodność systemu przyrodniczego, atrakcyjne kompleksy lasów, jezior i użytków zielonych, możliwość obcowania z niezmienną przez cywilizację przyrodą, bogactwo oraz różnorodność kultur i obyczajów, dobra tradycyjna kuchnia, rozwijająca się infrastruktura usługowa, potencjał akademicki oraz dobre warunki do produkcji zdrowej żywności i lokalizacji „czystego przemysłu”.

Wydawałoby się, że tak duża liczba wytycznych jest nie do przejścia, a jednak gminy powiatu sokołowskiego w większości te warunki spełniają. Aby do końca zrozumieć idę Zielonych Płuc Polski wystarczy poznać dwie z nich.

Gmina Repki

Bogate, czyste i nieskażone środowisko, cenne dziedzictwo kulturowe, zachowany wiejski krajobraz kulturowy i tradycyjne formy rolnictwa, tak w skrócie można opisać uroki gminy Repki. Obszar samej gminy charakteryzuje się bardzo dużym potencjałem turystycznym, wynikającym przede wszystkim z uwarunkowań naturalnych, uzupełnionych przez walory kulturowe.

Gmina położona jest we wschodniej części województwa mazowieckiego po lewej stronie Bugu, pomiędzy Sokołowem Podlaskim a Drohiczyń. Obejmuje swoim zasięgiem obszar 16 879 ha zamieszkiwany przez około 6 tysięcy mieszkańców. Gmina jest położona na wysoczyźnie morenowej, której pofalowana powierzchnia wznosi się na wysokość 120-190 m n.p.m. Najwyższe wzniesienia, liczące ponad 180 m n.p.m., występują w zachodniej i południowej jej części. Powierzchnię gminy rozcinają doliny cieków, z których największa jest dolina rzeki Myśla płynącej z zachodu na wschód przez centralny obszar gminy.

Atrakcyjność obszaru znacznie podnosi fakt, że tereny przylegające do Bugu leżą w granicach Nadbużańskiego Parku Krajobrazowego i w jego otulinie. Powierzchnia NPK na obszarze gminy Repki wynosi 5689 ha. Jest to cenny przyrodniczo obszar o randze międzynarodowej, gdzie występuje wiele gatunków roślin, zwierząt i siedlisk rzadkich w skali nie tylko krajowej, lecz także europejskiej.

Poza tym tereny gminy wchodzą w skład Nadbużańskiego Obszaru Chro-

nionego Krajobrazu oraz Obszaru Chronionego Krajobrazu „Dolina Bugu”. Ten drugi wyróżnia się mało zniekształconym środowiskiem o równowadze ekologicznej i wysokich walorach krajobrazu. Stanowi element krajowego systemu przyrodniczego. Dzięki temu rokrocznie w okolice gminy przyjeżdża setki turystów, poszukujących spokoju i piękna w ostojach leśnych i dolinach rzek (szerzej opisujemy ten temat na stronach 113-117 tego przewodnika).

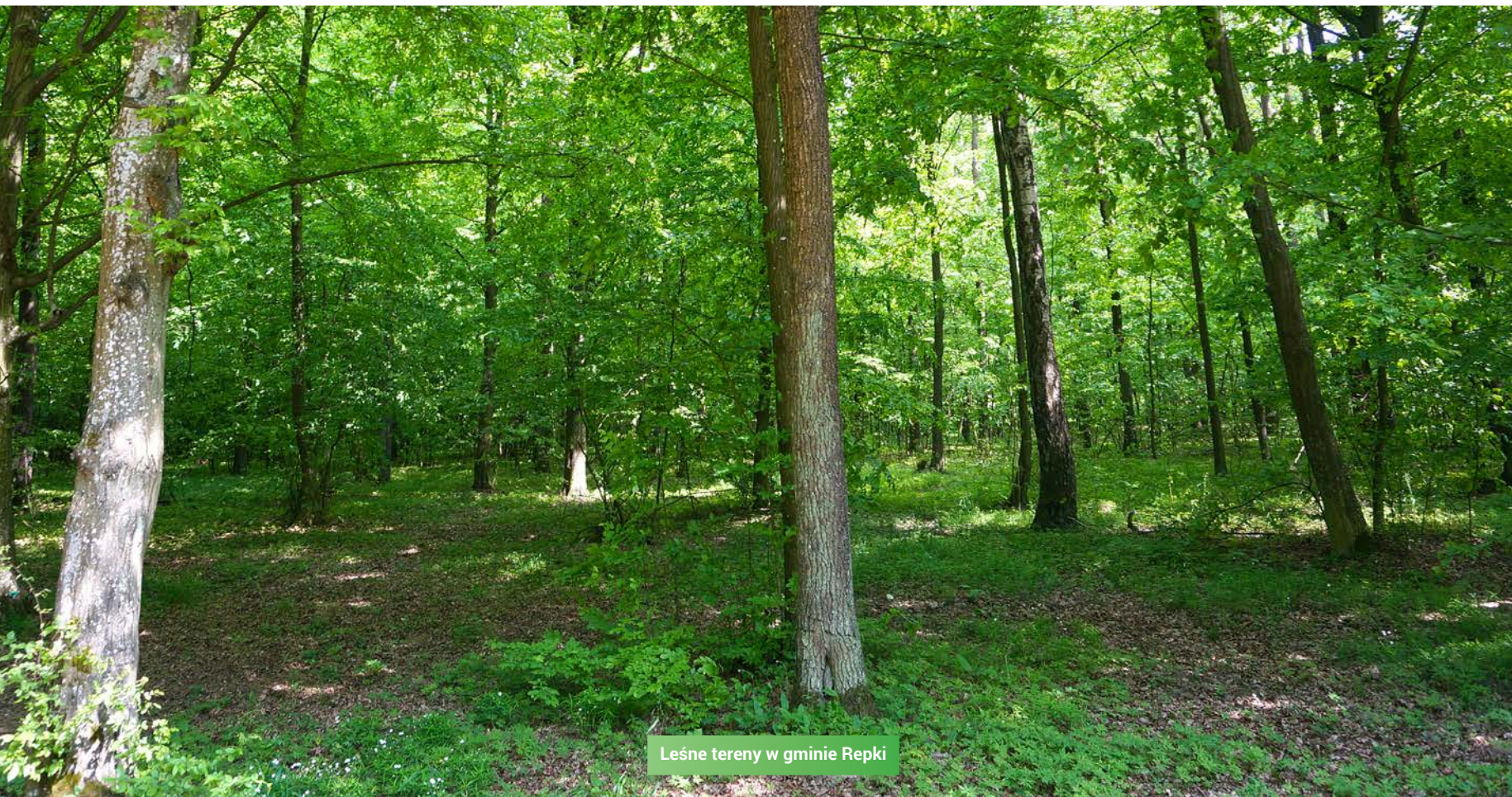
Nadbużański Obszar Chronionego Krajobrazu obejmuje wschodnią część gminy. Zajmuje on w jej granicach powierzchnię 3318 ha, a w jego skład wchodzi tereny wyróżniające się pod względem walorów przyrodniczych. Bogactwo flory robi ogromne wrażenie. W sumie możemy się doliczyć na omawianym obszarze aż 800 gatunków roślin naczyniowych, wśród których jest 300 gatunków objętych ochroną całkowitą, 10 podlegających ochronie częściowej i 118 gatunków rzadkich.

Na terenie gminy znajdują się aż 32 pomniki przyrody, w tym dęby szypułkowe, lipy drobnolistne i srebrzyste, modrzewie europejskie, sosny pospolite, świerk pospolity, jesiony wyniosłe, klon jawor, klon srebrzysty, topola biała, kasztanowiec biały i głązy narzutowe. Na terenie gminy znajduje się rezerwat przyrody „Śnieżyczki”, w którym można podziwiać śnieżyczkę przebiśnieg. Gmina Repki jest objęta programem unijnym „Natura 2000”, a na jej terenie znalazły się obszary wymienione w Dyrektywie Siedliskowej i Dyrektywie Ptasiej. Całą gminę zakwalifikowano do Specjalnych Obszarów Ochrony Siedlisk i do Obszarów Ochrony Ptaków.

Warto też zagłębić się w historię Repek, bo sięga ona wczesnego średniowiecza, kiedy osadnikami na tych terenach były ludy kultury kurhanów ciałopalnych. Reliktem tych czasów jest cmentarzysko ciałopalne, kurhanowe w Rogowie nazywane do dzisiaj „tureckimi mogiłami”. Od IX aż po połowę XI w. rozwijało się tu osadnictwo mazowieckie postępujące przede wszystkim wzdłuż ważnego szlaku lądowego Warszawa – Drohiczyn. W XI w. rozpoczęła się również kolonizacja ruska, idąca głównie wzdłuż szlaku wodnego Bugu. Z tego czasu pochodzi grodzisko w miejscowości Włodki datowane na XI-XII w. Do 1323 r. Podlasie należało do Rusi, a później wchodziło w skład Wielkiego Księstwa Litewskiego. W tym czasie rozwinęło się osadnictwo, zarówno mazowieckie, jak i ruskie. Ponad dwieście lat później na podstawie uchwały Sejmu w Lublinie w 1569 r. Podlasie weszło w skład Korony. Wówczas zakończył się drugi proces kształtowania jego granic, które przetrwały w zasadzie do rozbiorów Polski. Po trzecim rozbiorze obszar całej obecnej gminy Repki znalazł się pod zaborem austriackim. W okresie Księstwa Warszawskiego należał do departamentu siedleckiego, a od 1815 r. do odzyskanej niepodległości wchodził w skład województwa podlaskiego, później kolejno do guberni podlaskiej, siedleckiej i lubelskiej. Po odzyskaniu niepodległości w 1918 r. teren gminy znalazł się w województwie warszawskim. Po II wojnie światowej powrócono do podziału z 1939 r.

Odwiedzając gminę Repki warto skupić się na zabytkach, których znajdziemy tu całą masę.

Leśne tereny w gminie Repki

Na początek na pewno zachwycą nas zachowane do dziś drewniane domy, z których najstarsze pochodzą z końca XIX w. Będąc na tych terenach warto też odwiedzić Karskie z zespołem dworskim i parkiem, gdzie stoi drewniany dwór, wybudowany prawdopodobnie pod koniec XVIII w. Według przekazów była to pierwotnie karczma, przeniesiona w 1912 r. z Brzozowa przez rodzinę Głogowskich i przebudowana gruntownie na dwór. Wokół dworu rozciąga się park, w którym uwagę zwraca aleja świerkowa. Najstarsze drzewa to lipy rosnące wzdłuż wschodniej granicy

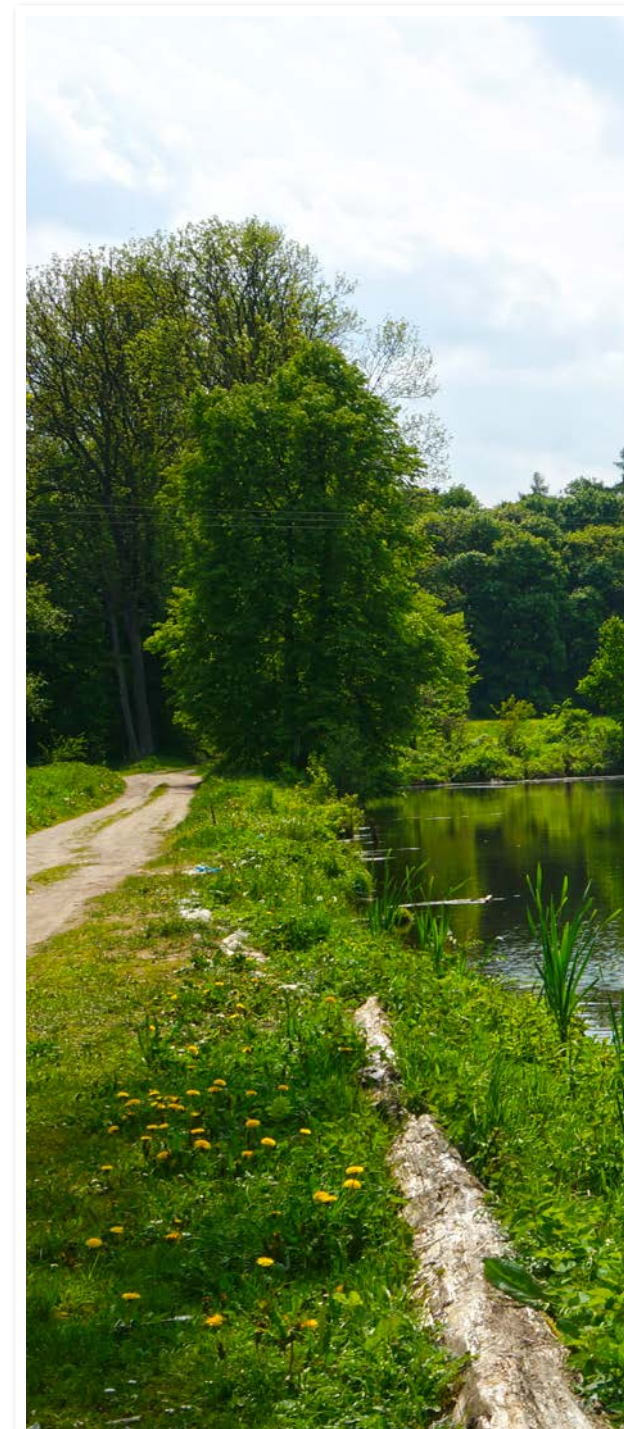
parku. Ich wiek można określić na około dwieście lat. Do osobliwości parku należą drzewa pomnikowe takie jak brzoza brodawkowa, lipa srebrzysta czy klon jawor odmiany purpurowej.

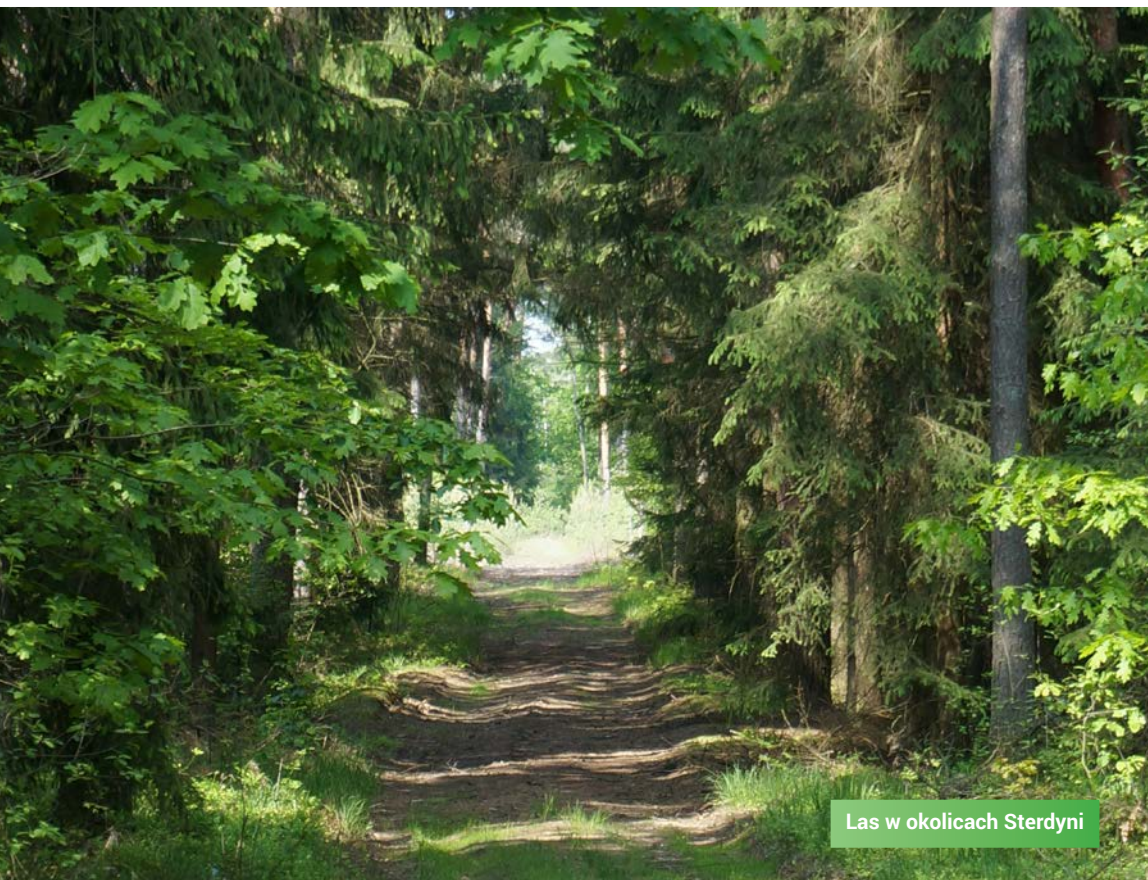
Potem warto wybrać się do samych Repki, gdzie na spacer zaprasza park z aleją dojazdową. Wcześniej istniał tu dwór z początków XIX w. Do dziś zachował się jednak tylko park, który został założony na wieloboku zbliżonym do prostokąta. Pięknym i przyciągającym wzrok elementem kompozycyjnym parku są stawy. Na terenie parku rosną też interesujące oka-

zy drzew, których wiek można określić na ponad 150 lat. Występują tam m.in. dąb szypułkowy, lipa drobnolistna, sosna wejmutka i świerk. Wiele z nich zostało uznanych za pomniki przyrody.

Z parku w Repkach wypada wybrać się do kościołów w Rogowie, Sawicach, Skrzyszewie, Szkopach oraz w Wyrozębach – Podawcach. Każdy z tych obiektów niesie za sobą bogatą, wartą poznania historię.

Ze względu na tak wiele atrakcji, gmina Repki zadbała również o szeroką bazę turystyczną, dzięki czemu bez problemu zjemy tu obiad czy znajdziemy nocleg.

Las w okolicach Sterdyni

Gmina Sterdyń

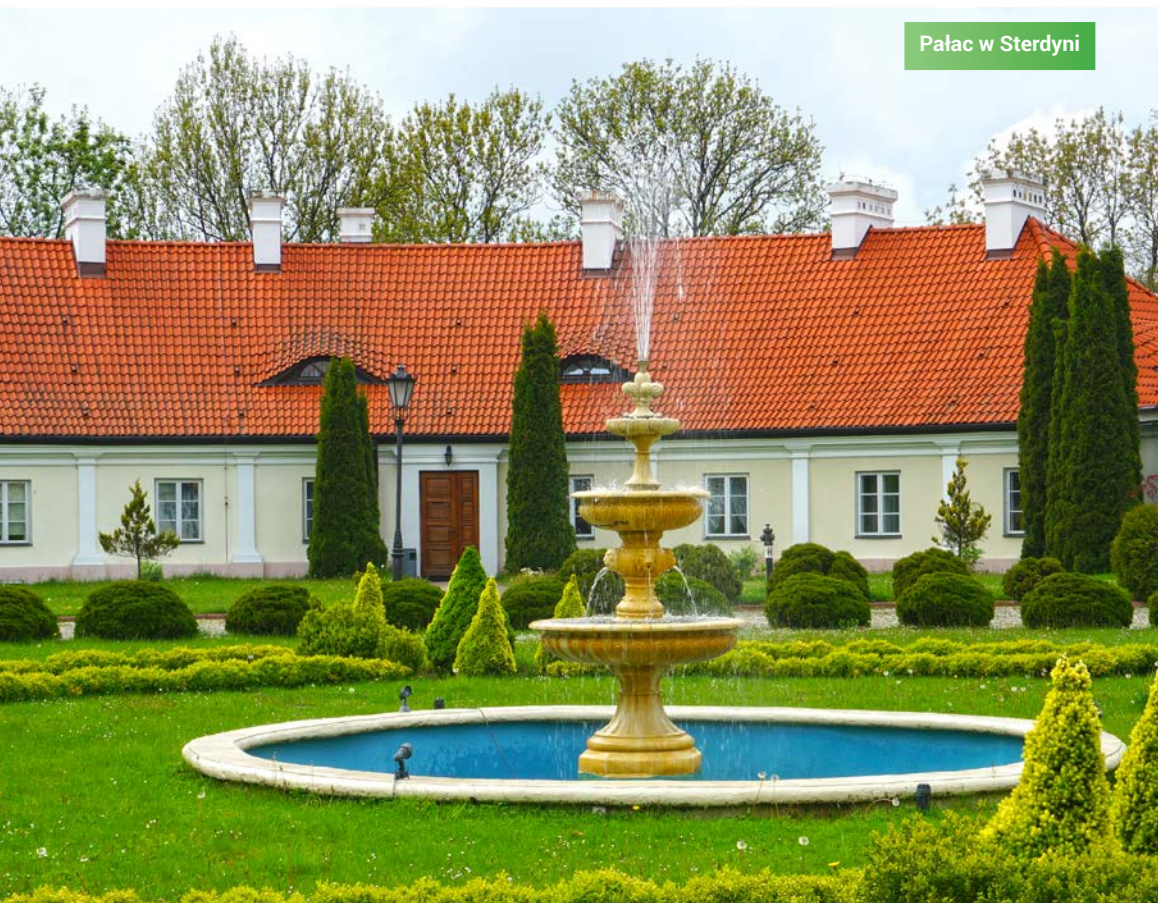
Gmina Sterdyń znajduje się w granicach Nadbużańskiego Parku Krajobrazowego, który wraz z otuliną stanowi blisko 70% jej powierzchni. Głównym akwenem jest tu rzeka Bug, której dolina stanowi cenne skupisko wielu zbiorowisk roślinnych i zdumiewa bogactwem świata zwierząt. To właśnie przesądza o dużej atrakcyjności turystycznej gminy. Na terenie gminy znajdziemy 7 zarejestrowanych pomników przyrody, z których najciekawsze to lipa drobnolistna o obwodzie 535 cm w Łazówku, kasztanowiec biały o obwodzie 311 cm w Łazowie oraz aleja lipowa składająca się z 35 drzew o obwodach od 170-438 cm i wysokości 19-25 m w Kiełpinie.

Gmina pochwalić się może także ciekawą historią. Początki istnienia Sterdyni nie są dokładnie znane. Jednak osada rozwijała się już na pewno w średniowieczu. Pierwsza wzmianka pochodzi z 1425 r. Od pierwszej połowy XVII w. Sterdyń była osadą targową, a prawa miejskie otrzymała prawdopodobnie w 1737 r. Gmina często zmieniała swoją przynależność administracyjną. Od 1520 roku znajdowała się w województwie podlaskim, po trzecim rozbiórce Polski (1795 r.) trafiła pod zabór austriacki, a na początku XIX wieku najpierw należała do Księstwa Warszawskiego (1809 r.), a potem Królestwa Polskiego (1815 r.).

Sterdyń jako niewielka miejscowość położona z dala od uczęszczanych szlaków komunikacyjnych nie odgrywała nigdy poważniejszej roli historycznej. Wiadomo jednak, że mieszkańcy tej ziemi brali udział w powstaniu styczniowym, a także ofiarne udzielali pomocy powstańcom, za co

władze carskie nałożyły na nich dotkliwą represję. W 1863 r. przeprowadzono tutaj uwłaszczenie chłopów. Sześć lat później Sterdyń utraciła prawa miejskie. Podczas pierwszej wojny światowej wojska rosyjskie spaliły w Sterdyni ponad 1/3 budynków. Mimo tego w gminie zachowało się kilka zabytków. Najważniejszym z nich jest odrestaurowany pałac Ossolińskich. Jego historia sięga średniowiecza, ale nazwę i kształt architektoniczny zawdzięcza rodowi Ossolińskich, który w XVII w. prześcigał innych magnatów polskich rozmachem swoich budowli. Do tej pory nie udało się ustalić, czyjej inicjatywy powstał barokowy pałac, ani też kiedy został wzniesiony i kto go projektował. Przypuszcza się, że mógł go ufundować syn Zbigniewa Ossolińskiego, Jerzy, w latach osiemdziesiątych XVII w.

Pałac w Sterdyni

Oficyna pałacu w Sterdyni

Od 1997 r. pałac jest własnością Jana i Ignacego Pacewiczów, którzy przywrócili mu dawną świetność. Obecnie budowla, tak jak przed wiekami, jest otoczona parkiem w stylu angielskim. Pałac poddany gruntownej odbudowie zachował architektoniczny styl XVIII w. i stanowi ciekawy przykład zestawienia elementów barokowych i klasycystycznych. We wnętrzu na uwagę zasługują ponad 200-letnie polichromie, dębowe kredensy, a w podziemiach obiektu – zaciszna miodopitnia. Murowany pałac z dwóch stron, od frontu i od ogrodu, ozdabiają dwupiętrowe ryzality. Główny budynek jest połączony murem z parterowymi oficynami. Rezydencję otacza park ze stawami rybnymi. Całość budzi zachwyt przybyłych tu gości. Apartamenty i pokoje hotelowe są umiejscowione w samym pałacu oraz w przylegających do niego oficynach. W każdej znajduje się przestronny salon z kominkiem, w podziemiach jednej z nich kryje się stylowy pub, a w drugiej – salon SPA. Można także zamieszkać nieopodal pałacu w wyremontowanym

spichlerzu. Do dyspozycji gości jest tu 37 pokoi i karczma z ogromnym paleniskiem w piwnicach. Cały budynek z pięknymi witrażami i oryginalnymi drewnianymi belkami jest utrzymany w ludowym klimacie.

Pierwszy kościół wybudowano tu w 1517 r. Fundatorami byli dwaj szlachcice – Brykcjusz Chądzyński i Grzymała. Do parafii należało wówczas 18 wiosek. Kościół ten był budowlą drewnianą na murowanym fundamencie, jednonawową z dobudowanymi prawdopodobnie na początku XVIII w. dwoma bocznymi kaplicami. Świątynia została gruntownie odnowiona około 1737 r. i spełniała swoje funkcje do momentu wybudowania nowej. W latach 1779-1783 Antoni i jego syn Stanisław Ossolińscy, ówczesni właściciele dóbr sterdyńskich, wybudowali nowy kościół parafialny, który służy wiernym do dziś.

Na koniec warto wspomnieć, że pałac Ossolińskich to nie jedyne miejsce noclegowe w tej okolicy. Bazę noclegową uzupełniają z powodzeniem liczne gospodarstwa agroturystyczne.

SOKOŁOWSKI MUNICIPALITIES IN THE FUNCTIONAL AREA OF POLISH GREEN LUNGS

Region of North-eastern Poland belongs to Europe's last areas of unspoiled nature and extraordinary qualities of sightseeing. However, in order to avoid economic development from negative influence on environment, the idea was created to integrate these two seemingly opposing fields. In year 1983 basing on this idea, concept of Polish Green Lungs has been formulated by Krzysztof Wolfram. The essence of this project is functioning of large scale nature protection system, consisting of areas protected by law and space between them, performing economic functions but under rigors and other restrictions that take into account location near valuable natural areas. Among the areas covered by the Polish Green Lungs program is found a large part of north-eastern Polish region. In the program participated also Sokołów County, and among the municipalities are found Repki and Sterdyn municipalities. But before we introduce natural and cultural values of these areas, it is worth to mention the history and idea of Polish

Green Lungs

The idea of Polish Green Lungs (ZPP) was founded in 1983. Its main objectives was to preserve great natural and cultural values of north-eastern Poland and also to develop the region in accordance with the principles of ecology.

The Area of ZPP is for years singled functional region and the quantity of protected natural resources allows to assign it among national protective regions. ZPP is also a system of protecting natural and cultural identity of north-eastern Poland, guaranteeing ecological safety of living natural resources and society development, basing on low-transformed natural assets – water and forestry and agricultural space.

After years the program covered 362 municipalities and 58 counties. The area of application of this agreement (ac-

tions on behalf of Polish Green Lungs) is currently covering over 65 thousands square kilometers, which is about one-fifth of the country. Until now, thanks to ZPP agreement, four national parks have been created – Białowiecki, Biebrzański, Narwiański, Wigierski and thirteen Landscape Parks, also legally registered over 270 nature reserves and about 5 700 monuments.

Where did so great popularity of this initiative came from? As defined by creators of ZPP, in era of globalization and progressing unification, importance of areas, characterized by unique features of the natural environment and cultural heritage, is increasing. Uniqueness become a value that itself must be protected, but also skilfully used in the framework of territorial marketing. Polish Green Lungs are therefore unique area that could become polish export “commodity”.

Features that distinguish this area constitute specific, complex and extremely attractive tourist product, which are low population density and natural conditions adaptation, balanced settlement network, tranquility, clean air, attractive complexes of forest, lakes and grasslands, the possibility of communing with nature unchanged by civilization, richness and diversity of cultures, tasty traditional cuisine, developing services infrastructure, academic potential and good conditions for healthy food production and “clean industry” location.

Such high number of guidelines could seem impossible to fulfill, but most of Skolowski municipalities fulfill these conditions. In order to fully understand Polish Green Lungs, it is enough to visit two municipalities of Sokołowski district, as well as in terms of natural as historical and cultural heritage.

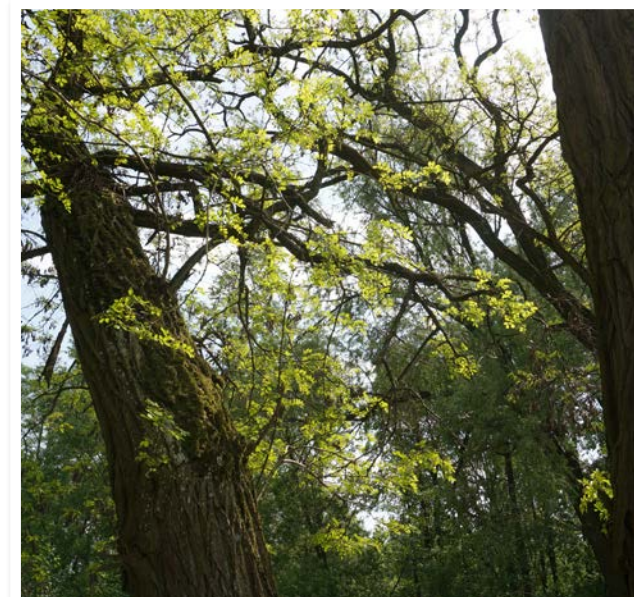
Repki municipality

Reach, clean and unpolluted environment, valuable cultural heritage, preserved rural landscape and traditional agriculture forms, this is how in a nutshell one could describe the charms of Repki municipality. The area has a huge touristic potential, which is mainly based on natural conditions, supplemented by cultural values. The municipality is situated in eastern part of Masovian Voivodship, on the left side of Bug River between Sokołów Podlaski and Drohiczyn.

Municipality covers 16 879 hectares, and is populated with approximately 6000 residents. It is situated at the moraine plateau which surface rises from 120 to 190 meters above sea level. Surface is wavy with predominant declines from 2 to 5 percent and slopes towards the northeast. The highest hills are over 180 meters above sea level, and they occur on western and southern parts of municipality. Area of municipality is cut by stream valleys, among which the most clear is valley of Mysl river. It flows from west to east through central area of municipality. Other streams occurring here are mostly tributaries of this river.

The attractiveness of this area is increased by the fact that areas adjacent to the river Bug are within Bug Landscape Park and I its buffer zone. Park's area in Repki municipality is 5689 hectares. It is valuable natural area of international importance, where are many species of plants, animals and rare habitats of not only national scale but also European.

In addition, the eastern part of the municipality is located within the Protected Landscape Area Bug. Protected Landscape Area „Valley of the Bug” and it has a lit-

tle distorted environment with preserved ecological balance and the highly valuable natural landscape. It is part of the national system of natural heritage what results in annual visits of hundreds of tourists seeking tranquility and beauty in the forests and river valleys.

Thirty two natural monuments are placed on area of municipality. These are oaks, linden, European larch, Scots Pine, sycamore maple, silver maple, white poplar, white chestnut and glacial erratic. The Śnieżyczki Nature Reserve is also within borders of municipality, where one can admire the snowdrops. Repki except being part of ZPP area is also covered by EU program “Nature 2000”, and on its premises are place areas covered by Habitats Directive and Birds Directive. The whole municipality was classified as Special Area of Protecting Habitats and Birds Protection Area.

Repki is not just nature. It is also worth to delve into history of Repki, because it goes back into early Middle Ages and it is possible to find here a lot of interesting monuments. Repki municipality, due to so many attractions, took care of a large tourists base.

SOKOŁOWSKI KREIS GEMEINDEN IM GEBIET DER GRÜNEN LUNGEN POLENS (ZIELONE PŁUCA POLSKI)

Sterdyń municipality

Sterdyń municipality is also situated on functional area of Polish Green Lungs and it is located within the borders of Bug Landscape Park, which together with adjacent area represents nearly 70 percent of municipality area. Main watercourse is Bug river, which valley states valuable cluster

of plants and animals. This is what determines the huge touristic attractiveness of the municipality.

On area of municipality it is possible to find seven registered nature monuments,

among which the most interesting seems to be *Tilia cordata* with circumference of 535 centimeters and height of 20 meters in Łazówek and White Chestnut with circumference 311 centimeters and height of 20 meters in Łazów,. Noteworthy is also linden alley consisting of 35 trees with circumferences from 170 to 438 centimeters and heights from 19 to 25 meters in Kielpino.

The Sterdyń municipality has also a rich history. This allows to take advantage of the hospitality of the Ossolinscy palace in Sterdyń, dating back to the Middle Ages. The palace is not the only place to stay in the area. Numerous farmhouse complement the range of accommodation.

Die Nord-östliche Region Polens gehört zu den letzten Gebieten Europas mit unkontaminiertem Naturreichtum. Damit aber die wirtschaftliche Entwicklung und der Fortschritt der Zivilisation keinen negativen Einfluss auf die Umwelt haben, entstand die Idee der Integration dieser gegensätzlich erscheinenden Faktoren. 1983 formulierte Krzysztof Wolfram die Idee der Grünen Lungen Polens. Die Grundlage dieses Unternehmens war das Funktionieren eines mehrräumigen Systems des Umweltschutzes, der aus rechtlich geschützten und wirtschaftlich wichtigen Gebieten entstand. Im Bereich der Grünen Lungen Polens befindet sich ein Großteil des Nord-östlichen Polens. Zum Programm ist auch der Sokołowski Kreis beigetreten mit den Ge-

meinden Sterdyń und Repki. Bevor wir aber die Natur- und Kulturwerte dieser Region untersuchen, muss die Geschichte der Grünen Lungen Polens erkundet werden. Die Idee der Grünen Lungen Polens entstand 1983. Ihre Hauptziele waren: das Erhalten des Natur- und Kulturreichtums des Nord-östlichen Polens und die Entwicklung der Region nach den Grundsätzen der Ökoentwicklung. Der Bereich ist seit Jahren ein Nationales Zentrum für Umweltschutz. Die Grünen Lungen Polens sind auch ein System des Schutzes der Natur- und Kulturidentität dieser Region. Es garantiert die ökologische Sicherheit und eine stabile Entwicklung der Gesellschaft auf der Grundlage von sauberer Land- Wasser- und Waldwirtschaft. Das Programm versammelt jetzt 362 Gemeinden und 58 Kreise. Das Gebiet um-

fasst eine Fläche von 63 Tausend Quadratkilometer, was ungefähr ein Fünftel der Landesfläche ausmacht. Bis heute wurden dank der Organisation vier Nationalparks - Białowiecki, Biebrzański, Narwiański, Wigierski und dreizehn Landschaftsparks gegründet, 270 Naturreservate und 5700 Naturdenkmäler registriert. Was steht hinter so einem großen Erfolg? Laut den Gründern, haben im Zeitalter der Globalisation solche, von einzigartigen Eigenschaften gekennzeichneten, Gebiete einen immer größeren Wert. Die Einzigartigkeit allein wird als Wert gesehen, den man schützen, aber auch geschickt zum Regionalmarketing nutzen muss. Die Grünen Lungen Polens sind also ein einzigartiges Gebiet, das ein polnischer „Export-schlager“ werden kann. Die Eigenschaften, die dieses Gebiet unterscheiden, machen

ein außergewöhnliches, komplexes und unglaublich attraktives Touristenprodukt aus. Auf dieses Produkt zählen sich die geringe Bevölkerungsdichte, ein niedriger Urbanisationsfaktor, Ruhe, saubere Luft und Umwelt, ein Vielfältiges Ökosystem, attraktive Waldkomplexe, Seen, die Möglichkeit mit der Natur in Kontakt zu treten, das kulturelle Reichtum von Sitten und Bräuchen, gute traditionelle Küche und eine saubere lokale Industrie zusammen. Es mag erscheinen, dass so eine große Anzahl an Faktoren nicht zu überwinden sei, aber die Gemeinden des Sokołowski Kreises erfüllen diese Voraussetzungen. Um die Idee der Grünen Lungen Polens zu verstehen, genügt es zwei Gemeinden des Sokołowski Kreises kennen zu lernen, sowohl von natureller als auch kultureller und geschichtlicher Sicht.

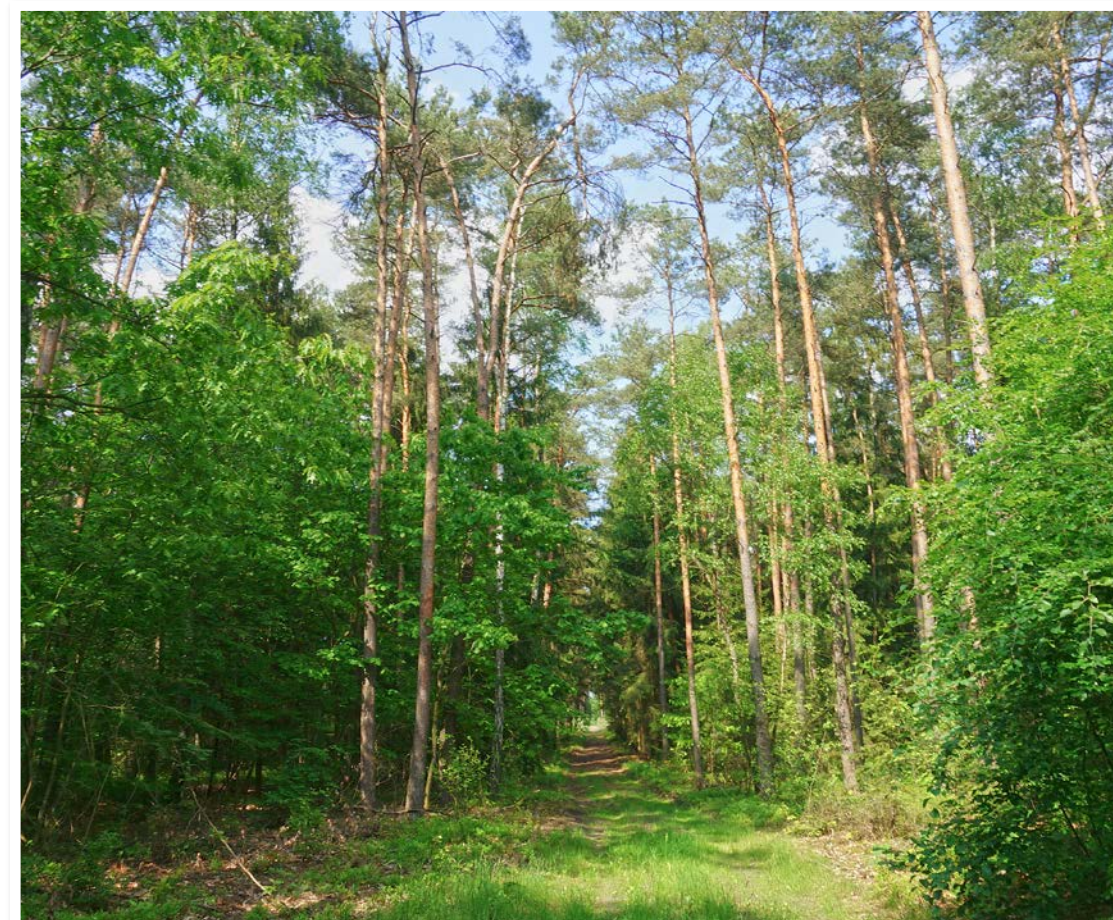

Die Gemeinde Repki

Eine reiche, saubere und unkontaminierte Umwelt, wertvolles Kulturerbe, eine erhaltene Landschaft und traditionelle landwirtschaftlichen Anbaumethoden- so kann man in Kürze die Gemeinde Repki beschreiben. Das Gebiet der Gemeinde ist vom enormen Touristenpotenzial gekennzeichnet, der sich vor allem aus dem Naturreichtum ergibt, aber von den Kulturwerten ergänzt wird. Die Gemeinde liegt im östlichen Teil der Mazowiecki Woiwodschaft, links vom Bug, zwischen Sokołów Podlaski und Drohiczyn. Sie umfasst eine Fläche von rund 16 879 Hektar, die von un-

gefähr 6 Tausenden Menschen bewohnt wird. Die Gemeinde liegt in einem Moränen- Plateau deren Fläche sich auf 120 bis zu 190 Meter über dem Meer erstreckt. Die Fläche ist gewellt mit vorwiegenden Neigungen von 2 bis 5 Prozent und ist nordöstlich geneigt. Der höchste Hügel hat 180 Meter Höhe. Die Fläche der Ortschaft ist vom Tal der Myśl durchschnitten. Der Fluss fließt vom Westen nach Osten durch das Zentrum der Gemeinde. Die Attraktivität dieses Gebietes wird von der Tatsache gefordert, dass am Bug liegenden Gebiete zum Nadbużański Landschaftspark gehören. Die Fläche des Parks im Gebiet der Gemeinde Repki gleicht 5689 Hektar. Dies ist ein wertvoller Lebensraum vieler seltener Arten. Außerdem gehört die Region zum Nadbużański Landschaft Schutzgebiet „Dolina Bugu“ (Bugtal). Dieses Gebiet charakterisiert sich mit gut erhaltener Naturlandschaft mit einem harmonischem Ökosystem. Es ist ein beliebtes Reiseziel vieler Touristen, die Ruhe suchen und die Schönheit der Wälder und Flüsse bewundern wollen. Im Gebiet der Gemeinde befinden sich 32 Naturdenkmäler. Es sind Eichen, Linden, Lärchen, Kiefern, Fichten, Äschen, Ahorne, Pappeln, Kastanien und ein erratic Felsen. Die Gemeinde gehört zum Naturreservat Śnieżyczki in dem man das Kleine Schneeglöckchen bewundern kann. Die Gemeinde Repki ist außerdem Teil der Grünen Lungen Polens und gehört auch zur NATURA 2000. Ihr Bereich wurde in die Lebensraum- und die Vogel- Direktive eingeschlossen. Repki bestehen aber nicht nur aus Naturdenkmälern. Es lohnt sich die Geschichte der Gemeinde zu erkunden, denn sie greift bis zum frühen Mittelalter, weswegen wir hier viele Interessante Sehenswürdigkeiten finden. Wegen der touristischen Attraktivität hat die Gemeinde ein reiches Angebot für Besucher eingerichtet.

Die Gemeinde Sterdyń

Die Gemeinde Sterdyń liegt im Bereich der Grünen Lungen Polens und befindet sich im Nadbużański Landschaftspark, welcher 70 Prozent der Fläche der Gemeinde ausmacht. Das Hauptgewässer ist hier der Bug, dessen Tal ein wertvoller Lebensraum vieler Pflanzen und Tiere ist. Dies macht die große touristische Attraktivität der Gemeinde aus. In der Gemeinde befinden sich sieben Naturdenkmäler, darunter die Linde mit einem Umfang von 535 Zen-

timetern und 29 Metern Höhe, sowie die Kastanie mit 311 Zentimetern Umfang und 20 Metern Höhe. Sehenswert ist auch die Lindenallee, die aus 35 Bäumen besteht die Umfänge von 170 bis 438 Zentimetern und Höhen von 19 bis 25 Metern haben. Die Gemeinde Sterdyń kann auch stolz auf ihre Geschichte sein. Dank der können wir die Gastfreundschaft des Ossoliński Schlosses nutzen, dessen Geschichte bis zum Mittelalter greift. Das Schloss ist aber nicht der einzige Übernachtungsort der Gemeinde, es gibt hier nämlich viele agrotouristische Gasthöfe.

OBSZAR CHRONIONEGO KRAJOBRAZU „DOLINA BUGU”

WARTO WIEDZIEĆ:

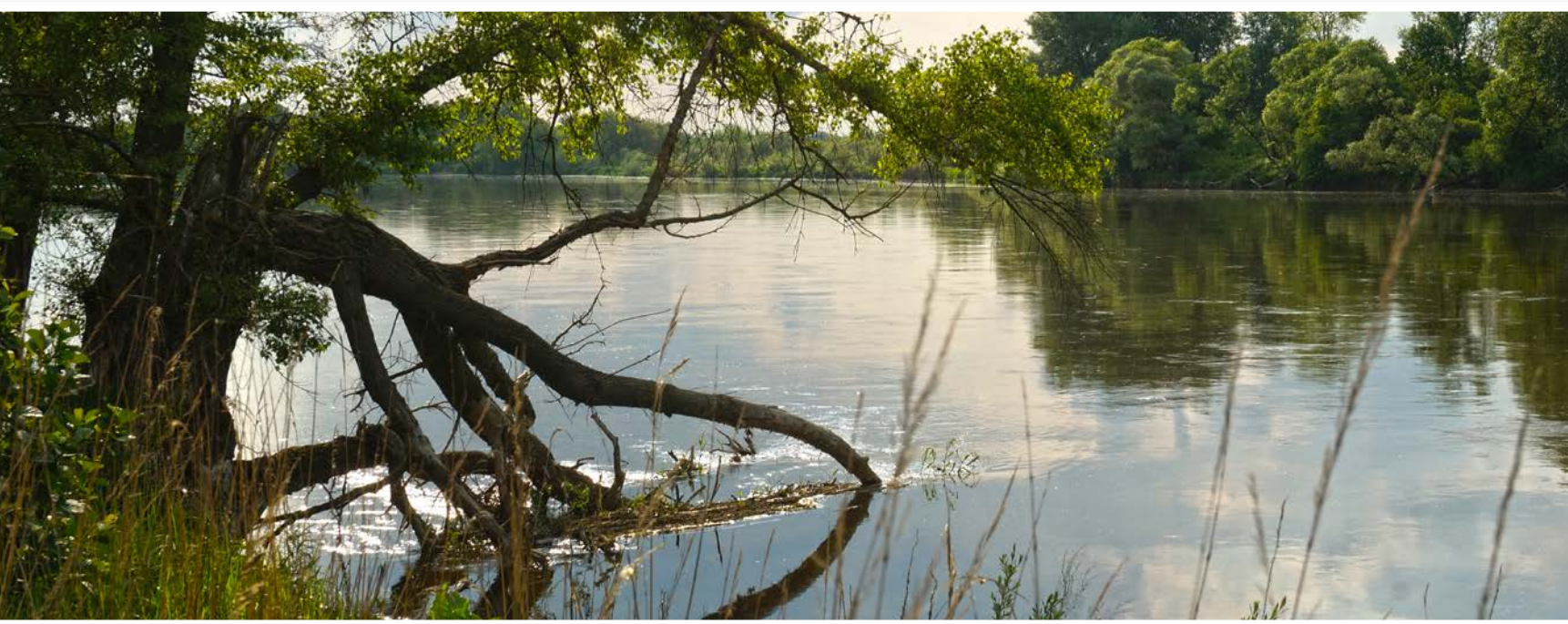
- » Bug jest największą rzeką w środkowej Europie, której nie przegradzono zaporami
- » roślinność Obszaru Chronionego Krajobrazu „Dolina Bugu” liczy 1071 gatunków
- » tereny gminy Repki są idealnym miejscem dla wędkarzy
- » na Obszarze Chronionego Krajobrazu „Dolina Bugu” znajdziemy aż 252 gatunki pająków

Kompleksy leśne, rozległe łąki, a przede wszystkim rzeka i jej otoczenie, a do tego obfitość i różnorodność roślin i zwierząt. Wszystko to sprawia, że jest to wymarzone miejsce do wypoczynku i turystyki. Właśnie na takim terenie powstał jeden z ciekawszych w Polsce Obszarów Chronionego Krajobrazu - „Dolina Bugu”.

Obszar ten, o łącznej powierzchni terenu wynoszącej 30 162 ha jest położony

w województwie podlaskim, powiecie siemiatyckim na terenie gmin: Nurzec Stacja, Mielnik Siemiatycze i Drohiczyn. Obejmuje fragment Doliny Bugu wraz z kompleksami leśnymi na północ od Mielnika: Puszcza Mielnicką i Puszcza Nurską. Przechodzi też przez tereny położone na obszarze powiatu sokołowskiego: gminy Repki i Sterdyń. Możemy tu odnaleźć bogatą faunę z wieloma rzadkimi gatunkami chronionymi.

Granice

Północno-wschodnia granica obszaru bierze początek na rzece Bug na wysokości miejscowości Osnówka i biegnie na wschód przez miejscowości Wierzchuca Nagórna, Putkowice Nadolne, Minczewo, dochodząc do skrzyżowania drogi Minczewo - Runice z drogą Kłyżówka - Runice. Stąd kieruje się na południowy-wschód, przecina ciek wodny i po około 400 m łączy się z drogą prowadzącą do Drohiczyzna. Dalej biegnie wzdłuż północnej granicy Drohiczyzna i przecina drogę Drohiczyzn - Sytki, aby dotrzeć do wsi Bujaki i granicy gmin Drohiczyzn - Siemiatycze. Wzdłuż tej granicy dociera do szosy Drohiczyzn - Słochy Annapolskie. Biegnie nią na wschód przez miejscowości Klekotowo, Słochy Annapolskie, Anusin, aby w pobliżu wsi Boratyniec-Ruski przeciąć tory kolejowe Czeremcha Siedlce i dotrzeć do mostu na rzece Moszczona. Dalej kieruje się na północ wzdłuż Moszczony i dochodzi do drogi Boratyniec Lacki - Litwinowicze. W ten sposób dociera przez Grabarkę i Sokole do Werpola, by tam przeciąć rzekę Pulwa. Po przeprawie w odległości około 250 m od mostu skręca na południe w drogę biegnącą wzdłuż brzegów lasów. Na granicy gmin Mielnik - Nurzec-Stacja skręca na zachód i dochodzi do drogi prowadzącej do wsi Wilanowo. Biegnie nią aż do drogi Wilanowo - Koterka i dochodzi do szosy Adamowo - Zastawa - Koterka. W końcu skręca na wschód i dochodzi do granicy Polski. Południowo-zachodnią granicę omianego obszaru wyznacza rzeka Bug.

Uroki doliny niepokornego Bugu

Pytanie o uroki krajobrazu doliny Bugu wydaje się być nie na miejscu, bo żaden opis nie zastąpi bezpośrednich wrażeń z pobytu. Turyści, którzy odwiedzili te okolice, podkreślają, że gdyby ogłosić konkurs piękności rzek Polski, to Bug byłby na pierwszym miejscu. W uzasadnieniu tego werdyktu mógłby się znaleźć fakt, że Bug należy do nielicznych rzek europejskich, które do czasów obecnych zachowały naturalny charakter koryta niemal w całym swoim biegu.

Bug jest największą w środkowej Europie rzeką, której nie przegrodzono zaporami, a wały przeciwpowodziowe

usypano tu tylko na krótkim odcinku. Dodatkowym atutem jest położenie rzeki w strefie granicznej w znacznej odległości od wielkich ośrodków miejskich i przemysłowych. Wszystko to sprawiło, że rzeka została zaliczona do kategorii europejskich korytarzy ekologicznych.

Ogromną zaletą jest też to, że odwiedzając kolejny raz ten teren, możemy go nie poznać, bo Bug zmienia się z roku na rok. Jest to jedna z nielicznych rzek Europy, która w całym swym biegu zachowała nie tylko meandrujące koryto, ale też swoim nieuregulowanym biegiem nieustannie przekształca dolinę. Dzięki temu Bug często zmienia profil swego koryta. Na drodze naszych wędrówek spotkamy urwiste, podmywane brzegi, piaszczyste ławice, osypiska na brzegu i wyjątkowo urokliwe starorzecza. Niepokorność rzeki zobaczyć możemy w miej-

scach, w których Bug naciera bezpośrednio na krawędź wysoczyzny morenowej. Przez takie właśnie „zachowanie” rzeki możemy podziwiać malownicze przełomy o urwistych, wysokich nawet do 30 m, krawędziach brzegu. Topografię doliny urozmaicają też tereny zalewowe i liczne wydmy.

Dolina Bugu na terenie gminy Repki jest idealnym obszarem dla rozwoju wędkarstwa, łowiectwa, ale także wypoczynku, czy turystyki krajoznawczej. Znajduje się tutaj użytek ekologiczny (bagny) o powierzchni nieco ponad 0,3 ha oraz szereg pomników przyrody, z dębami szypułkowanymi i lipami drobnolistnymi na czele.

Naukowcy botanicy wyróżnili tu 125 różnych zbiorowisk roślinnych. Podróżując po tych terenach nie zdajemy sobie sprawy, że przemierzamy dąbrowę świetlistą, ols, bór subatlantycki czy

mieszany bór subkontynentalny. A patrząc na nadrzeczne zarośla, możemy nawet nie wiedzieć, że jesteśmy na terenie łągów zboczowych, olchowo-jesionowych, wierzbowo-topolowych, wiązowo-jesionowych czy grądów. Kiedy już nacieszymy się widokiem łągów, niewątpliwie zachwycimy się łąkami, ziołoroślami i torfowiskami.

Wyjątkowo bogata roślinność tego odcinka Bugu liczy 1071 gatunków. Będąc w tym miejscu, możemy poczuć się wyróżnieni, bo spotkamy tu gatunki specyficzne dla flory wielkich rzek i prawie poza nimi nie występujące. Na naszej drodze stanie krwawnik wierzbolistny, konitrut błotny, ożanka czosnkowa, rutewka żółta, wilczomlecz błyszczący i kanianka wielka. Znajdziemy tu też rośliny specyficzne dla wielkich dolin. Dzięki temu będziemy mieli przyjemność podziwiać lepnice tatarską, fiołka wyniosłego, storczyka cuchnącego, gorzyckę krzyżową czy oman kosmaty.

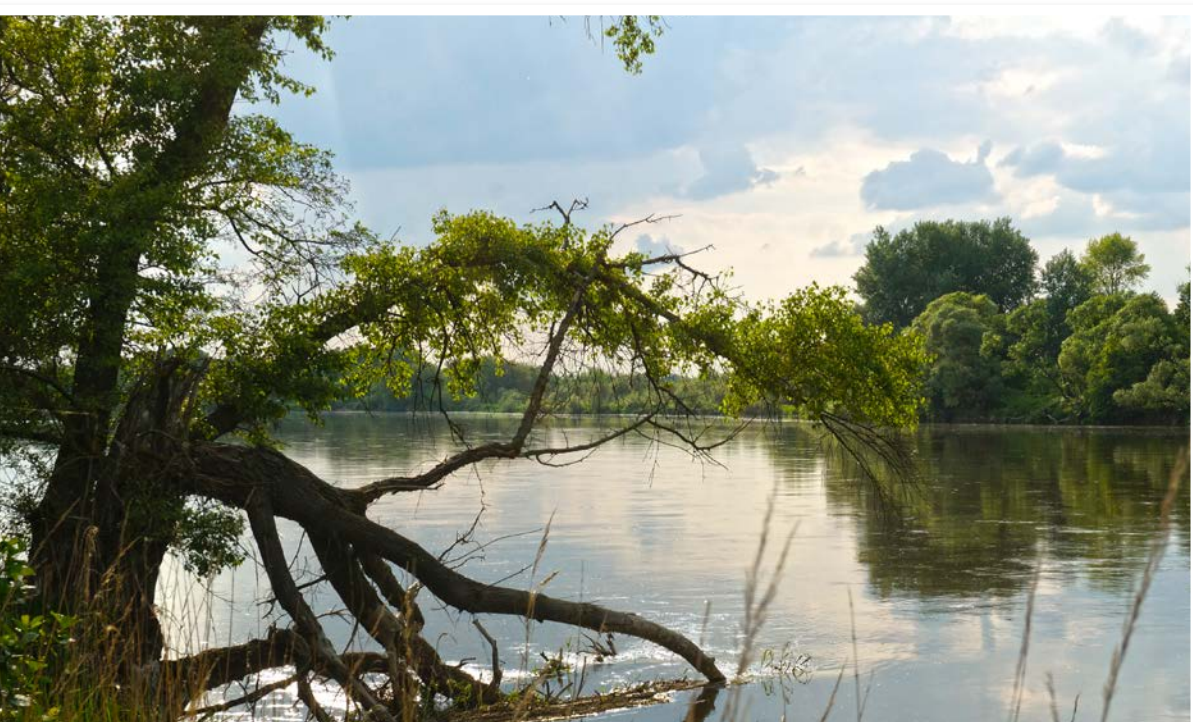
Specyficzne zbiorowiska sprzyjają występowaniu tu bezkręgowców. Tych w dolinie Bugu nie brakuje. Trudno to sobie wyobrazić, ale występują tu 252 gatunki pająków. Oprócz nich przed naszymi oczami zatańczą motyle: 102 gatunków dziennych i aż 588 nocnych. Jeśli tego nam mało, to spróbujmy poobserwować jętki, których zanotowano aż 26 gatunków. Gdy do tego dodamy 44 gatunki ryb, 13 płazów, 7 gadów i 179 ptaków, to bogactwo plasuje dolinę Bugu na bardzo wysokim miejscu w międzynarodowej skali.

Aby docenić piękno krajobrazu i przyrody można spacerować wieloma wytyczonymi szlakami turystycznymi. Ale warto też zmienić środek lokomocji, wsiąść do kajaka i podziwiać uroki rzeki z poziomu wody.

PROTECTED LANDSCAPE AREA „VALLEY OF THE BUG”

The total area of this region is 30 162 hectares. Forests, vast meadows, and above all, the river and the surrounding landscape, in addition the abundance and diversity of plants and animals. All this makes it an ideal place for leisure and tourism. On such area was created one of the most interesting in Poland protected landscape areas. Protected Landscape Area „Valley of the Bug”.

The charms of rebellious Bug River valley

The question of the breathtaking landscape of the Bug river valley seems to be out of place, because no description can replace the living beauty of this area. Tourists who have visited this area, point out that if a beauty contest of Polish rivers was announced, the Bug would get the first prize. In support of this verdict could be the fact that the Bug is one of the few European rivers that have preserved until the present day natural character of the riverbed almost among all its length. Bug can boast that it is the largest river in central Europe, which is not cut with dams and levees piled only here for a short distance. It just made the Bug has been classified as pan-European ecological corridors. The great advantage is also the fact that visiting this area again, one does not recognize it, because the Bug varies from year to year. It is one of the few rivers of Europe, which unregulated transforms the valley. On the way one can meet rugged, scour shores, sandbanks, landslip and extremely charming oxbow lakes. Insolence of this river can be seen in places where the Bug rubs directly on the edge of the moraine. By such „behavior” of the river it is possible to admire the picturesque gorges of rugged high up to thirty meters edges of the shore.

The vegetation here is extremely rich. 1071 species occur here, while being here one can feel honored because on this area it is possible to meet specific species of flora characteristic for big rivers. On the way occurs *gratiola officinalis*, germander garlic, *thalictrum* yellow, spurge shiny and dodder great. Also one can find here flora specific for big val-

leys due to what one could have pleasure to admire violet haughty, bitterness and Oman hairy spider.

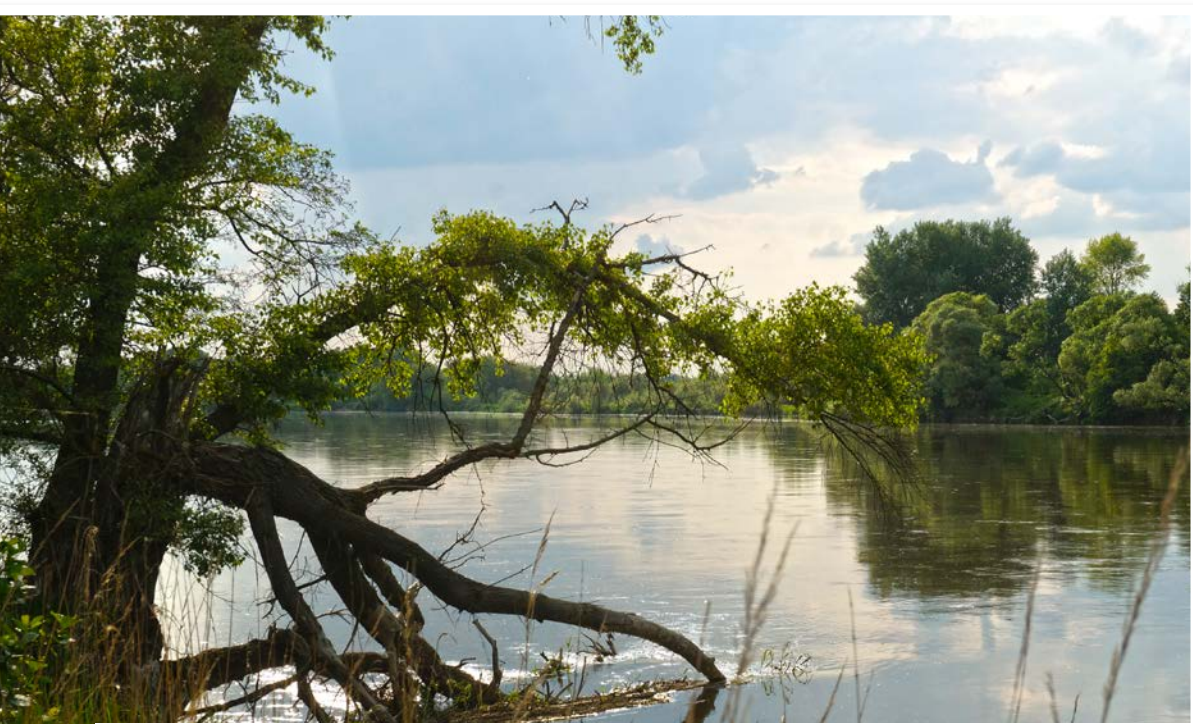
It is worth to observe insects while wondering, which are a lot in the valley. On the area of the valley occurs 252 species of spiders. Apart from them one can also notice butterflies. According to research, there are 102 day species and 588 night species of butterflies. If one is not satisfied with this number, he could try to watch mayflies, which are as many as 26 species. Do not doubt one will be delighted with singing birds, which are here as many as 179 nesting species, as recorded.

To appreciate the beauty of the landscape and wildlife it is possible to stroll along whole range of hiking trails. Also it is worth to take a kayak and admire the beauty of Bug.

DAS SCHUTZGEBIET „DOLINA BUGU” (BUGTAL)

Die Gesamtfläche dieses Gebietes gleicht 30 162 Hektar. Die Waldkomplexe, großen Wiesen und vor allem der Fluss und die ihn umgebenden Landschaften mit der Vielfalt von Pflanzen und Tieren, all das macht dieses Gebiet zum Traumort für Urlauber und Touristen.

Der Charme des Tals des trotzigigen Bugs

Die Frage nach dem Charme dieses Flusses ist nicht am Platz, denn keine Beschreibung kann die lebendige Schönheit dieser Region zeigen. Touristen, die diese Region besucht haben, meinen, dass der Bug der schönste Fluss Polens sei. Zur Rechtfertigung dieser Meinung lässt sich die Tatsache finden, dass der Bug einer der wenigen Flüsse Europas ist, der sein unverändertes Flussbett erhalten hat. Außerdem ist der Bug der größte Fluss Mitteleuropas, der nicht mit Staudämmen durchquert wurde. Dies trat dazu bei, dass der Bug ein europäisches ökologisches Zentrum wurde. Ein riesiger Vorteil ist die Tatsache, dass wir das Gebiet bei jedem Besuch neu erkunden müssen, denn der Bug ändert sich vom Jahr zu Jahr. Er ist einer der wenigen Flüsse, die der mit seinem natürlichem Lauf das Flussbett verändert. Daher finden wir auf unserem Weg sandige Ufer und reizende Altflüsse. Die Trotzigkeit des Flusses können wir an den Plätzen sehen, an denen der Fluss direkt an das Moränen- Plateau stößt. Genau durch solches „Verhalten“ des Flusses können wir die malerischen, bis zu 30 Meter hohen Kliffe an den Ufern bewundern. Die Pflanzenwelt dieses Gebiets ist außergewöhnlich reich. Es gibt hier 1072 Pflanzenarten. Hier finden wir seltene Pflanzen die nur an großen Flüssen vorkommen. Auf unserem Weg treffen wir auf Schafgarben, Gottes- Gnadenkraut, Knoblauch- Gamander, Gelbe Wiesenrauten, Wolfsmilchgewächse und Pappelseide. Wir finden hier auch Pflanzen, die typisch für Große Tale sind. Dank dem werden wir die Möglichkeit haben das Tataren- Leimkraut, das Hohe Veilchen, das

Wanzen- Knabenkraut und den Kreuz- Enzian zu bewundern. Während der Wanderung lohnt es sich die Insekten zu beobachten, die es im Bugtal reichlich gibt. In diesem Gebiet leben 252 Spinnenarten. Abgesehen davon gibt es hier auch 102 Arten von tagaktiven und 588 Arten von nachtaktiven Schmetterlingen. Wenn das noch nicht reicht, können wir die Eintagsfliege bewundern, von denen es hier 26 Arten gibt. Ohne Zweifel wird uns auch der Gesang der Vögel erfreuen. Es gibt hier 179 Vogelarten. Um diese Schönheit zu schätzen kann man entlang vieler spezieller Wanderrouten spazieren. Eine alternative kann eine Kajakfahrt auf dem Bug sein.

REZERWATY PRZYRODY SKARPA I WYDMA MOŁOŻEWSKA

WARTO WIEDZIEĆ:

- » Skarpa Mołożewska jest rezerwatem florystycznym o powierzchni zaledwie 2 ha
- » Wydma Mołożewska to prawdziwy ptasi raj z występującymi tu wieloma rzadkimi gatunkami
- » obydwa rezerwaty zostały utworzone w 1987 roku
- » zagrożeniem dla niektórych gatunków ptaków są drapieżniki, przede wszystkim lisy

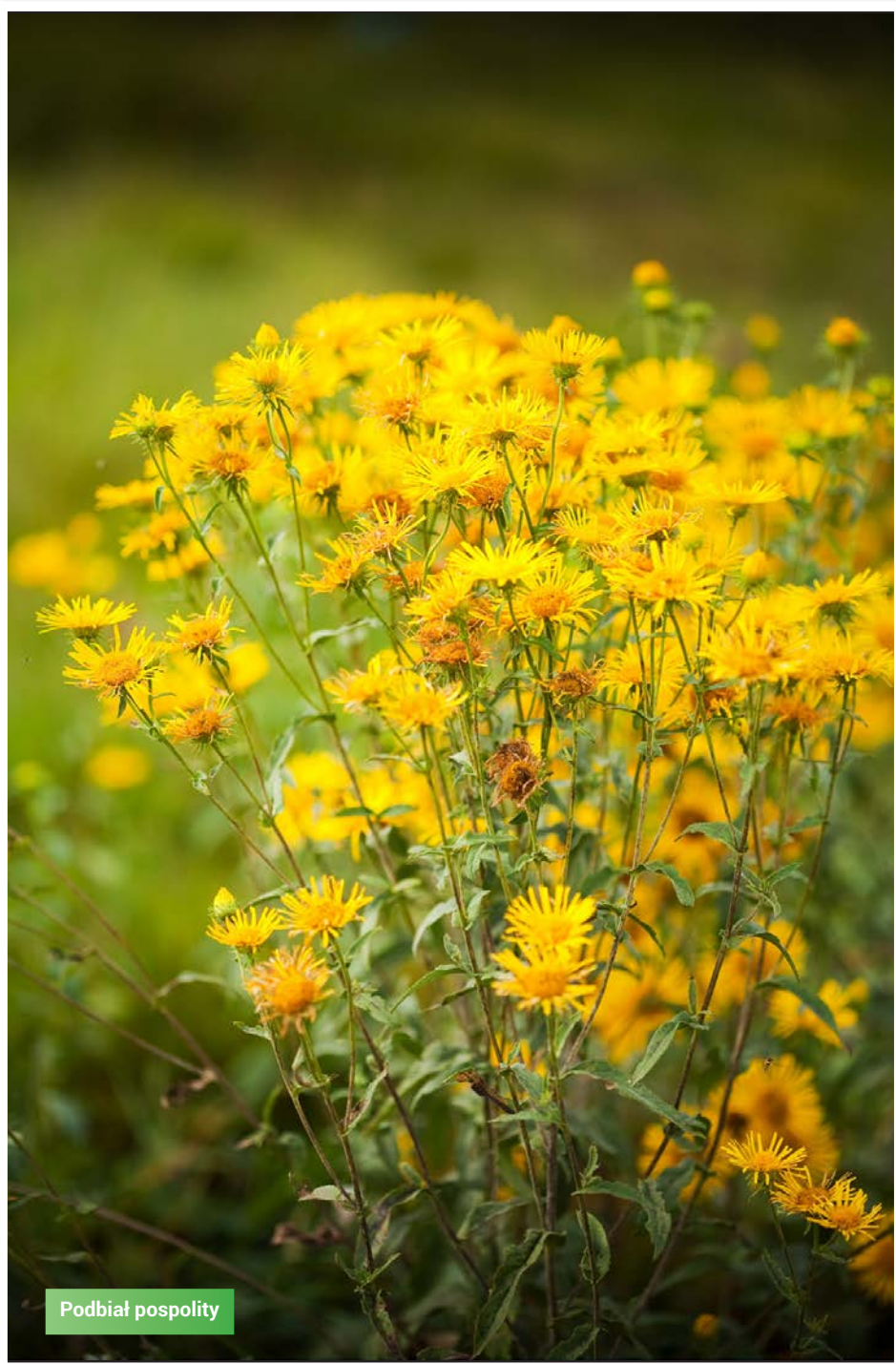

Niewielkich rozmiarów rezerwaty położone na terenie gminy Jabłonna Lacka w pobliżu wsi Mołożew. To niezwykle urokliwe miejsca, dzięki panującej tu ciszy maconej jedynie przez występujące w okolicy ptactwo wodne, rechoczące żaby, czy pasące się krowy i owce. Na omawiane tereny można dostać się bez problemu; wystarczy otworzyć znajdującą się u ich wejścia bramę. Skarpa jest rezerwatem florystycznym, natomiast Wydma jednym z najciekawszych rezerwatów ptaków wodnych i brodzących w Polsce.

Skarpa Mołżewska

Rezerwat przyrody „Skarpa Mołżewska” ma powierzchnię zaledwie dwóch hektarów i jest położony na północ od miejscowości Mołżew. Jest to wysoka, sięgająca 20 metrów skarpa nadbużańska, nachylona do rzeki pod kątem od 45 do 80 stopni. Ma długość dokładnie 440 m. Rezerwat został utworzony w 1987 r. dla ochrony rzadkich gatunków roślin ciepłolubnych porastających skarpe. Jest miejscem niezwykle urokliwym, z wysokiej skarpy rozpościera się widok na rozległe łąki, położone nad rzeką. Wyjątkowość rezerwatu tkwi w ciągłych zmianach jego wyglądu, w wyniku procesu podmywania skarpy przez napierające wody rzeki.

Podbiał pospolity

Najmniejszy rezerwat florystyczny

Zaledwie dwa hektary pomieściło całym pokazną liczbę rzadkich i chronionych roślin. Największą wartością przyrodniczą tego rezerwatu jest stanowisko chronionej goryczki krzyżowej. Ta wieloletnia okazała roślina tworzy gęste kępy, w których oprócz kwitnących pędów występują pędy płonne lub posiadające tylko pączki przyszłorocznych kwiatów. Łodyga tej rzadkiej rośliny jest prosta, nierozgałęziająca się i dość gruba, a w dolnej części pokryta łuskami. Goryczka osiąga wysokość od 10 do 50 centymetrów, a pod ziemią znajduje się jej kłącze. Roślina może pochwalić się dość dużymi liśćmi, które są zrosnięte nasadami. Czteropłatkowe kwiaty zebrane są w pęczki w kątach środkowych i górnych liści. Goryczka kwitnie od czerwca do września i wtedy na jej kwiatach można obserwować rzadkiego motyla modraszka Rebela podlegającego w Polsce ścisłej ochronie.

Na Skarpie Mołozewskiej spotkamy też żółto kwitnący podbiał pospolity, jednego z najbardziej charakterystycznych zwiastunów wiosny. W górnej części są one pokryte krótkimi włoskami przypominającymi delikatny puch, w niższych partiach trochę „łysieją”, a od spodu pozostają omszałe i prawie białe. Żółte kwiaty, po-

dobne do mniszka lekarskiego, ale smuklejsze i mniejsze, są pokryte od spodu fioletowymi, łuskowatymi koszyczkami, które zamykają się na noc.

Zwiastunem wiosny na Skarpie jest też pierwiosnka lekarska. Jest to roślina występująca zazwyczaj na skrajach suchych lasów liściastych i mieszanych, łąkach, w zaroślach i na wzgórzach. Nazwa kwiatu pochodzi od łacińskiego primus, czyli pierwszy, ponieważ pierwiosnki są pierwszymi wiosennymi kwiatami. Żółcistożółte z pomarańczowymi plamami intensywnie pachnące kwiaty są zebrane w jednostronne baldachy i mają rozdęty, odstający od rurki korony kielich. Szypułka kwiatowa osiąga 10-20 centymetrów wysokości. Liście zebrane w przyziemną rozetę są najczęściej jajowate i omszone. Kwiaty są zapylane przez pszczoły i trzmiele, a nasiona roznoszone przez wiatr.

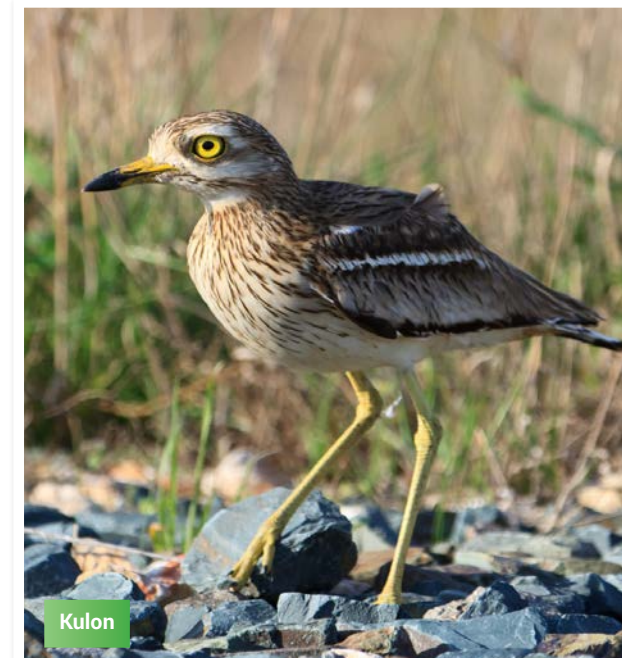
Obok pierwiosnki spotkamy tu także luźnokępkową wiechlinę spłaszczoną, a wśród krzewów wije się groszek leśny, chwalcący się drobnymi, delikatnymi kwiatami. Równie delikatnymi kwiatami może pochwalić się tu też wyka leśna. Na obszarze rezerwatu znalazły się też częściowo chronione, przepięknie owocujące krzewy kaliny.

Kulon już tu nie przylatuje

Jakie ptaki można spotkać na tych sześćdziesięciu hektarach łąk, plaż i wydm? Na początku lat 90. XX w. stwierdzono w rezerwacie gniazdowanie 12 gatunków.

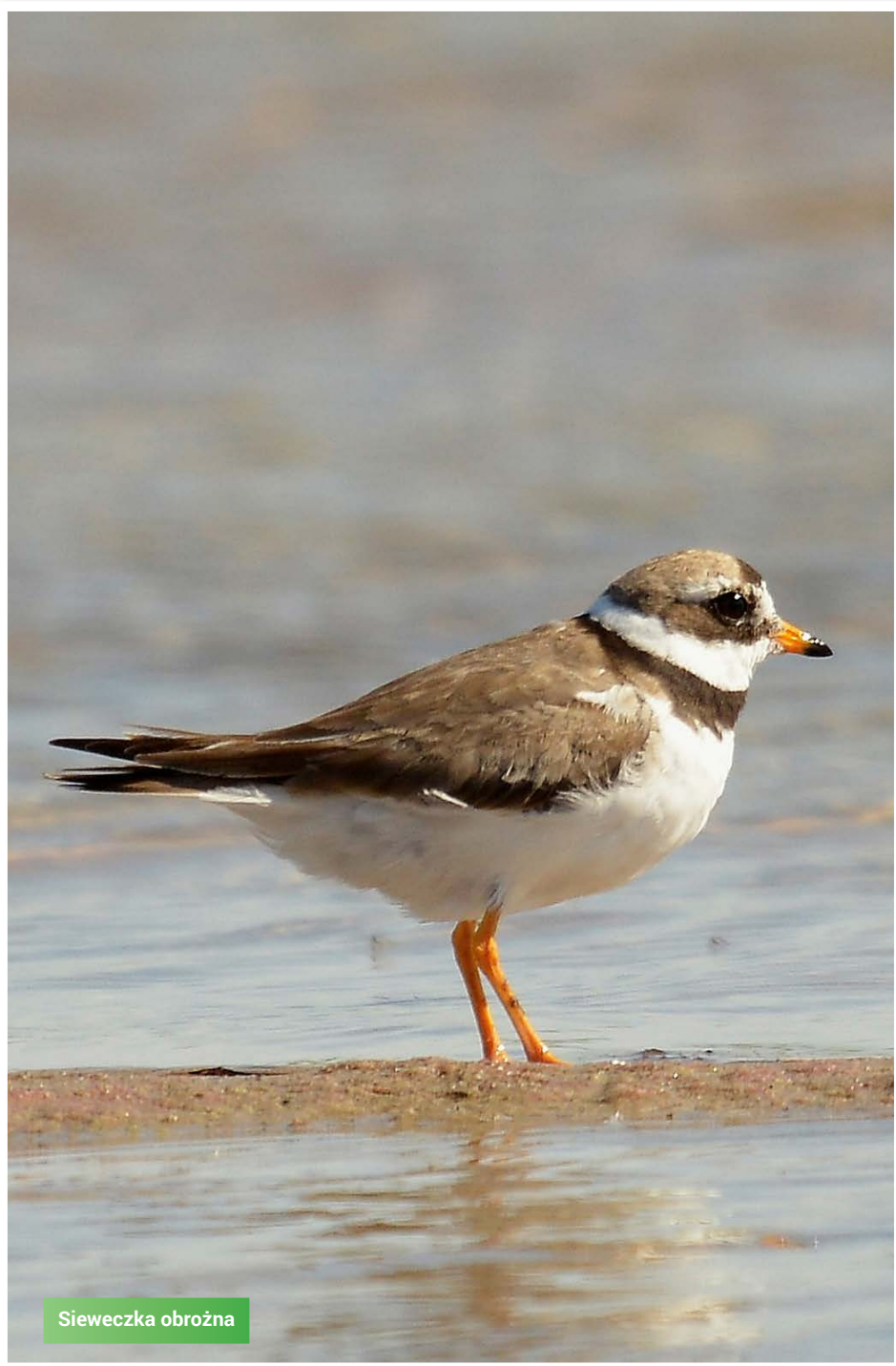
Wydma Mołożewska była do niedawna jedną z ostatnich ostoi kulona, ptaka zagrożonego w Polsce wyginięciem. Niestety, przestał on gniazdować w tym miejscu już pod koniec lat osiemdziesiątych ubiegłego wieku. Na początku lat 90. obserwowano tu już tylko samotnego samca, a od 1997 r. gatunku już nie widywano. Nadal jednak odbywają tu lęgi przedstawicieli rzadkich i chronionych gatunków.

Wydma Mołożewska

Wystarczy dojechać do Mołożewa, dotrzeć na północny kraniec wsi i zejść z asfaltowej drogi na rozległe łąki. Wtedy naszym oczom ukaże się rezerwat ornitologiczny „Wydma Mołożewska”, jeden z najciekawszych rezerwatów ptaków wodnych i brodzących w Polsce. Powstał w 1987 r., a jego powierzchnia wynosi 63,80 ha. Rezerwat obejmuje część tarasu zalewowego Bugu, którego większość zajmują pastwiska przechodzące w pobliżu rzeki w piaszczyste plaże. Rezerwat leży na terenie gminy Jabłonna Lacka. Utworzono go dla ochrony stanowisk lęgowych rzadkich gatunków oraz miejsc koncentracji ptaków w okresie jesiennym, zimowym i wiosennym. To właśnie decyduje o jego specyfice i niewątpliwych walorach przyrodniczych.

Sieweczka obroźna

Kulejąca sieweczka

Jednym z ciekawszych gości wydmy jest sieweczka obroźna *Charadrius hiaticula*. Gniazduje ona na terenie rezerwatu bardzo licznie, np. w 1994 r. populacja lęgowa liczyła 36 par. Jest to największe krajowe stanowisko gatunku, skupiające na początku lat 90. około 10% krajowej populacji. Gniazda spotyka się przede wszystkim w pasie muraw przylegających bezpośrednio do rzeki, na wyspach i w północnej części niezarośniętego odsypiska rzecznego. Nawet jeśli nie jesteśmy ornitologami to mamy szansę rozpoznać sieweczkę po jej zachowaniu. Ten niewielki, krępy ptaszek z całkiem pokazaną w stosunku do tułowia głową i długimi nóżkami ma ciekawy zwyczaj odwracania uwagi intruzów, którzy mogliby zagrozić jajom złożonym w gnieździe lub dopiero co poznającym świat pisklętom. Sieweczka ma zwyczaj symulowania zranienia. Ptak powłóczy skrzydłami, sugerując ich uszkodzenie, by odwrócić uwagę intruza i odwieść go jak najdalej od gniazda. Jeśli nawet nie będzie chciał nas oszukiwać, to poznamy go po brązowo-beżowym upierzeniu, które na spodzie ciała przechodzi w biel. Na głowie ma czarną maskę - białoczarne czoło oraz białe brwi i gardło, na szyi i piersi - czarną obroźę. Podczas lotu na skrzydłach sieweczki można dostrzec białe paski. Jej niewielki dziób jest pomarańczowy z czarnym końcem, a nogi pomarańczowe.

Sieweczka jest gatunkiem wędrownym. Przylatuje do Polski w kwietniu lub maju. Po przylocie ptaki łączą się w pary i zajmują terytoria lęgowe. Sieweczki obroźne lęgną się w dolinach dużych rzek, zwykle stosunkowo blisko wody. Gniazda siewe-

czek są niewielkimi dołkami w piasku czy żwirze, czasem wyłożonymi niewielką ilością muszelek lub drobnych kamyków. Samiec wykopuje kilka takich dołków, a samica ostatecznie wybiera, w którym z nich powstanie gniazdo.

Sieweczki składają najczęściej 4 żółto-brązowe, drobno nakrapiane jaja, które bardzo dobrze maskują się na podobnie ubarwionym podłożu. Rodzice wysiadują jaja na zmianę i gdy zauważą kręcącego się w okolicy drapieżnika, wstają i szybko uciekają od gniazda, często się przy tym odzywając, by zwrócić na siebie uwagę. Drapieżnik najczęściej nabiera się na ten numer i ptaki po jakimś czasie wracają do wysiadywania.

Pisklęta wykluwają się po 3-4 tygodniach wysiadywania. Są typowymi zagniazdownikami i w gnieździe pozostają tylko do momentu całkowitego wyschnięcia. Potem wędrują razem z rodzicami, ucząc się od pierwszego dnia życia poszukiwania pokarmu. Zdolność do lotu osiągają po około 4 tygodniach. W razie niebezpieczeństwa pisklaki kładą się na ziemi i dzięki maskującemu upierzeniu stają się prawie niewidoczne. W tym samym czasie dorosłe ptaki odbiegają od piskląt, zwracając na siebie uwagę na wszelkie możliwe sposoby. Krzyczą, udają złamanie skrzydła, ciągnąc je po ziemi i dodatkowo utykając. Zainteresowany „łatwym łupem” drapieżnik zwykle podąża za dorosłą sieweczką, a gdy ta „odprowadzi” go wystarczająco daleko, nagle podrywa się do lotu i wraca do gniazda.

Gniazdujące w Polsce ptaki zimują na atlantyckich wybrzeżach Europy, m. in. we Francji. Poza okresem lęgowym sieweczka jest ptakiem towarzyskim i chętnie przebywa razem z przedstawicielami swojego gatunku i innych siewkowców.

Rybitwa białoczelna

Z doliny Bugu nad Morze Czarne

Wydma Mołozewska to także teren, gdzie swoje miejsce lęgowe znalazła rybitwa białoczelna *Sterna albifrons*. Gatunek ten został wpisany do Czerwonej Księgi Gatunków Zagrożonych i umieszczony w kategorii niższego ryzyka zagrożenia wyginięciem. Jest

najmniejszą rybitwą, jaką możemy spotkać w Polsce. Od innych rybitw odróżnia się czarną czapeczką, z charakterystycznym białym czołem, żółtym, czarno zakończonym dziobem i żółtymi nogami. Rybitwa białoczelna jest ptakiem towarzyskim, gniazdującym zwykle w małych koloniach. Warto wspomnieć, że jest gatunkiem monogamicznym. Na lęgi przylatuje na przełomie kwietnia i maja, a gniazda zakłada w zagłębieniach wygrzebanych w piasku. Składa

2-3 jaja barwy płowej lub żółtooliwkowej. Po wykluciu pisklęta przebywają w pobliżu gniazda przez ponad dwa tygodnie, do czasu kiedy uzyskują zdolność latania. Przez następne 15 dni pozostają nadal pod opieką rodziców. W przypadku powodzi, część ptaków składa tak zwane zniesienia zastępcze, czasem w miejscu oddalonym o setki kilometrów.

Pokarm rybitwy stanowią przede wszystkim małe ryby, długości 3-6 cm, oraz bez-

kręgowce. Rybitwy podejmują długie wędrówki. Kiedy w Polsce jest zima, docierają do wybrzeży Afryki Zachodniej i Południowo-Zachodniej, a także nad Morze Czerwone. Liczebność w Polsce szacuje się na 900-1000 par. Na Wydmy Mołozewskiej co roku notuje się lęgi 10-12 par, co stanowi około 1% populacji krajowej i do 13% nadbużańskiej. Większość gniazd jest zakładana na piaszczystych terenach we wschodniej części rezerwatu.

Rybitwa karmiąca młode

Prezenty dla samicy

Obok białoczelnej w rezerwacie spotkamy również rybitwę rzeczczą *Sterna hirundo*. Jej nazwa łacińska w dosłownym tłumaczeniu brzmi rybitwa jaskółcza. Prawdopodobnie nazwa ta wzięła się z podobieństwa tego ptaka do jaskółki, głównie dzięki bardzo długim skrajnym piórom ogona. Są one znacznie dłuższe niż wewnętrzne sterówki, przez co ogon jest silnie rozwidlony, podobnie jak u dymówki. Liczebność w Polsce szacuje się na około 4000-4500 par. Nie jest to zatem ptak liczny, choć w odpowiednich siedliskach, czyli nad rzekami i jeziorami, bywa dość częsty. W przeciwieństwie do rybitwy białoczelnej nie jest związana tylko z jednym typem środowiska. Oprócz piaszczystych łąch czy wyrobisk po kopalniach piasku lub żwiru, zasiedla także tereny znacznie bardziej podmokłe. Potrafi budować gniazda na pływających kożuchach roślinnych, miejscach po ściętej trzinie czy w niskiej roślinności. W takich przypadkach gniazdo ma konstrukcję płaskiego kopca, a jaja zawsze leżą na suchym materiale.

Rybitwa rzeczna jest ptakiem mniej bojaźliwym niż białoczelna i tworzy wielokrotnie liczniejsze kolonie, przez co zajmuje lepsze, bezpieczniejsze miejsca lęgowe.

Pierwsze ptaki pojawiają się w Polsce już w połowie kwietnia. Toki polegają na wielokrotnych gonitwach dwóch osobników, często lecz nie zawsze, połączonych z obdarowywaniem samicy upolowaną przez samca rybą. Później akcja przenosi się na stały ląd. Tam oba ptaki wykonują szereg gestów. Najpierw samiec z wyciągniętą szyją i lekko rozpostartymi skrzydłami obchodzi samicę. Po wstęp-

Rybitwa rzeczna w locie

nych „tańcach” dochodzi do symbolicznego kopania gniazda, czyli przebiegania w miejscu nogami; najpierw w wykonaniu samca, następnie samicy. Po takich zaręczynach z rybą w roli pierścionka i zaślubinach na piasku, można przystąpić do konsumpcji związku.

Jaja są wysiadywane przez oboje rodziców, chociaż większy wysiłek leży po stronie samicy. Młode wylęgają się po 20-23 dniach. Podobnie jak u wszystkich ptaków zasiedlających łąchy, straty w lęgach są znaczne, wynosząc w niektórych latach nawet 100%. Głównymi przyczynami są kolejne fale powodziowe, zalewające jaja lub porywające pisklęta, drapieżniki, czy przepłoszenie przez nieroztropnych turystów. Rybitwy są jednak długowieczne, a śmiertelność ptaków dorosłych nieznaczna. Ptaki mogą sobie zatem „pozwoić” na jeden lub dwa sezony bez potomstwa.

W rezerwacie rybitwa rzeczna gniazduje w zmiennej liczbie. W 1992 r. kolonia lęgowa liczyła 70 par, ale rok później – już tylko około 10.

Jodłujący krwawodziób

Wśród licznych rybitw znalazł tu również miejsce ptak o ciekawej nazwie – krwawodziób *Tringa totanus*. Jest to gatunek chroniony wymieniony w Dyrektywie Ptasiej, zagrożony utratą siedlisk z powodu osuszania, zaprzestania wypasu i wykaszania łąk na terenach bagiennych. Ptak wielkości kosa ma długie czerwone nogi i śred-

nio długi dziób z czerwoną częścią nasadową. Nie wyróżnia się wśród ptasiej braci, bo jego ubarwienie jest szare, brunatno nakrapiane. W locie charakterystyczną cechą są białe pasy z tyłu skrzydeł. Krwawodziób zadawała się często niewielkimi fragmentami podmokłego terenu, wybierając mokradła i podmokłe łąki w dolinach rzecznych i na bagnistych obrzeżach zbiorników wodnych.

Gniazdo jest zazwyczaj płytkim dołkiem wygrzebanym w kępcie wyższej

roślinności w otoczeniu, w którym przeważa znacznie niższa roślinność. Jest ono obficie wysłane suchymi trawami i dobrze ukryte. Na pastwiskach, na których wykształca się charakterystyczna kępkowata struktura roślinności, gniazdo zlokalizowane jest często w tak zwanych „niedojadach”. W celu jeszcze lepszego ukrycia gniazda ptaki wysiadujące jaja przyciągają czubki traw rosnące w zasięgu dzioba nad głowę i grzbiet. Tak zamaskowany krwawodziób jest praktycznie z góry niewidoczny.

Ciekawa jest u tego gatunku strategia zdobywania samicy. Samce w czasie trwających godów potrafią godzinami latać nad samicami, wręcz wisieć w powietrzu i jeszcze głośno wołać. Niektórym ornitologom przypomina to jodłowanie.

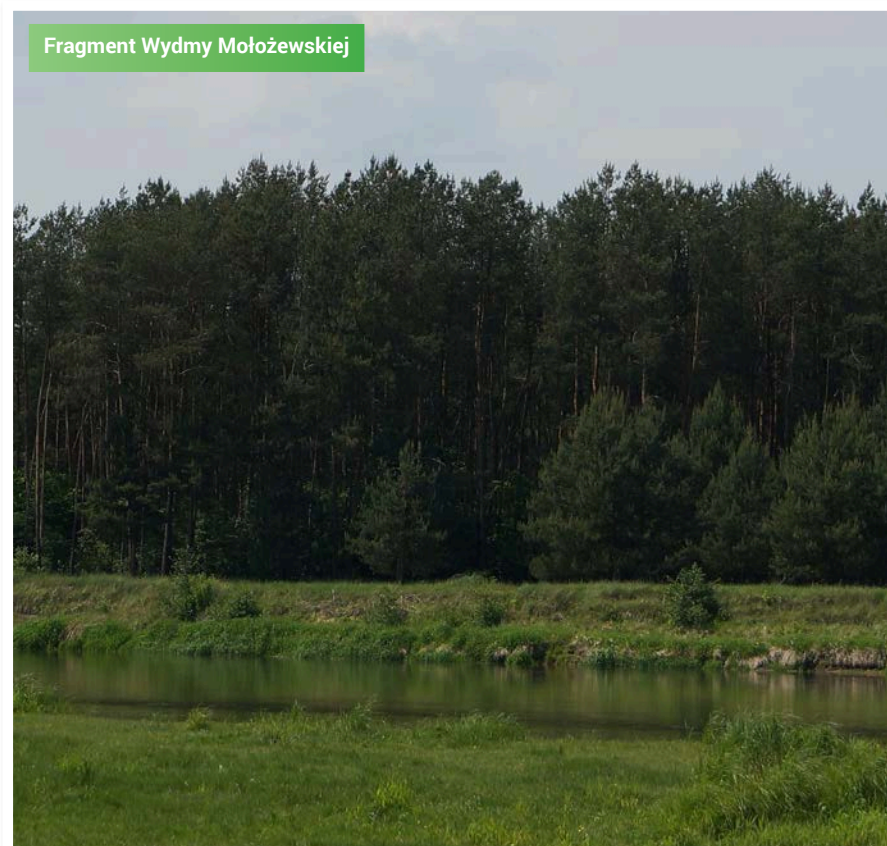
Krwawodziób gniazduje zazwyczaj w luźnych skupieniach liczących od kilku do kilkunastu par, rzadziej pojedynczo. Bardzo często zakłada gniazda w sąsiedztwie swoich krewniaków - czajek i rycyków. W rezerwacie Wydma Mołóżewska corocznie gniazduje od jednej do kilku par krwawodzioba.

Krwawodziób

Rycyki

Fragment Wydmy Mołozewskiej

Mistrz budowy dachów

Rycyk to kolejny gatunek, który znalazł swoje miejsce na Wydmy Mołozewskiej. Gniazduje nieregularnie. Gatunek jest wymieniony w Dyrektywie Ptasiej jako zagrożony utratą siedlisk z powodu osuszania, zaprzestania wypasu i wykaszania łąk na terenach bagiennych. Ten długonogi, smukły ptak, z bardzo długim prostym dziobem wybiera sobie

zazwyczaj zalewowe łąki i pastwiska w dolinach rzecznych, podmokłe łąki w otoczeniu jezior, stawów rybnych i zalewów. Dolina Bugu jest zatem dla niego idealnym środowiskiem.

Kiedy odbywa gody, jego szyja i przód piersi stają się rdzawoczerwone. Brzuch rycyka jest jasny z ciemnymi poprzecznymi pręgami, dziób pomarańczowy z czarnym końcem, a nogi ciemnoszare. We wszystkich szatach podczas lotu rycyka widoczny jest biały pasek skrzy-

dłowy i biały ogon z szerokim, czarnym pasem na końcu.

Jego gniazdo to płytki dołek wygrzebany w darni, często pod osłoną wyższych traw. Ciekawostką jest to, że gdy w czasie wysiadywania jaj trawa urośnie, ptaki ściągają ją nad gniazdo tworząc daszek.

Na łęgowskich rycyk odżywia się dzżdźownicami i drobnymi stawonogami (głównie owadami, rzadziej mięczakami, skorupiakami i pajęczakami). Żeruje brodząc w płytkiej wodzie, zanurzony do wy-

sokości goleni. Sonduje dziobem muliste podłoże i znajduje zdobycz dotykiem. Może również zbierać pokarm z powierzchni błotnistego podłoża lub suchych muraw. Żerując, zanurza głowę i szyję w wodzie do około 16 cm głębokości. Czubek dzioba jest ruchomy i ptak może nim złapać i wyciągnąć zdobycz, nie otwierając całego dzioba. Jeżeli jest zabrudzona szlamem, ptak płucze ją w wodzie. Jego żerowiska mogą być położone z dala od gniazda, czasem nawet o dwa kilometry.

Widowiskowe gody świergotka

Straty siedlisk przez zagospodarowywanie ugorów, nieużytków, intensyfikacja rolnictwa i brak odpowiedniego pokarmu, to główne problemy kolejnego gatunku, który znalazł schronienie na Wydmie Mołożewskiej. Jednak, podobnie jak poprzedni gatunek, występuje tu nielicznie. Świergotek polny *Anthus campestris*, bo o nim mowa, ze względu na małą liczebność został objęty ścisłą ochroną gatunkową i jest wymieniony w Dyrektywie Ptasiej. Ten polny ptak zasiedla tereny dobrze nasłonecznione, suche, piaszczyste, tereny otwarte porośnięte skąpą roślinnością. Są to przede wszystkim obrzeża suchych borów, poręby i uprawy leśne. Spotkać go też można na halach górkich.

Ten niewielki ptaszek o długości ciała około 16 cm, rozpiętości skrzydeł około 27 cm i masie dochodzącej do 32 g, ma głowę i wierzch ciała żółto-brązowe i niewyraźnie nakrapiane. Skrzydła z kolei ma ciemne z czarnymi przepaskami o jasnych końcach, a spód piaskowo-żółtawy, bez plamek. Ogon świergotka jest ciemny z białymi brzegami, a nogi – pomarańczowo-brązowe. Nad okiem zaznaczają się jaśniejsze brwi.

W sezonie lęgowym samiec odbywa widowiskowe loty godowe, śpiewając przy tym monotonnym głosem. Wzbija się energicznie w powietrze, po czym opada wolno w dół z lekko rozpostartymi skrzydłami. Samica buduje na ziemi dość duże gniazdo ukryte w trawie lub pod gałęziami krzewów. Składa 4-5 żółtawych, brązowo nakrapianych jaj, które wysiaduje sama przez około dwa tygodnie. Po tym czasie młode opuszczają gniazdo, ale przez pewien czas są jeszcze pod opieką ro-

dziców. Na przełomie sierpnia i września świergotki opuszczają tereny lęgowe. Ich pokarmem są głównie owady, takie jak chrząszcze, szarańcza, muchówki i gąsienice motyli, rzadziej - nasiona traw.

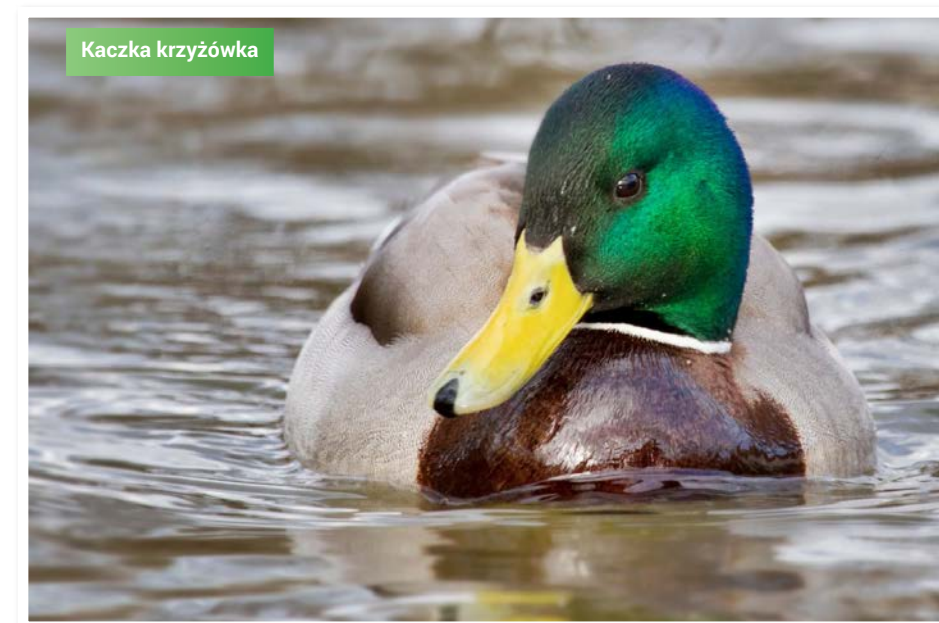
Rezerwat jest także miejscem łowów dla kilku drapieżników, w tym błotniaka stawowego *Circus aeruginosus*, jastrzębia *Accipiter gentilis* i krogulca *Accipiter nisus*.

Rezerwat Wydma Mołożewska spełnia także ważną rolę dla gatunków przelotnych, takich jak brodziec piskliwy, brodziec leśny i batalion. Wiosną i jesienią na nadbużańskich łąkach i rozlewiskach spotkać można także liczne stada dzikich gęsi, krzyżówek i cyranek oraz łabędzi niemych.

Pastwiska koło Mołożewa są więc obszarem o wyjątkowo cennej awifaunie, szczególnie ze względu na liczne występowanie sieweczki obrożnej i rybitwy białoczelnej.

Można powiedzieć, że Wydma Mołożewska to ptasi raj, w którym nawet ornitolog amator bez wysiłku spotka ciekawe i rzadkie gatunki.

Najistotniejszym zagrożeniem dla awifauny jest sposób wypasu prowadzący do postępującego użyźniania rezerwatu. Wskutek tego wycofują się gatunki najcenniejsze, jak kulon, sieweczki i rybitwy. Niebagatelne znaczenie mają również eksploatacja piasku, składowanie śmieci i turystyka. Właśnie penetracja turystyczna na terenie pastwisk wydaje się być, oprócz eksploatacji piasku, szczególnie groźna. Biwakowanie na wyspach i w ich pobliżu uniemożliwia wysiadywanie jaj i karmienie piskląt. W konsekwencji obniża to znacząco sukces reprodukcyjny. Jak się okazało dość znaczną przyczyną strat jest drapieżnictwo wrony i lisa. Wiosną 1992 r. drapieżniki zniszczyły łącznie ponad 2/3 jaj sieweczki obrożnej.

THE „SKARPA MOŁOŻEWSKA” NATURE RESERVE AND THE „WYDMA MOŁOŻEWSKA” NATURE RESERVE

„Skarpa Mołóżewska”

High shore, stretching for nearly half kilometer starting from edge of Mołóżew village towards Gródek, being only 50 meters wide. On such was formed “Mołóżewska Scarp” Reserve, which has area of only two hectares and which is placed on north from Mołóżew village in Jałonna Lacka municipality. It is a high, up to 20 meters scarp inclined to the river at an angle from 45 to 80 degrees. Reserve is exactly 440 meters long. The uniqueness of the reserve is the result of constant pressure of the river towards the slope. The objective of creation of this reserve in 1987 was the protection of rare species of thermophilic plants that grow on the slope. The reserve is very picturesque and charming, and from the high slope overlooking the vast meadows, located on unregulated river.

The smallest floristic reserve

Just two hectares has put quite a number of rare and protected plants. The greatest rarity and value of this natural reserve is a protected post of *Gentiana cruciata*. This long-standing plant forms dense clumps that contain apart from flowering shoots also stems or the ones that contain only buds of next year's flowers. *Gentiana* reaches height of 10 to 50 centimeters and below ground it has its rhizome. The plant has a fairly large leaves. Flowers are gathered in bunches in the axils of the middle and upper leaves. *Gentiana* blooms from June to September and then it provides food for rare butterfly Scarce which in Poland is under strict protection.

On the Mołóżewska Scarp it is also possible to meet yellowish blooming coltsfoot, which when starts blooming indicates spring. Coltsfoot is a perennial that

blooms in March, even before its leaves start to develop. Yellow flowers, similar to dandelion, but slimmer and smaller, are covered from the bottom with purple scaly baskets, which close for the night.

A harbinger of spring on the scarp is also a primrose. It is a plant that usually occurs in dry deciduous and mixed forests, especially on the edge of the forest, meadows, thickets and hills. Intensely fragrant flowers of primroses are gathered in one-sided umbels and have swollen, protruding from corolla tube cup.

The color of flowers is amber-yellow with yellow spots. Flower stalk reaches 10-20 centimeters of height. Leaves collected in the rosette are mostly mundane egg-shaped and mossy.

Near primroses can be also met flattened grass or bluegrass, and among shrubs winds *Lathyrus sylvestris* with fine, delicate flowers. Equally delicate flowers can be seen on *Vicia Sylvatica*. On the area of Reserve are placed also, partly protected, beautifully fruiting shrubs of *viburnum*.

“Wydma Mołożewska”

It's enough just to get to Mołożew, reach the north end of the village and go down the asphalt road to the vast meadows. Then the Dune of Mołożew will appear in front of our eyes, which is the ornithological Reserve, one among a few in Poland „ornithological sanctuaries”. It is one of the most interesting water and wading

bird sanctuaries in Poland. It was created in 1987 and its area is 63.80 hectares. It consists of the Bug River with the vast pastures, changing near the river into the sandy beaches.

The Nature Reserve lies in the municipality of Jabłonna Lacka. The protection of the rare birds breedings as well as the places of the concentration of the birds in the period of autumn, winter and spring were the purposes for which The Nature Reserve was established .

Little tern

The Dune of Mołożewska is also the area where little tern found its place for breeding.

This species has been listed in the Red Book of Endangered Species and placed in the lower risk category of extinction. It is the smallest of terns, which we can meet in Poland, because it reaches the size of a starling. The black cap with white forehead, a yellow beak with a black tip and yellow legs make them looking differently from other terns. Little tern is a friendly bird, living in the colonies, though the single nests are also common. It is worth mentioning that this species is a monogamous one. It arrives for broods in late April and May to set the nests in the small colonies in the wells dug in the sand. It lies 2-3 eggs in the fawn color or olive yellow. After hatching, the chicks are staying near the nest for more than two weeks, until they gain the ability to fly. For the next 15 days, they remain under their parents' care.

Several nests to choose from for plovers

One of the most interesting guests of the Dunes of Mołożew is ringed plover. Ringed plover can be recognized because of its brown and beige plumage, which at the bottom of the body goes into white. It has a black mask on its head, a black and white forehead with white eyebrows and throat. Ringed plover has got a black collar on its neck and chest.

You can see the white stripes on the wings of plovers during the flight. Its small beak is orange with a black tip and its legs are orange. Polish plovers arrive in April or May and hatch in the valleys of large rivers, usually relatively close to the water. The nests of plovers are created in the small holes in the sand or gravel, sometimes paved with the small amounts of shells or the little pebbles. The male digs a few such wells, but it is ultimately the female that selects which of them will become a nest.

Plovers mostly lie four yellow-brown, finely speckled eggs that have very good camouflage on the same coloured medium. The chicks hatch out after about 3-4 weeks of They are typical precocial species which means that they stay in the nest only until they dry thoroughly, then they migrate with their parents.

Common redshank

Birds called common redshank found its place among the multitude of terns. It is the protected species which is listed in the Birds Directive. It is the bird in the size of a black-bird, having the long red legs and a long beak average of the red part of the nut. It does not stand out among avian brethren because its coloring is gray, speckled with brown. During the flight, the characteristic feature for common redshank are white stripes on the back wings. Redshank is often satisfied with the small fragments of the marshy land. It selects the marshes and the wet meadows in the valleys of the rivers and the marshy outskirts of the reserves.

The way of gaining females by common redshanks is truly interesting. They do not change their plumage for this period, so the female and male look the same. They both have grey and white plumage with addition of red. Their beaks and legs are also red. The males during mating season can fly over females or even hang in the air and cry out for hours. The nests of common redshank are usually in the loose clusters ranging in size from a few to several pairs, rarely individually. Their nests are very often located in the vicinity of their relatives lapwings and tailed godwits.

Gifts for a female

In addition, white-fronted tern and be found here as well as little turn found. In contrast, little terns are associated with only one type of environment. Apart from the settlement of sandy backwaters or pits of the mining of sand or gravel, it can build its nests in the marshy ground in the much easier way.

It can build nests on the floating vegetable sheepskins, places of the truncated cane, or low plants. In such cases, the nest is constructed as a flat mound and the eggs always lie on the dry material. The first birds appear in Poland as early as mid-April. Mating consists of the multiple races of two individuals, often but not always, connected with giving to the female a hunted by the male fish. Then the action moves to the mainland. There, both birds perform a series of gestures. This leads then to the symbolic digging of the nests, or shuffling their legs in the place.

The eggs are hatched by both parents, and after 20-23 days, the young hatch out then. As with all birds inhabiting the backwaters, so and in this species the brood losses are significant, and in some years they can be up to 100%. Terns, however, are long-lived, and the mortality of the adult birds seems to be insignificant. Birds can, therefore afford one or two seasons without offspring.

Black-tailed godwit's moving tip of the beak

Black-tailed godwit is another species that has found its place on Wydma Mołożewska and it is also another species protected and listed in the Birds Directive. This long-legged, slender bird with a very long straight beak usually chooses the floodplain meadows and the pastures in the river valleys, the water meadows surrounded by the lakes, the ponds and the lagoons. Thus, the Bug valley is an ideal environment for it.

The neck and the front chest of the black-tailed godwit becomes maroon during the time of breeding. The belly of tailed godwit is bright with dark lateral stripes, its beak is orange with a black tip, and the legs are dark grey.

During the flight, you can see a white stripe and white tail winger with a wide, black belt at the end. Its nest is a shallow hole dug in the turf, often under the cover of the high grass. Black-tailed godwit eats earthworms, small invertebrates, especially insects, molluscs, crustaceans and arachnids on its nest. It feeds by wading in shallow water. While exploiting, it dips its head and neck into the water about 16 cm deep. The tip of the beak is movable and the bird can catch and pull the prey, without opening the entire beak.

Spectacular festivities of pipits

Another resident of the Wydma Mołozewska is tawny pipit, due to the small number it has become strictly protected species and is listed in the Birds Directive. Tawny Pipit inhabits the areas which are sunny, dry, sandy, the open areas covered with the sparse vegetation, edging dry forests, clearings and forest crops.

This small bird with a body length of about 16 centimeters, has the head and upper body mottled yellowish-brown and dull. Its wings, in turn, is the dark black blinders of the light ends, and the bottom sand and yellowish. Pipits tail is dark with white edges. On Selected brighter eye brows, long and narrow beak and legs orange-brown.

During mating season, the male takes the mating flight, singing at the same time the with the monotone voice. It rises

vigorously into the air and then falls slowly down with the slightly spread wings. The female builds a large nest ground, hidden in the grass or under the branches of the shrubs. It consists of 4-5 yellowish, brown spotted eggs, which are incubated by the female for about two weeks. At this time, the young leave the nest, but for some time they must stay under the care of their parents. Pipits leave the breeding grounds at the turn of August and September.

The Wydma Mołozewska Nature Reserve fulfills an important role for the migratory species such as sandpiper, wood sandpiper and the ruff. The numerous flocks of wild geese greylag, cereal and white-fronted and also, mallards and teal and mute swans can be met in spring and autumn on the meadows and the backwaters of the Bug. You could say that Wydma Mołozewska is the bird paradise in which even an amateur ornithologist can effortlessly find interesting and rare species.

DAS SKARPA MOŁOŻEWSKA NATURRESERVAT UND DAS NATURRESERVAT WYDMA MOŁOŻEWSKA

Das Skarpa Mołozewska Naturreservat

Ein hohes Ufer das sich von Mołozew bis Gródek 50 Kilometer lang streckt, dies ist das Gebiet des Skarpa Mołozewska Naturreservats. Es liegt nördlich von Mołozew, in Jabłonna Lacka. Das Gebiet des Reservats ist ein 20 Meter hohes Ufer, zum Fluss mit 45 bis 80 Grad geneigt. Die Einzigartigkeit des Reservats verdanken wir dem Druck des Flusses. Das Ziel seiner Gründung war der Schutz seltener Pflanzenarten, die das Ufer bewachsen. Vom hohen Ufer hat man einen wunderschönen Blick auf weite Wiesen und den trotzigen Fluss.

Das kleinste floristische Reservat

Nur zwei Hektar Fläche haben genug Platz für eine anschauliche Anzahl von seltenen Pflanzenarten. Die größte Seltenheit und dabei der größte Wert des Reservats ist der gefährdete Kreuz-Enzian. Diese mehrjährige prachtvolle Pflanze bildet dichte Ansammlungen mit Blumen und Fortpflanzungsstängeln. Der Enzian erreicht eine Höhe von 10 bis 50 Zentimetern und verbirgt unter der Erde ein Rhizom. Die Pflanze hat große längliche Blätter und vierblättrige Blüten. Sie blüht von Juni bis September und ist in der Zeit die Nahrung für den seltenen Schmetterling Kreuzenzian-Ameisenbläuling. Auf der Skarpa Mołozewska finden wir auch den gelb blühenden Huflattich, der

mit seinen Blüten die Frühlingszeit eröffnet. Der Huflattich ist eine Staute, die im März blüht, noch bevor ihre Blätter sich entwickeln. Die gelben Blumen sind unten mit violetten schuppenartige Körbchen bedeckt, die sich nachts über schließen.

Im Frühling blüht hier auch die Echte Schlüsselblume, die meistens in trockenen Laubwäldern, auf Wiesen und Hügeln vorkommt. Die intensiv duftenden Blüten bilden einseitige Ansammlungen von abstehenden Kelchen. Die Farbe der Blüten ist gold-gelb mit orangenen Flecken. Der Stängel erreicht die Höhe von 10 bis 29 Zentimetern. Die Blätter bilden eine Rosette am Boden. Neben der Schlüsselblume finden wir hier auch das Zusammengedrückte Rispengras und die Wilde Platterbse mit seinen kleinen sanften Blümchen. Genau so sanfte Blüten hat die Wald-Wicke. Im Gebiet des Reservats finden wir auch die Schneeball Strauche.

Das Naturreservat Wydma Mołozewska

Es reicht das wir Mołozew erreichen und der Straße am nördlichem Ende folgen und unseren Augen zeigt sich das ornithologische Reservat Wydma Mołozewska (Mołozewska Düne). Es ist eines der wenigen „Ornithologischen Tempel“ in Polen und eines der interessantesten Reservate mit Wasservögeln und Schreitvögeln.

Es wurde 1987 gegründet und hat eine Fläche von 63,8 Hektar. Es besteht aus weiten Weiden die sich nahe am Bug in sandige Strände verwandeln. Das Reservat gehört zur Gemeinde Jabłonna Lacka und das Ziel seiner Entstehung war der Schutz von Nistplätzen seltener Vogelarten und ihrer Lebensräume.

Neste zur Auswahl des Sandregenpfeifers

Einer der Interessantesten Einwohner der Düne ist der Sandregenpfeifer. Dieser Vogel ist am braun- beigen Gefieder zu erkennen, welches sich am Unterkörper ins Weiße ändert. Sein Kopf ist schwarz-weiß. Die Regenpfeifer kommen im April nach Polen und nisten in Talen großer Flüsse, relativ nahe am Fluss. Die Nester sind kleine Gruben in im sandigen Boden. Das Männchen gräbt ein Paar solcher Grübchen und da Weibchen wählt am Ende eins davon, wo das Nest entsteht. Die Sandregenpfeifer legen meistens vier gelb- braune Eier, aus denen nach 3- 4 Wochen die Küken schlüpfen.

Die Zwergseeschwalbe

Die Wydma Mołozewska ist auch das Nistgebiet der Zwergseeschwalbe. Diese Art wurde im Roten Buch der Arten eingeschrieben, aber mit einem niedrigen Niveau des Aussterbens. Sie ist die kleinste Seeschwalbe, die wir in Polen treffen können und erreicht eine vergleichbare Größe wie ein Star. Sie ist ein geselliger Vogel, der in Kolonien nistet, aber allein stehende Nester kommen auch vor. Erwähnenswert ist, dass Sie eine monogamische Art ist. Zum Nisten kommt sie im April/ Mai und baut Nester in kleinen Gruben im Sand. Sie legt 2- 3 Eier. Die Küken bleiben im Nest bis sie das Fliegen erlernen und danach noch 15 Tage unter dem Schutz der Eltern.

Ein Geschenk für das Weibchen

In diesem Gebiet können wir auch die Fluss- Seeschwalbe treffen. Im Gegensatz zu der Zwergseeschwalbe ist sie nicht nur mit einem Lebensraum verbunden. Neben sandigen, trockenen Gebieten, kann sie auch in viel feuchteren Plätzen nisten, z.B. auf Wasserpflanzen. Die Eier liegen aber immer auf trockenem Material. Die ersten Vögel kommen in Polen im April an. Die Paarung wird mit Kämpfen der Männchen begonnen, zu denen auch das Beschenken des Weibchen mit gefangenem Fisch dazu gehört. Die eigentliche Paarung findet auf trockenem Boden statt und dabei kommt es zum Ausführen spezieller Gesten. Die Eier werden von Beiden Eltern ausgebrütet und nach 20- 23 Tagen schlüpfen die Küken. Ähnlich wie bei anderen Vögeln die die sandigen Ufer bewohnen, kommt es zu Verlusten beim Brüten, die in manchen Jahren 100 Prozent gleichen. Die Lebensdauer der Vögel ist jedoch lang, deshalb werden sie dadurch nicht gefährdet.

Der Rotschenkel

Diese Art ist durch die Vogel-Direktive geschützt. Mit der Größe einer Amsel und langen Beinen unterscheidet sich der graufarbige Vogel kaum von seinen Gebrüdern. Beim Flug sieht man seine weißen Streifen an den Flügeln. Er wählt Sümpfe, feuchte Wiesen, oder Flusstale zum nisten. Die Männchen wechseln ihre Farbe während der Nistzeit nicht, deshalb sehen sie gleich wie die Weibchen aus. Um eine Partnerin zu finden, verfolgen sie das Weibchen stundenlang. Der Rotschenkel nistet meistens in Gruppen.

Eine bewegliche Schnabelspitze

Die Uferschnepfe ist eine weitere Art, die ihr Reich auf der Wydma Mołozewska hat und auch durch die Vogel-Direktive geschützt wird. Dieser langbeinige Vogel mit einem langen, geraden Schnabel sucht sich meistens Wiesen in Überschwemmungsgebieten oder Weiden in Flusstal aus. Daher ist das Bugtal der ideale Lebensraum für sie. Während der Paarungszeit wird die Brust

des Vogels knallrot. Der Bauch der Uferschnepfe ist hell mit dunklen Streifen und der Schnabel orange mit einer schwarzen Spitze. Während des Fluges wird der Weiße Schwanz mit einem schwarzen Streifen am Ende sichtbar. Ihr Nest ist eine kleine Grube, umgeben von hohen Gräsern. Die Uferschnepfe ernährt sich mit Regenwürmern, Weichtieren Insekten. Sie frisst schreitend im Wasser. Sie kann dabei den Kopf bis 16 Zentimeter unter Wasser eintauchen. Die Spitze des Schnabels ist beweglich und der Vogel kann damit die Beute, ohne den Schnabel zu öffnen, fangen.

Die spektakuläre Paaung des Sittichs

Ein weiterer Einwohner der Wydma Mołozewska ist der Feldsittich, der von der Vogel-Direktive unter strengen Schutz gesetzt wurde. Der Sittich bewohnt sonnige, trockene und sandige Gebiete, z.B. am Waldrand. Dieser kleine Vogel mit einer Körperlänge von 16 Zentimetern, hat eine gelb-braune Farbe. Die Flügel und der Schwanz sind aber dunkel mit schwarzen Streifen. Während der Paarung macht das Männchen spektakuläre Paarungsflüge und singt dabei monotonisch. Der Vogel hebt energisch ab, um danach langsam nach

unten mit ausgestreckten Flügeln zu fliegen. Das Weibchen baut ein Nest, das im Gras oder unter Zweigen versteckt ist. Sie brütet 4-5 gelbliche Eier zwei Wochen lang aus. Danach verlassen die Jungen das Nest, um jedoch noch für einige Tage unter dem Schutz der Eltern zu bleiben. Der Feldsittich verlässt das Nistgebiet Ende August.

Das Reservat Wydma Mołozewska ist auch für andere Vögel wie den Flussuferläufer, den Bruchwasserläufer und den Kampfläufer wichtig. Im Frühling und im Herbst trifft man hier auf den Überschwemmungsgebieten Wildgänse und Wildenten wie die Saatgans, die Knäkente und sogar auch Schwäne. Man kann also sagen, dass dieses Gebiet ein Vogelparadies ist, in dem sogar ein Amateur-Ornithologe seltene Arten findet.

REZERWAT PRZYRODY ŚNIEŻYCZKI

WARTO WIEDZIEĆ:

- » powierzchnia rezerwatu to ponad 25 ha
- » śnieżyczki kwitną bardzo wczesną wiosną, a nawet pod koniec zimy
- » rośliny te odnotowano na polskiej liście gatunków chronionych
- » innym gatunkiem chronionym, który występuje w rezerwacie jest bluszcz pospolity

Jeszcze w połowie ubiegłego wieku została uznana za jeden z najbardziej zagrożonych wyniszczeniem gatunków roślin w Polsce. Piękno tej rośliny i jej „pośpiech” w kwitnieniu sprawiły, że kolejne wiosny nieuchronnie zbliżały ją do zagłady, wskutek rabowania stanowisk naturalnych przez „amatorów” jej uroku. Dodatkowo gospodarka leśna, zwłaszcza nasadzenia drzew iglastych na siedliskach grądowych, sprawiły, że śnieżyczka przebiśnieg, bo o niej mowa, była bliska wyginięciu. Wobec powyższego śnieżyczkę wpisano na polską listę gatunków ustawowo chronionych i utworzono szereg jej rezerwatów. Jeden z najbardziej znanych to Rezerwat Śnieżyczki. Jest on położony w gminie Repki i zajmuje powierzchnię 25,3 ha. Śnieżyczka występuje tu niemal na całej powierzchni jednego oddziału leśnego. Można powiedzieć, że

dosłownie rośnie tam jeden ogromny dywan śnieżyczek, poprzerwany jedynie duktami leśnymi i liniami oddziałowymi. Właśnie z tego względu roślina ta stała się głównym „bohaterem” repkowskiego lasu.

Wczesną wiosną, a właściwie pod koniec zimy, warto tu przyjechać i obejrzeć łąny drobniutkich, białych kwiatów, które w połączeniu z delikatną zielenią ich łodyżek i liści, tworzą niesamowity, niemy spektakl walki ciepłego powiewu wiosny z chłodem zalegającego śniegu.

Gmina Repki objęta jest programem unijnym „Natura 2000”, a na jej terenie leżą obszary objęte Dyrektywą Siedliskową i Dyrektywą Ptasią. Ponadto gminę zakwalifikowano do Specjalnych Obszarów Ochrony Siedlisk oraz do Obszarów Ochrony Ptaków. Za cel nadrzędny przyjęto tu integrację ochrony przyrody ze zrównoważonym rozwojem.

Urocza trucicielka

Wróćmy jednak do bohaterki rezerwatu. Jest to niewielka roślina cebulowa sięgająca do 30 cm wysokości o pojedynczych, białych kwiatach, z dwoma, rzadko trzema, liśćmi odziomkowymi. Liście wyrastają bezpośrednio z cebuli, a po przekwitnięciu wyrastają kolejne. Kwiaty śnieżyczki są pojedyncze, dzwonkowate i składają się z sześciu płatków w dwóch okółkach.

Trzy płatki zewnętrzne są znacznie dłuższe, eliptyczne i czysto białe. Płatki wewnętrzne, również trzy, są znacznie krótsze i na szczycie sercowato wycięte, z zieloną plamką przy wycięciu po ze-

wnętrznej stronie płatka i zielonymi pasami po wewnętrznej.

Owoce śnieżyczki jest mięsista, żółto-zielona, pękająca torebka. Wewnątrz niej znajdują się nasiona zaopatrzone w tak zwany elajosom, popularnie nazywany ciałkiem mrówczym. W tym momencie właśnie wkraczają mrówki, które zjadają elajosom, rozciągając tym samym nasiona po okolicy. Nasiona kiełkują tego samego roku, ale od czasu wykiełkowania do zakwitnięcia mija około sześciu lat. Śnieżyczki na swoich stanowiskach, rosną zwykle łanowo w liczbie setek i tysięcy osobników. Lubią miejsca cieniste lub półcieniste w wilgotnych lasach łęgowych oraz w łąkach i buczynach.

Śnieżyczki

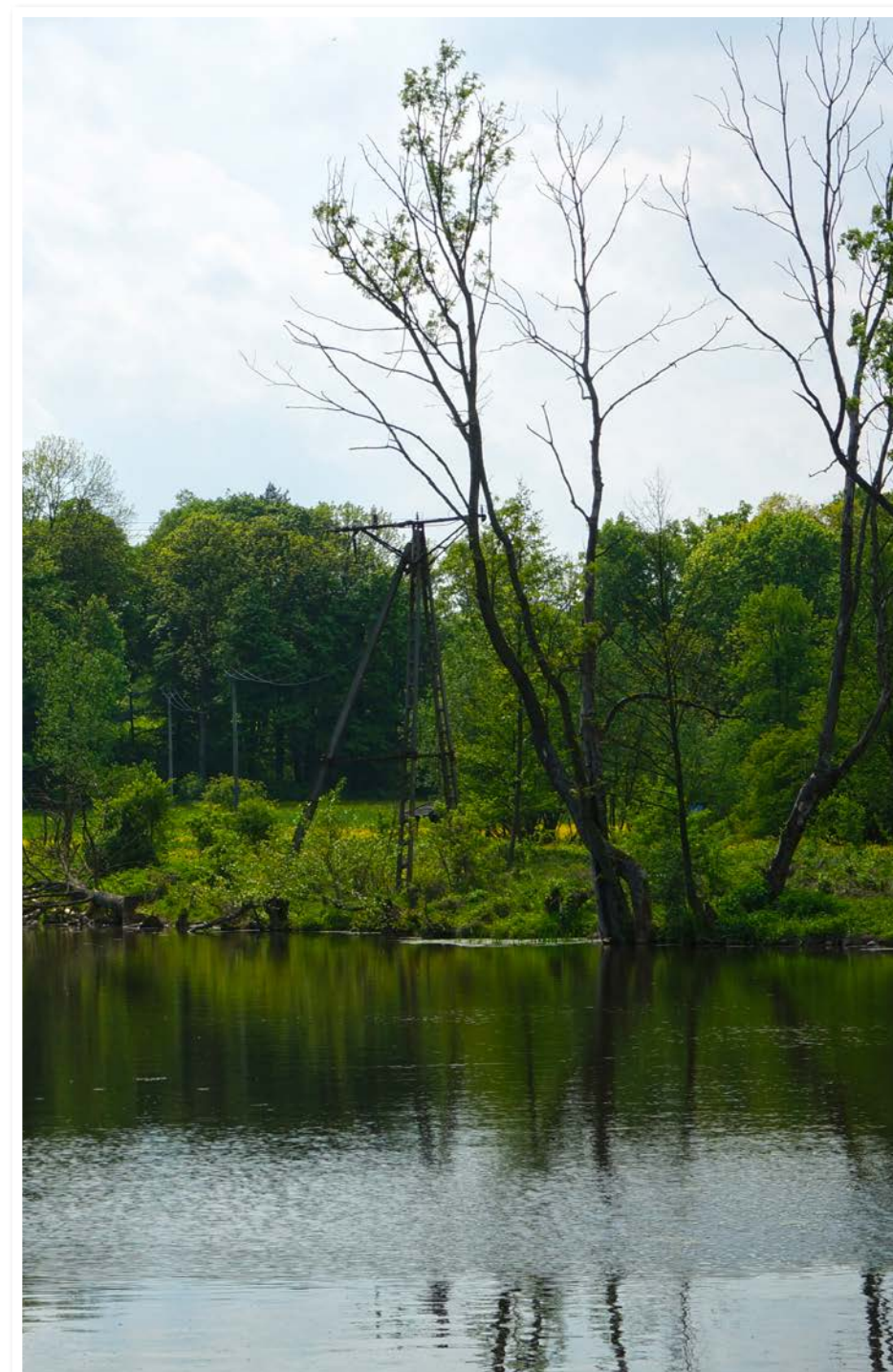
Choć wygląda pięknie jest rośliną trującą. We wszystkich swoich częściach zawiera szkodliwe alkaloidy. Po jej zjedzeniu może wystąpić przyspieszenie tętna i oddechu, a nawet utrata przytomności. Jednakże jak wszystkie rośliny trujące, jest cennym surowcem zielarskim. Co ciekawe według mitów pierwszym wyleczonym dzięki przebiśniewom był Odyseusz, któremu kwiat ten posłużył jako odtrutka na z czarowany napój podstępnej czarodziejki Kirke. Późniejsza medycyna potwierdziła lecznicze właściwości śnieżyczki. Okazuje się, że - oprócz urody - rośliny te kuszą również zasobem składników mających korzystny wpływ na nasz organizm, stąd od dawna są wykorzystywane przy produkcji leków. Spośród enzymów i alka-

loidów zawartych w roślinie szczególnie użyteczna jest występująca w cebulce galantamina. Będąc inhibitorem esterazy cholinowej, jest bardzo pomocna w chorobach układu nerwowego, paraliżu dziecięcym czy zapaleniu korzonków nerwowych. Z kolei linkomoryna, enzym zawarty w roślinie, służy jako środek przeciwwirusowy.

W rezerwacie obok śnieżyczki przebiśniewu występują również zawilec gajowy i zawilec żółty, przylaszczka pospolita oraz rzadkie na tym terenie, biało kwitnąca zdrojówka rutewkowata, wawrzynek wilcze łyczo, turzyca leśna, jaskier kaszubski i czartwa drobna. Z gatunków chronionych występuje tu również bluszcz pospolity.

Zawilec żółty

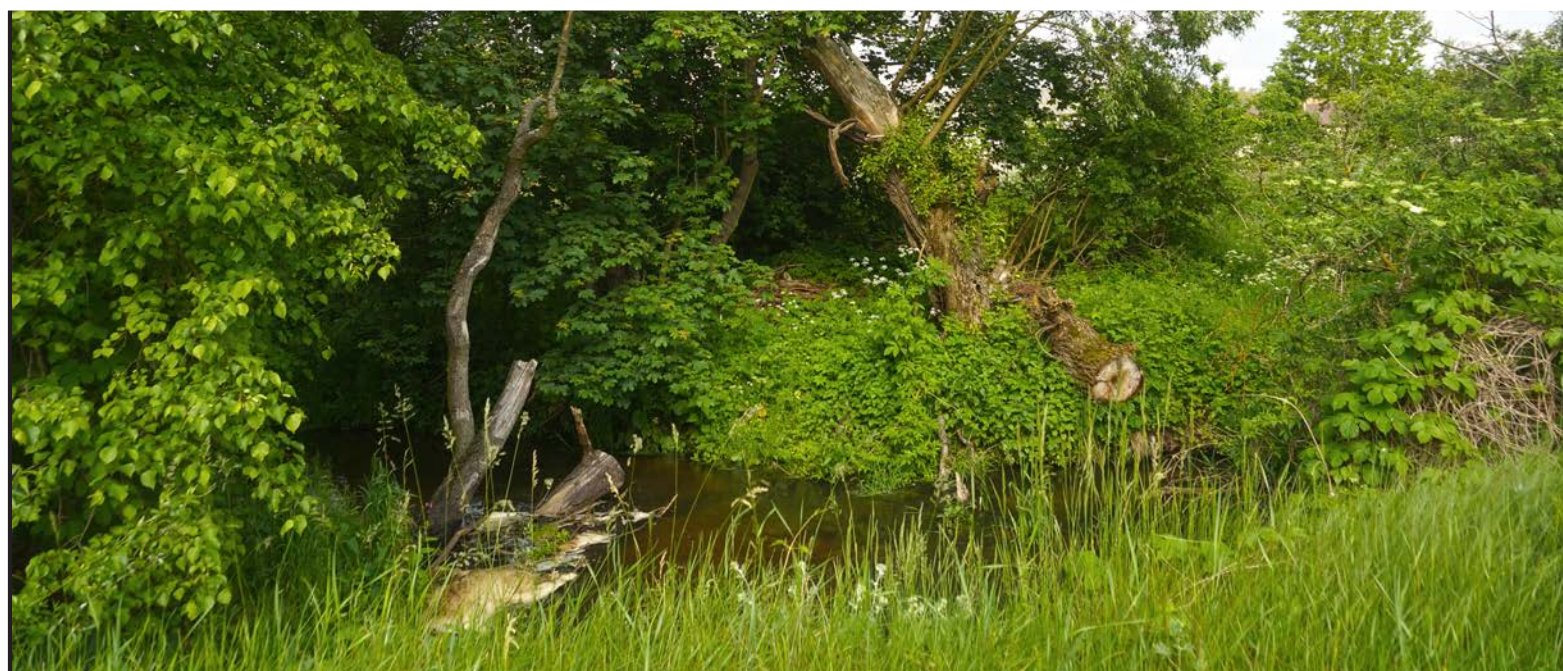

Rezerwat Śnieżyczki

Poznajmy Repki dzięki śnieżyczce

Kiedy już nacieszymy się widokiem białych łąnów, oczywiście jeśli nasze odwiedziny w rezerwacie przypadły na czas wczesnej wiosny, warto wybrać się choć na chwilę do Repek i odwiedzić dworski zespół parkowy. Niestety dwór nie przetrwał do dzisiejszych czasów. Pozostał jedynie park urządzony w pierwszej połowie XIX wieku. Został on założony na wieloboku zbliżonym do prostokąta i łączy w swojej kompozycji układ regularny ze swobodnym. Aleja główna prowadziła od wschodu do dworu, kilka alei bocznych przebiega w różnych kierunkach. Ważnym elementem kompozycyjnym parku są stawy w północnej jego części. Na terenie parku rosną interesujące okazy drzew, których wiek można określić na ponad 150 lat. Rosną tam m. in. dąb szypułkowy, lipa drobnolistna, sosna wejmutka i świerk. Wiele z tych drzew zostało uznanych za pomniki przyrody.

THE ŚNIEŻYCZKI NATURE RESERVE

erous habitats made snowdrop was near the extinction. As a result, Snowdrop was taken on Polish public list of protected species and a number of nature reserves was created. One of the most famous is the Śnieżyczki Nature Reserve.

In early spring, and actually, at the end of winter, one should come here and see the fields of tiny, white flowers, which combined with their delicate green stems and leaves, create amazing, dumb spectacle of fighting the warm breath of spring with the cold residual snow.

This Reserve, located in the Repki municipality, covers an area of 25.3 hectares. We meet with snowdrop on its territory. It occurs here on almost the entire surface of one branch of the forest. We can say that one huge carpet of snowdrops literally grows there and it is interrupted only by the ducts, the forest departmental lines and the lines of administrative division. Precisely for this reason, this herb has become the main protagonist in the Repki Forest. The Repki municipality is covered by the EU program „Natura 2000” and its areas are covered by the Habitats Directive and the Birds Directive. In addition, the municipality was qualified for the Special Conservation Areas and the Bird Protection Areas.

Even in the middle of the last century, it was considered one of the most endangered with the extinction of species of plants in Poland. The beauty of this plant and its „haste” in flowering made that with the time it inevitably approached to the destruction, and everything was caused by the amateurs of its charm. Otherwise, the plunder of the natural stands and the forest management, especially the planting of trees broadleaved conif-

Adorable poisoner

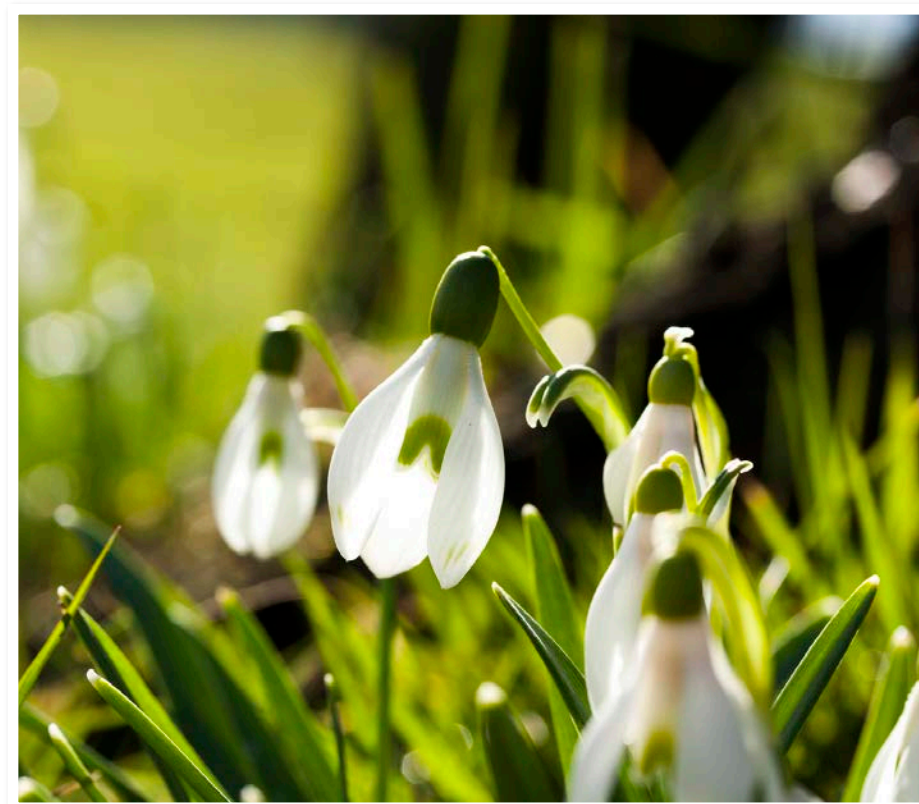
Let's come back to the heroine of The Nature Reserve. This is a small onion plant reaching up to 30 cm of height of single, white flowers, with two, rarely three, leaves looking like wild strawberry's. The leaves grow directly from the onions, and after finishing blossoming, they grow further.

Snowdrop flowers are single, bell-shaped and consist of six petals in two whorls.

Three external flakes are much longer, elliptical, and pure white. Three internal flakes are also considerably short-

er and at the top they are cut in the shape of a heart, with the green spot near the cut on the outer side flap and green stripes inside.

Snowdrops fruit is fleshy, yellow-green, looking like a cracky bag. There are seeds inside provided with a so-called Elaiosome, popularly called the corpus anthill. Then the ants enter and eat Elaiosome and start to distribute the seeds in the whole area. Seeds germinate in the same year, but it takes six years from time of the flourish germination until blossom. Snowdrops grow normally in the number of hundreds and thousands of the individuals. They like shady places or half shady and moist alluvial forests, hornbeam and beech forests.

Although it looks like a beautiful plant, it is poisonous. It contains harmful alkaloids in all its parts. After eating it, fast heart rate and breathing and even loss consciousness can occur. However, as all poisonous plants, this herb is a valuable raw material as well. What seems to be interesting, according to the myths, Odysseus was the first man cured by snowdrops Odysseus, to whom this flower was served as an antidote to drink after he got the insidious enchanted drink from sorceress Circe. Subsequent medicine confirmed the healing properties of snowdrops. It turns out that apart from the beauty of these plants, there are also numerous components having a positive impact on our body, being used in the production of the medicines. Among the enzymes and alkaloids contained in the plant, glutamine occurring in its onion is particularly useful. It is especially helpful in the diseases of the nervous system and it is used for disturbances of the stimulus conduction, child paralysis, inflammation of nerve roots. On the other hand linkomoryne, another enzyme in the plant, which is used as an antiviral agent.

There are other spices of the plants in The Nature Reserve such as wood anemone and yellow anemone, liverwort and rare in this area, white-flowering *Isopyrum thalictroides*. Other rare species found in The Nature Reserve are *Carex sylvatica*, Kashubian buttercup and *circaea*. Ivy common occurs among the protected species.

Get to know Repki thanks to Snieżyczka

After enjoying the view of the white cornfields, if our visit to The Nature Reserve coincided with the time of early spring, you should take a little while to Repki and visit the manor park complex. Unfortunately, the court did not survive until now. However, the park in the first half of the nineteenth century stayed in a good shape.

The important compositional elements of the park are ponds in the northern part of the establishment. In the area of the park, there are many interesting specimens of trees, whose age can be determined from more than 150 years. In the park, Petiole oak, Linden, Eastern white pine and spruce grow among others. Many of these trees are considered the monuments.

DAS ŚNIEŻYCZKI NATURRESERVAT

Noch vor einem halben Jahrhundert galt sie als eine der meistgefährdeten Pflanzentypen Polens. Die Schönheit dieser Pflanze und ihre „Eile“ im Blüten trugen dazu bei, dass sich dem Aussterben näherte. Schuld daran waren Menschen die ihre Lebensräume beraubten, wegen ihrer Schönheit. Eine Rolle spielte dabei auch die Waldwirtschaft, denn die Hainbuchenwälder wurden mit Nadelbäumen bepflanzt. All das trug dazu bei, dass das Kleine Schneeglöckchen nahe zu ausgestorben war. Dem zu Folge wurde die Pflanze auf die Liste der rechtlich geschützten Arten eingetragen und eine Menge Reservate wurde eröffnet. Eines der bekanntesten ist das Śnieżyczka Reservat. Am Ende des Winters lohnt es sich dieses Reservat zu besuchen, um einen Teppich aus den sanften weißen Blüten zu sehen, das im Zusammenhang mit dem frischen Grün der Blätter ein unglaubliches Spektakel des Kampfes zwischen dem warmen Frühling und dem kalten Winter, formen. Dieses Reservat, in der Gemeinde Repki gelegen, umfasst eine Fläche von 25,3 Hektar. In seinen Bereich treffen wir wie schon gesagt auf das Kleine Schneeglöckchen. Es kommt hier fast auf der ganzen Waldfläche vor. Man könn-

te sagen, dass es ein Teppich aus Blüten ist. Deswegen wurde diese kleine Pflanze zum Helden des Waldes in der Gemeinde Repki, die zum NATURA 2000 Programm gehört und auf deren Gebiet Bereiche liegen, die von den Lebensraum- und Vogel-Direktive geschützt werden. Außerdem wurde die Gemeinde als Spezielles Gebiet zum Schutz von Lebensräumen und Vögeln anerkannt.

Die schöne aber giftige

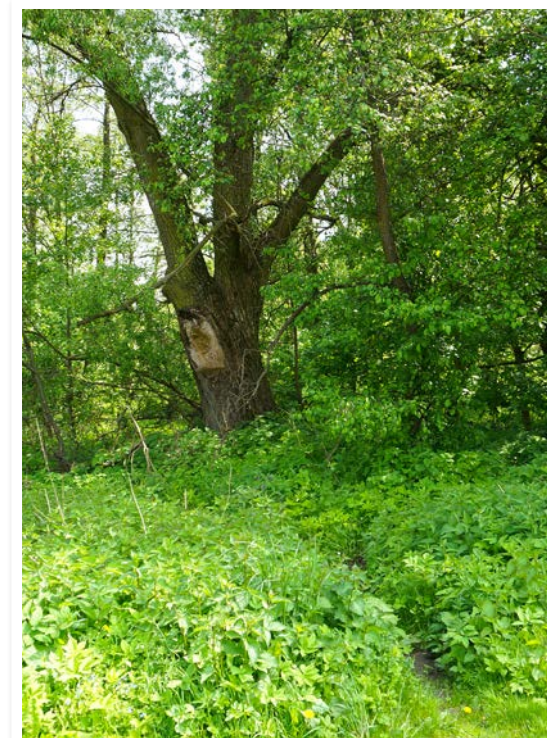
Kommen wir aber zur Hauptheldin des Reservats. Es ist eine kleine, bis zu 30 Zentimeter hohe, Pflanze, die eine Blüte und meistens zwei Blätter hat, die aus einer Zwiebel auswachsen. Die Blüten des Schneeglöckchen sind glockenförmig und sechsblättrig. Es gibt drei längere Außenblätter und drei kürzere Innenblätter. Die Frucht des Schneeglöckchen ist eine fleischige, gelb- grüne Tasche. In ihrem Inneren befinden sich die Samen, die mit einem Elaiom ausgestattet sind, das von Ameisen gefressen wird und somit werden

die Samen in der Umgebung verteilt. Die Samen sprießen im selben Jahr, aber bis zum Blühen vergehen 6 Jahre. Die Schneeglöckchen wachsen meistens in Ansammlungen mit der Anzahl von Hunderten Pflanzen. Sie mögen schattige feuchte Auwälder, Hainbuchen- oder Buchenwälder.

Obwohl sie schön aussieht, ist sie giftig. In allen Teilen enthält die Pflanze giftige Alkaloide. Nach dem Verzehr kann es zu Pulserhöhungen und sogar Bewusstseinsverlusten kommen. Jedoch wie die meisten Giftpflanzen ist sie eine wertvolle Heilpflanze. Laut der Mythologie soll Odysseus der erste von ihr geheilte Mensch gewesen sein. Die Blume soll als Heilmittel gegen ein Gift gedient ha-

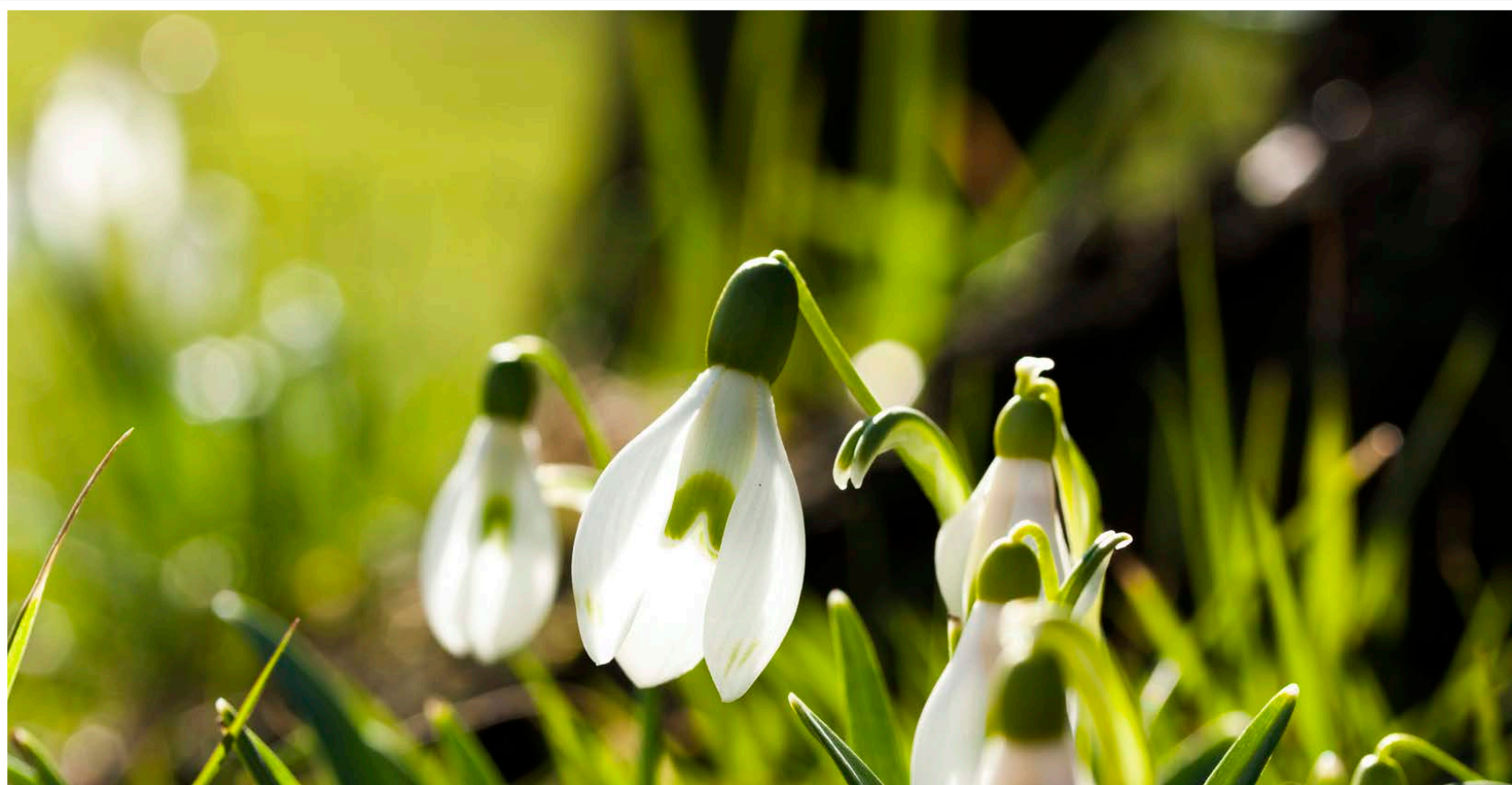
ben. Die spätere Medizin hat die Heileigenschaften der Pflanze bestätigt. Sie wird seit langem zur Produktion von Medikamenten genutzt. Unter den Enzymen und Alkaloiden die in der Pflanze enthalten sind erwies sich das Glantamin als besonders wichtig. Sie wird beim Heilen von Störungen des Nervensystems eingesetzt. Das Linkomoryn hingegen dient als ein Mittel gegen Viren.

Im Reservat gibt es neben dem Schneeglöckchen noch Windröschen, Leberblümchen und seltene Wiesenrauten- Muschelblümchen und den Echten Seidelbast. Andere seltene Arten die hier vorkommen sind die Wald- Segge, der Hahnefuß, das Alpen- Hexenkraut und Efeu.

Wir erkunden Repki dank dem Schneeglöckchen

Wenn wir uns schon an den weißen Weiden übergesehen haben, lohnt es sich die Gemeinde selbst zu besuchen um den Hofpark zu besichtigen. Leider ist das Hofhaus nicht erhalten worden, es blieb nur die Parkanlage, die im XIX Jahrhundert eingerichtet wurde. ein wichtiges Element des Parks sind die Teiche. Im Gebiet des Parks wachsen interessante Baumexemplare, die 150 Jahre alt sind. Viele von den Bäumen sind Naturdenkmäler.

INNE ATRAKCJE POWIATU SOKOŁOWSKIEGO

WARTO WIEDZIEĆ:

- » Uroczysko Ceranów i Uroczysko Sterdyń to dwie popularne ścieżki przyrodniczo-edukacyjne na terenie powiatu
- » w Niewiadomej możemy obejrzeć legendarne Wały Jaćwingowskie
- » na obszarze powiatu znajduje się wiele pomników przyrody
- » w miejscowości Szkopy na terenie gminy Repki zobaczymy stawy o nietypowym kaskadowym układzie

Ścieżki przyrodnicze i dydaktyczne, kolejne wyprawy leśnymi ostępami, spacery nad brzegiem Bugu, a może odpoczynek nad zalewem w Niewiadomej i trochę historii średniowiecznego grodziska? Teren powiatu odkrywać można na szereg sposobów. Oto niektóre z nich.

Rezerwat Podjabłońskie

Najmłodszy spośród położonych na terenie powiatu sokołowskiego rezerwat, utworzony w 2005 r. czyli florystyczny rezerwat „Podjabłońskie”, zajmuje powierzchnię 38,48 ha. Jest usytuowany na terenie Nadleśnictwa Sokołów w gminie Ceranów, w pobliżu miejscowości Garnek. Chroni on naturalne fragmenty zanikającej dąbrowy świetlistej oraz bór mieszany z sierpikiem barwierskim. Dominującymi typami siedliskowymi są tu las świeży (62%) i las mieszany (23% powierzchni). Niewielkie fragmenty są porośnięte subborealnym borem mieszanym i grądem subborealnym. Głównymi gatunkami są tu dąb szypułkowy i sosna zwyczajna, sporadycznie występują osika, brzoza, grab, modrzew, olsza czarna i buk. Na terenie rezerwatu odnotowano aż 151 gatunków roślin naczyniowych, z których 4 (wawrzynek wilczczyko, orlik pospolity, lilia złotogłów i naparstnica zwyczajna) podlegają ochronie całkowitej. Kolejnych 5 gatunków podlega ochronie częściowej: pierwiosnka lekarska, turówka leśna, kruszyna pospolita, konwalia majowa i kalina koralowa. Występuje tu także 14 gatunków uznanych za rzadkie. Na naszej drodze możemy spotkać miodunkę wąskolistną, groszek czerniejący, gorysz siny, dzwonek boloński, rutewkę mniejszą, dziurawca skąpolistego, turzycę pagórkową i bodziszka czerwonego.

Oprócz urzekających swym pięknem roślin, podczas wędrówek można spotkać sarny, dziki, jelenie, zające i lisy, a przy wyjątkowym szczęściu, dudka i krasnę.

Rezerwat Podjabłońskie wraz z terenami przyległymi został włączony w 2008 r. do Sieci Natura 2000 jako obszar Dąbrowy Ceranowskie.

Cały obszar Dąbrów Ceranowskich zajmuje powierzchnię 161,8 ha, stanowiąc specjalny obszar siedlisk zapisany w Dyrektywie Siedliskowej. Jest to fragment rozległego kompleksu leśnego porastającego wydmy taras nadzalewowy rzeki Bug. Blisko 100% powierzchni zajmują tereny leśne stanowiące jeden z najcenniejszych na terenie Niziny Południowopodlaskiej kompleksów dąbrów świetlistych. Szczególnie licznie występują tu przedstawiciele kserotermicznych lasów dębowych. Spośród występujących tu ponad 200 gatunków roślin naczyniowych, na uwagę zasługuje znaczna liczba gatunków chronionych i zagrożonych, figurujących na regionalnej czerwonej liście. Populacje niektórych z nich, między innymi pierwiosnki lekarskiej, miodownika melisowatego, przylaszczki pospolitej, konwalii majowej, turówki wonnej czy orlika pospolitego osiągają dużą liczebność.

Leśniczówka na terenie Uroczyska Ceranów

Uroczysko Ceranów

Skoro jesteśmy w Ceranowie, nie sposób nie skorzystać z walorów przyrodniczych i edukacyjnych ścieżki przyrodniczej Uroczysko Ceranów, która prowadzi m. in. przez rezerwat Podjabłońskie. Ścieżka ma postać pętli, prowadzi drogami leśnymi i liniami oddziałowymi. Jej długość wynosi 12,6 km, przeznaczona jest zatem dla wytrawnych piechurów bądź rowerzystów. Czas przejazdu ro-

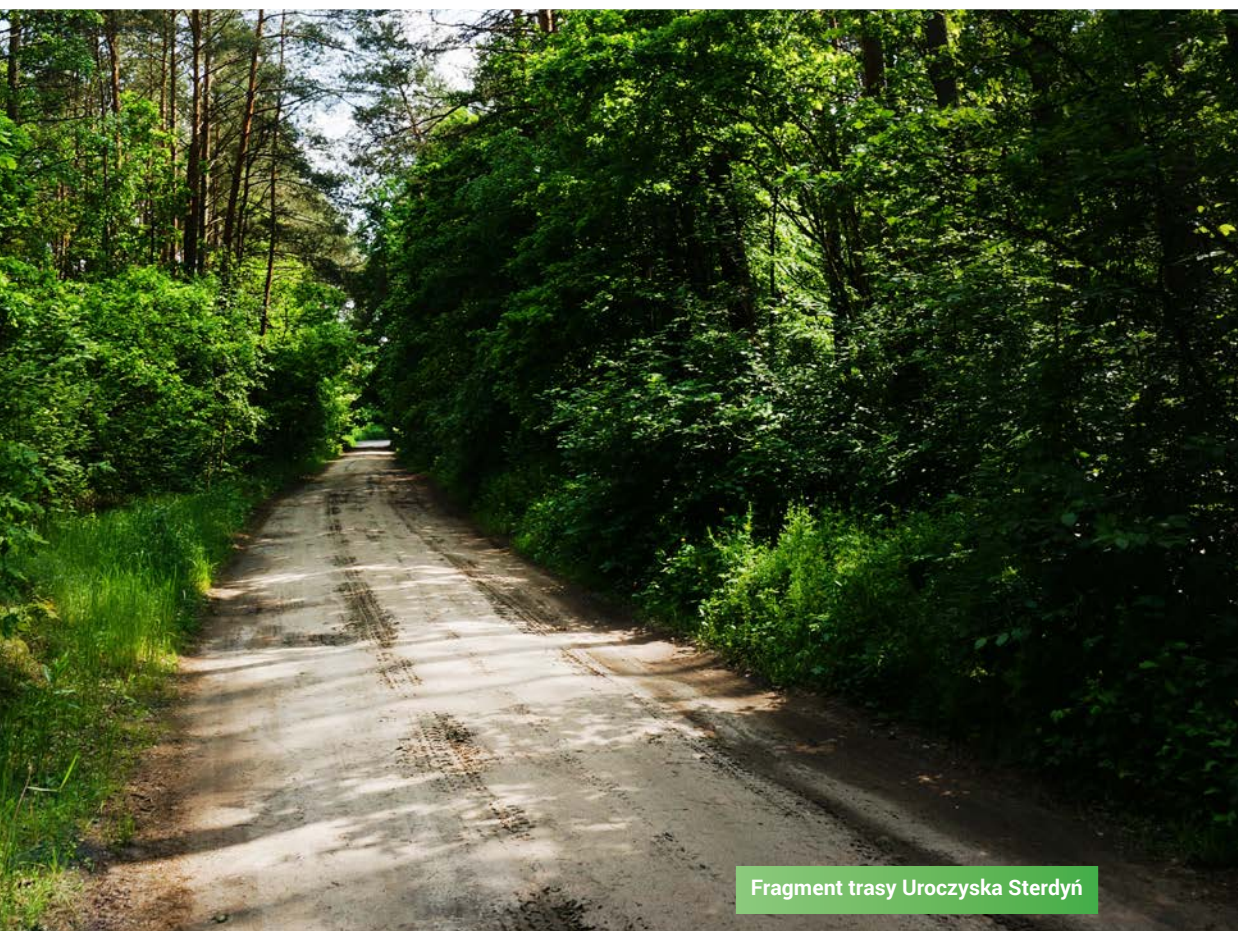
werem wynosi około 1,5 h. Celem utworzenia ścieżki było ukazanie bogactwa siedlisk i ekosystemów leśnych wraz z występującymi tu gatunkami flory i fauny oraz przedstawienie licznych i ciekawych form ochrony przyrody. Na trasie ustawiono 13 tablic dydaktycznych, które przybliżają walory przyrodnicze terenu. W miejscowości Garnek, w pobliżu pięknie odnowionego XVIII-wiecznego domu usytuowano wiatę, gdzie można odpocząć lub schronić się przed deszczem.

Ciekawym i oryginalnym punktem na trasie jest grupowy pomnik przyrody czyli okazałe, dumne buki. Odnajdziemy tu także śródleśne bagienko i miejsce ochrony strefowej gniazda bociana czarnego. Warto jeszcze odnotować obecność wieży przeciwpożarowej, z której – w razie zagrożenia pożarowego – prowadzony jest monitoring. Wieża znajduje się niedaleko leśniczówki.

Podróżnikom chętnym do pokonania ścieżki warto podpowiedzieć, gdzie należy swoją wyprawę rozpocząć. Punktem wyj-

ścia niech będzie przystanek PKS w Ceranowie, z którego podążamy w kierunku Kosowa Lackiego, po pokonaniu 400 metrów docieramy do przedszkola, za nim skręcamy w prawo i po blisko kilometrowym marszu zbliżamy się do kompleksu leśnego, który wyznacza nam początek trasy. Jest ona doskonale oznakowana m.in. dzięki specjalnym tablicom, a przy jej pokonywaniu należy zwracać uwagę na drzewa oznaczone na zielono, wyznaczające szlak.

Idąc tą trasą, oprócz rezerwatu Podjabłońskie, odwiedzimy też rezerwat Biele.

Fragment trasy Uroczyska Sterdyń

Uroczysko Sterdyń

Będąc w Ceranowie nie sposób ominąć też ścieżki przyrodniczej Uroczysko Sterdyń. Trasa ścieżki umożliwia poznanie bogactwa przyrodniczego tego terenu. Znajdziemy tu zróżnicowane pod względem gatunkowym i wiekowym drzewostany z bogatą warstwą runa i zamieszkującymi je zwierzętami. Ścieżka prowadzi nas przez suche bory sosnowe oraz podmokłe olsy, wśród których można ujrzeć płochliwego bociana czarnego,

a nad przepływającą przez uroczysko Czarną Strugą dostrzeżemy obecność bobrów. Głównym punktem programu jest rezerwat leśny „Sterdyń” z bardzo bogatą szatą roślinną. Trasa ścieżki wynosi blisko 10 kilometrów, na których ulokowano 9 tablic dydaktycznych. Odech można złapać w znajdującej się na ścieżce szkółce leśnej, gdzie znajdziemy także kącik dydaktyczny. Na końcu trasy utworzono natomiast parking leśny.

Początek trasy Uroczyska Sterdyń znajduje się przy leśniczówce Holendernia na drodze ze Sterdyni do Kiełpińca. Alternatywą jest wyprawa w drugą stro-

nę, czyli z ostatniego przystanku (leśny parking na trasie Ceranów – Nur) do pierwszego. Podróżowanie po ścieżce jest łatwe dzięki doskonałemu jej oznaczeniu. Na każdej z tablic znajduje się mapka wskazująca nasze aktualne położenie.

Na początku trasy (przyjmując jako pierwszy przystanek leśniczówkę) natkniemy się na „biologię bobra” i zapoznamy się z dokładną charakterystyką tego zwierzęcia. Po pokonaniu ok 1,5 km odbędziemy lekcję leśnictwa, a na tablicy wyczytamy, co należy robić aby drzewostany osiągały najlepsze warunki

rozwojowe, a przyszły surowiec drzewny charakteryzował się należytyimi parametrami.

Kolejne przystanki są od siebie oddalone o około kilometr. To „Gatunki zwierząt żyjących w lesie”, „Rozwój drzewostanu” i „Rezerwat Sterdyń”. dystans do następnego przystanku jest już znacznie większy, bo wynosi blisko 3 km. Dzięki tablicy dydaktycznej dowiemy się co nieco o „Środowisku wodnym”, a wycieczkę zakończymy po pokonaniu kolejnego kilometra „Prezentacją Nadleśnictwa Sokółów” i „Poradnikiem leśnego wędrowca”.

Zbiornik Niewiadoma

Na terenie powiatu sokołowskiego oprócz naturalnych zbiorowisk roślinnych i wodnych, możemy skorzystać również z terenów zagospodarowanych, które w swym założeniu współgrają z naturalnym środowiskiem i charakterem regionu. Jedną z najbardziej spektakularnych inwestycji w powiecie jest zbiornik wodny Niewiadoma. Jest to zbiornik zaporowy usytuowany na rzece Cetynii w gminie Sabnie. Znajduje się na gruntach wsi Niewiadoma, Nieciecz Włociańska, Kupientyn-Kolonia i Kupientyn, w odległości około 5 km od Sokołowa Podlaskiego. Parametry zbiornika są imponujące. Sama powierzchnia zalewu to ponad 42 hektary, poziom piętrzenia wynosi 141,25 m npm. Pojemność zbiornika wynosi ponad milion metrów sześciennych, średnia głębokość to około 2,7 metra, a zapora czołowa tego zbiornika posiada ponad 500 metrów długości, z kolei długość linii brzegowej to prawie 6 kilometrów. Jest to bardzo młody zbiornik, bo utworzony w 2013 roku. W założeniu na obszarze sztucznego zbiornika mają utworzyć się nowe zespoły roślinne, zadrzewienia i zakrzaczenia upiększające otoczenie. Już teraz powoli wykształca się tu środowisko trzcin i tataraków, roślinności pływającej i zanurzonej. Nad wody te przylatują ptaki gniazdujące na nadbrzeżnych drzewach i w szuwarach. Oczywiście jest to też raj dla wędkarzy.

Stawy hodowlane i nie tylko

Skoro mowa o wędkowaniu, to miłośnicy tego rodzaju wypoczynku nad wodą nie mogą ominąć malowniczego stawu hodowlanego w miejscowości Łazów. Na tym łowisku o głębokości do dwóch metrów występują karaś, płóc, karp, lin, okoń, szczupak oraz amur.

Wartym uwagi miejscem jest zespół czterech stawów o kaskadowym układzie w miejscowości Szkopy w gminie Repki. Tu właśnie na wzniesieniu znajduje się drewniany dwór z drugiej połowy XIX wieku. Z nim wiążą się losy rodziny Bujalskich, która przejęła te tereny we wspomnianym okresie. Jakub Bujalski, wraz z małżonką Franciszką z Pogorzelskich obok istniejącego starego dworku szlacheckiego wybudowali nowy. Wkrótce potem dokonano renowacji zaniedbanego parku, wykopano nowe stawy i pogłębiono te, które już istniały. Dzięki temu powstał kompleks kaskadowych zbiorników wodnych, które do dzisiaj zachwycają swoją niespotykaną budową.

Wały Jaćwingowskie

Na terenie wsi Niewiadoma leżą zabytkowe „Wały Jaćwingowskie”, grodzisko z około XI-XII w. Obecnie na terenie wałów znajduje się las, który często służy jako miejsce odpoczynku i rekreacji. Do dziś można tam znaleźć pozostałości osady, np. fragmenty glinianych naczyń. Niedaleko wałów znajdują się tak zwane mogiłki, miejsce uważane za cmentarzysko z czasów średniowiecznych. W okolicach mogiłek znajdowano swego czasu drobne przedmioty: sprzączki, paciorki, kabłączki, pierścionki i przęśliki.

Oszacowano, że przedmioty te pochodzą z XI-XII w.

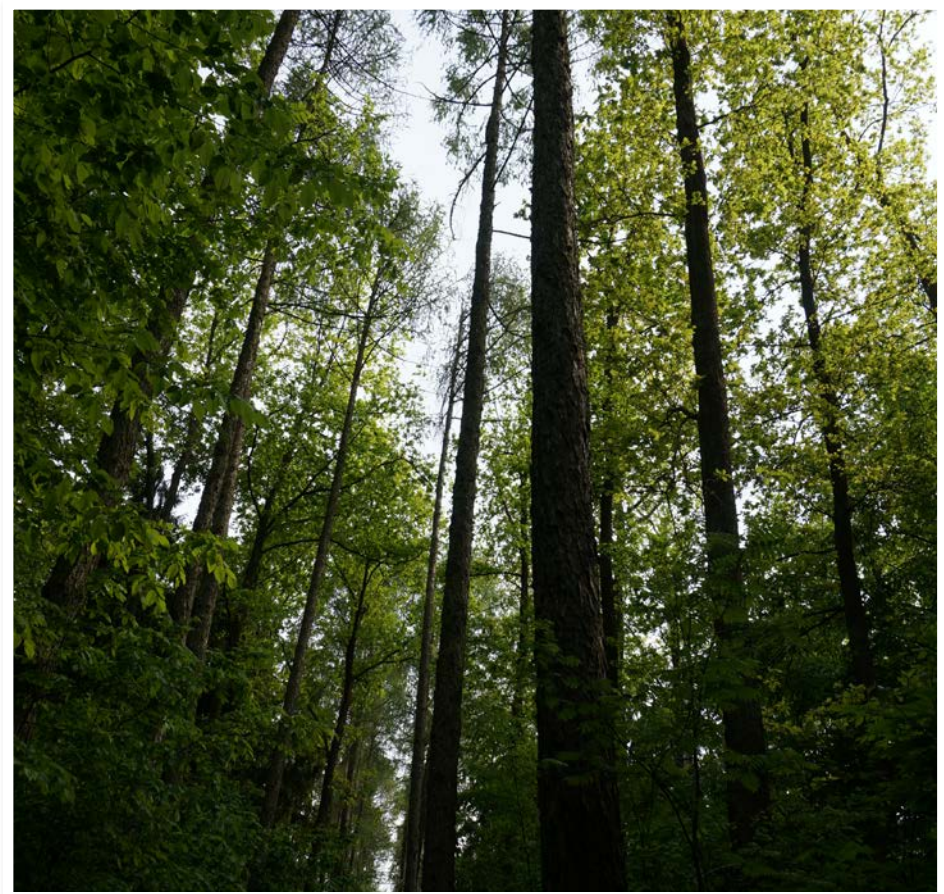
Według badań historycznych gród powstał na miejscu osady łużyckiej z IV-V okresu epoki brązu i osady wczesnośredniowiecznej z końca VI-VII w. Gród był kilkakrotnie przebudowywany i powiększany. Wymiary grodziska z XI w. wynoszą 250 x 230 m. Ślady kolejnych faz zabudowy widoczne są w konstrukcjach wałów, których podwójna linia nadal jest wyraźnie zaznaczona. Potężne wały, liczące u podstawy nawet do 12 m rozpiętości, dzielone są fosą o szerokości 8 m. Najsilniejsze umocnienia znajdowały się od

strony wschodniej, która nie była chroniona w sposób naturalny. Wejście do grodu usytuowane było po stronie południowej.

W ostatniej fazie istnienia grodziska powstało tu cmentarzysko. Kres funkcjonowania grodu nastąpił w XII w. Badacze wiążą go z najazdem Jaćwingów oraz z walkami toczonymi o te tereny pomiędzy książętami polskimi i ruskimi. Inna hipoteza wskazuje na stopniowe oddalenie się szlaków handlowych i wydarzeń politycznych.

Niektórzy zadają sobie pytanie w jaki sposób Jaćwingowie trafili do grodziska? Ich obecność tłumaczy tym, że

Jaćwingowie byli jednym z pięciu głównych plemion należących do szczepu litewskiego. Pochodzili z terenów obecnego Rajgródu, Augustowa i Suwałk, terenu niezbyt licznie zamieszkałego, porośniętego wówczas gęstą, trudno dostępną, zabagnioną puszcza. Pierwsze wzmianki o Jaćwingach pochodzą z kroniki Jana Długosza, który opisuje ich udział w potyczkach z Kazimierzem Odnowicielem w 1043 roku. Walczyli także przeciw Polakom wspólnie z Prusami i Litwinami, którzy podobnie jak oni byli poganami. Osiedlali się na Podlasiu, w pasie lasów oddzielających Mazowsze od Rusi. Były to obszary ubogie rolniczo, co może być przyczyną ich częstego uczestnictwa w różnych wojnach i napadach na terenie Polski i Rusi. Jaćwingowie znani byli z bitności, gwałtowności i dzikości. Na początku XIII w. opanowali, położony nad Bugiem, zamek w Drohiczynie. W 1243 r. wspierali z Litwinami Konrada Mazowieckiego przeciw Bolesławowi Wstydliwemu, a w 1244 r. również z Litwinami i Prusami pomagali Świętopełkowi pomorskiemu w walce z Krzyżakami. W 1269 r. razem z Litwinami najechali i złupili Ziemię Kujawską. Następnie w 1280 r. także z Litwinami napadli i złupili Ziemię Lubelską, co wówczas stało się powodem wyprawy Leszka Czarnego na teren Podlasia. Prawie wszyscy Jaćwingowie uczestniczący wtedy w walkach zginęli. Wszczyniane przez nich częste walki, a także proces wprowadzania chrześcijaństwa spowodował, że stopniowo zostali wyparci z zajmowanych terenów przez Polaków i Krzyżaków. Ci, którzy ocaleli schronili się głównie na Litwie. Na Podlasiu utrzymali się do końca XIII w. Odwiedzając Niewiadomą i Wały Jaćwingowskie, warto wspomnieć i tę historię.

Pomniki przyrody na terenie nadleśnictwa Sokołów Podlaski

Daglezje zielone, dęby szypułkowe, sosny wejmutki, jesiony wzniosłe, modrzewie europejskie czy wreszcie lipy drobnolistne i świerki pospolite. Jedne samotne, inne rosnące w grupach i tworzące swoiste ekosystemy dla owadów i ptaków. Niektóre z nich „osiedlały” się tu same, walcząc przez setki lat z przeciwnościami natury i służąc strudzo-

nym wędrowcom kojącym cieniem oraz używając ptakom bezpiecznego schronienia na gniazda. Inne bywały częściami założen parkowych i dworskich. Zadbane i pielęgnowane, przez lata z godnością witały gości staropolskich dworów. Czy samotne, czy też w grupie, zasadzone przez człowieka, czy samodziennie wysiane, wszystkie zachwycają swoją wielkością, niezwykłymi kształtami, a nawet krążącymi wokół nich legendami. Wszystkie też otrzymały za swoją wytrzymałość, piękno, a co za tym idzie wartości dla przyrody, turkusowe tabliczki, które informują o ich prawnej ochronie.

Mowa o pomnikach przyrody, których na terenie Nadleśnictwa Sokołów znajduje się

aż 27. Są to zarówno pojedyncze drzewa, których rośnie tu piętnaście, jak i całe grupy drzew. Tych odnotowano dwanaście. Warto podczas wędrowek po powiecie sokołowskim zwrócić uwagę na te piękne osobliwości przyrody. Niektóre z nich mają nawet 150 lat, inne nawet 4 metry obwodu!

Najwięcej pomników przyrody spotkamy w gminach Ceranów i Repki. W samym Ceranowie na uwagę zasługuje grupa daglezji zielonych, które najprawdopodobniej zostały sprowadzone na te tereny, bo ojczyzną tego drzewa jest Ameryka Północna. W miejscowości tej znajdziemy też piękne zgrupowanie drzewostanu bukowego z domieszką dębu i lipy. Spotkamy po-

nadto dęby szypułkowe, których obwody nierzadko przekraczają trzy i pół metra. W Repkach z kolei niewątpliwie zachwyca nas kształtami wiekowe lipy drobnolistne, swoimi obwodami niewiele ustępujące wspomnianym dębom. Równie okazałe są jesiony wzniosłe i sosny pospolite. Na naszej drodze stanie w Repkach również grupa trzydziestu sześciu modrzewi europejskich. A w samej gminie Sokołów Podlaski w leśnictwie Przeździatka czeka na nas dąb szypułkowy, który w okolicy znany jest jako Siwy Dąb. Jego historia niesie za sobą legendę jeszcze z czasów powstania styczniowego, wiążącą się z poległymi powstańcami.

OTHER ATTRACTIONS IN THE SOKOŁÓW COUNTY

What sounds better: the educational nature trails, backwoods forest expeditions, walking at the edge of the Bug, or maybe having the rest on the lagoon or a little of history of the medieval castles? You can explore the county area in a variety of ways. Here, there are some of them.

The Podjabłońskie Nature Reserve

The youngest among located in the district of Sokołów Reserve which is the floristic Reserve was created in 2005 and covers the area of 38.48 hectare in Podjablonskie. It is situated in the Falcons Forest District in the municipality of Ceranów, near the town of Garnek. It is the forest Reserve created to protect the natural fragments of the disappearing and luminous oak forests mixed with saw-wort. Up to 151 species of vascular plants, of which four are protected overall can be found within The Nature

Reserve. These are mezereon, Aquilegia vulgaris, Turk's cap lily and foxglove. The next five species are the subjects of the partial protection. Cowslip, Turówka forest, buckthorn, lily of the valley and viburnum

reef can be enumerated in this group. There are also fourteen species considered rare. Thanks to it, we can see narrow-leaved lungwort, peas blackening, peucedanum blue, bell Bologna, little thalictrum, Hypericum montanum, sedge hills and geranium red.

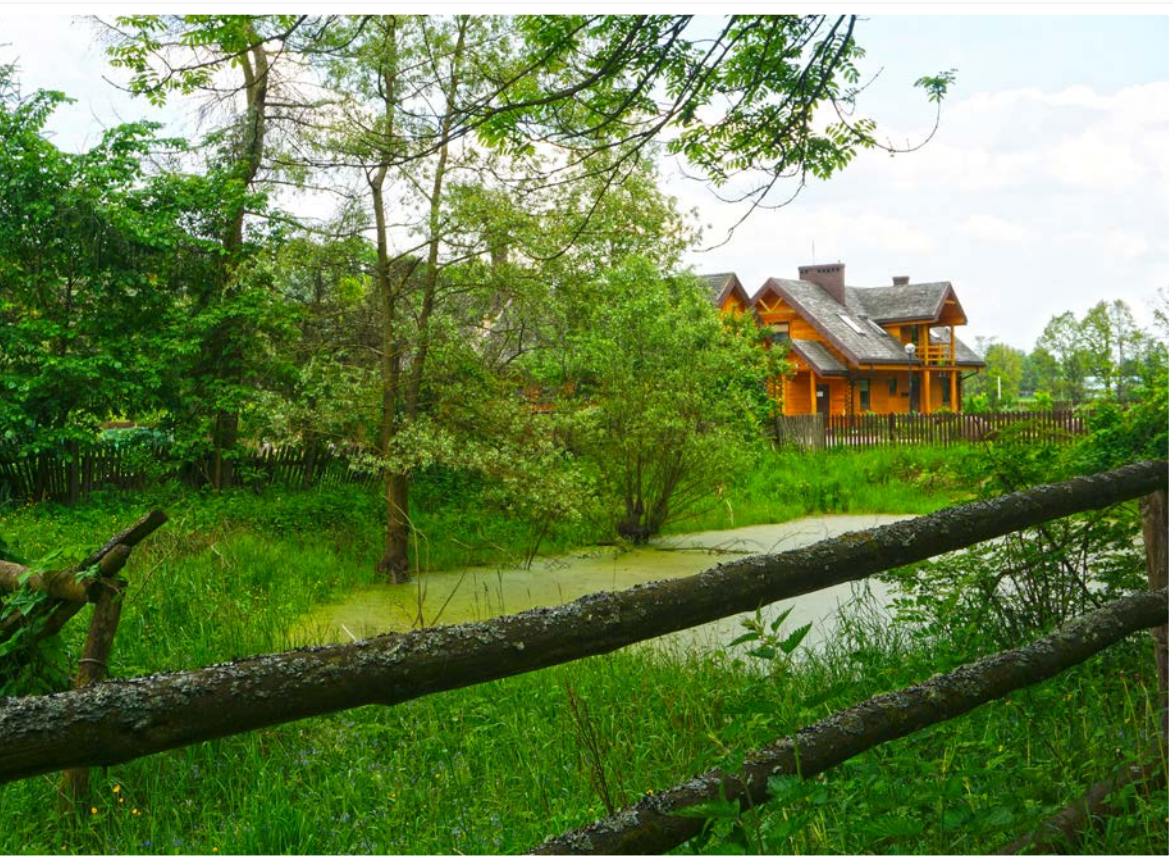
Uroczysko Ceranów

Since we are in Ceranów, it is impossible not to take advantage of natural and educational nature trail called Uroczysko Ceranów that leads through

The Podjabłońskie Nature Reserve. The length of the path reaches 12.6 kilometers. It is intended, therefore, to seasoned hikers or cyclists. Time of the bicycle journey is approximately 1.5 hours. The aim of establishing the path was to show the richness of habitats and forest ecosystems with occurring species of flora

and fauna and to provide numerous and interesting forms of the protection of the nature. The pathway takes the form of a loop, runs along the forest and the departmental lines. There are 13 teaching boards set on the pathway that introduce to us to the natural values of this area. There's also the place where you can relax or take refuge from the rain. It is situated in Garnek village near the beautifully restored eighteenth-century house.

An interesting and original point on the route is a natural monument group that is beautiful, proud beeches. We can find here the swamp and the protective zone of black stork nest.

The Niewiadoma Nature Reserve

Within the Sokołów county apart from the natural plant communities and water, we can also explore the developed land of the county, which in its assumption stay in the harmony with the natural environment and the nature of the region. The Nature Reserve of Niewiadoma is one of the most spectacular investments in the district. It is a dam Nature Reserve situated on the river Cetynia in the municipality of Sabno, located on the grounds of the village Niewiadoma, Nieciecz Włosciańska, Kupientyn-Cologne and Kupientyn, about 5 km from Sokołów Podlaski. The specifications

of the reservoir are impressive. The area of the lagoon is over 42 hectares and the level of damming is 141.25 meters above sea level. Its capacity is over one million cubic meters, the average depth of it is about 2.7 meters, and the front of this Nature Reserve dam is more than 500 meters long, while the length of the coastline is almost 6 kilometers. It is the really young Nature Reserve, because it was created in 2013. In principle, the new teams of the vegetable plantings and shrubs beautifying the environment are to be created on the artificial tanks. Already, the environment of reeds and calamus, floating and submerged vegetation develop here. The birds come to set the nests on the coastal trees or reeds. Of course this is also a paradise for anglers.

Fishponds and so on

Speaking of fishing, the fans of this kind of holiday on the water should not miss picturesque pond farmed in the town of Łazów. The fishermen can find here crucian carp, roach, carp, tench, perch, pike and carp. This fishery is up to two meters deep.

What's interesting the group of four ponds with the cascading system in the town of Szkopy in the municipality of Repki is not only for the fishing fans. There is a wooden manor from the second half of the nineteenth century. The Bujalski family is related to it. Half of the nineteenth century estate with an old manor passed into the hands of this family. The best host of the family turned out to be James Bujalski, who along with his wife Françoise from the Pogorzelski built the new mansion next to the existing old one.

Then also made the restoration of the run-down park and dug ponds and deepened those that already existed. The result was a complex cascade of ponds, which to this day delight people with their unusual structure and charm.

The „Jaćwingowskie banks”

We can find also other attraction in Niewiadoma. There are the antique „Jaćwingowskie banks” in the village which are the settlement from about XI-XII centuries. Currently, there is a forest shafts, which often serves as a place of rest and recreation. To this day, you'll find the remains of the settlement, for example, the fragments of the pottery. There are the so-called tombs, place considered to be the graveyard of the Middle Ages. There were found many small items like buckles, beads, rings and spindle whorls in these tombs. It is estimated that these items come from the XI-XII.

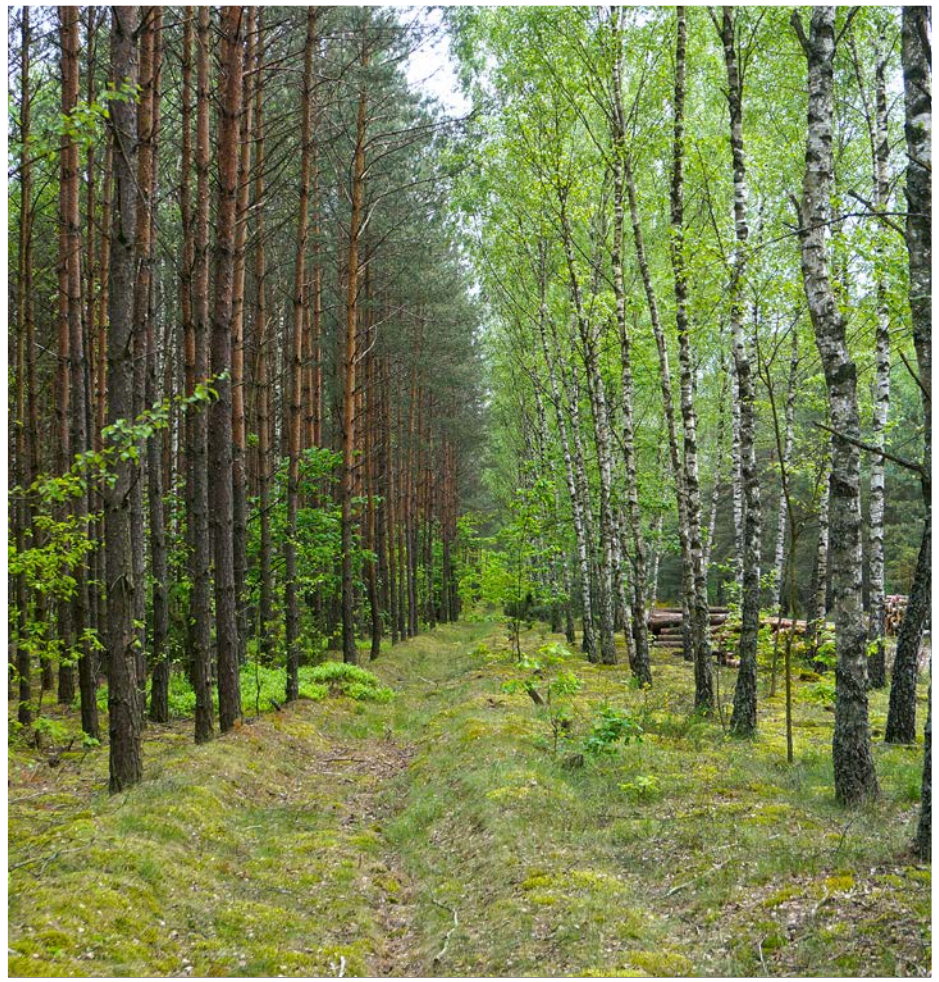
According to the research of the historical castle, it was built in place of the Sorbian settlement from IV-V and the Bronze Age period as well as from the early medieval settlement at the end of VI-VII centuries. The castle was rebuilt several times and enlarged. The dimensions of the settlement of the eleventh century are 250 to 230 meters. The traces of the subsequent phases of building can be visible in the construction of the banks, which double line is still clearly selected. The cemetery was founded there in the last phase. The end of the operation took place in the castle in the twelfth century. The researchers connect it with the onslaught of the Yotvingians and the struggles of these areas led between Polish and Russian princes. Another theory indicates a gradual drifting of the commercial trails and political events.

ANDERE ATTRAKTIONEN IM SOKOŁOWSKI KREIS

Didaktische Naturpfade, weitere Wanderungen, Spaziergänge am Bug, oder die Geschichte der mittelalterlichen Burg? Die Region kann man auf viele Weisen erkunden. Hier ein Paar von ihnen.

Das Podjabłońskie Reservat

Das jüngste Reservat im Sokołowski Kreis, das 2005 gegründet wurde und 38,48 Hektar Fläche umfasst. Das floristische Reservat gehört zur Gemeinde Cyranów. Es ist ein Waldreservat. Hier leben 151 Arten von Gefäßpflanzen, von denen vier gefährdet sind: der Echte

Seidelbast, die Gemeine Akelei, der Türkenbund und Der Großblütige Fingerhut. Auf unserem Weg treffen wir auch auf das Schmalblättrige Lungenkraut, die Schwärzen-Platterbse, den Hirschwurz-Haarstrang, das Berg-Johanniskraut und den Blutrote Storchschnabel.

Der Uroczysko Ceranów Pfad

Der Edukation- Naturpfad der durchs Podjabłońskie Reservat führt, hat 12,6 Kilometer Länge und darf zu Fuß als auch mit dem Fahrrad benutzt werden. sein Hauptziel ist es die Vielfalt der Lebensräume, Arten und Ökosysteme mit der reichen Fauna und Flora zu zeigen. Der Pfad führt durch Waldwege

und ist kreisförmig. Auf dem Weg finden wir 13 Informationstafeln. Es gibt auch einen Platz zum Ausruhen in der Ortschaft Garnek, in der Nähe eines renovierten Hauses aus dem XVIII Jahrhundert. Der Pfad führt an einem Sumpf und dem Lebensraum des Schwarzstorchs.

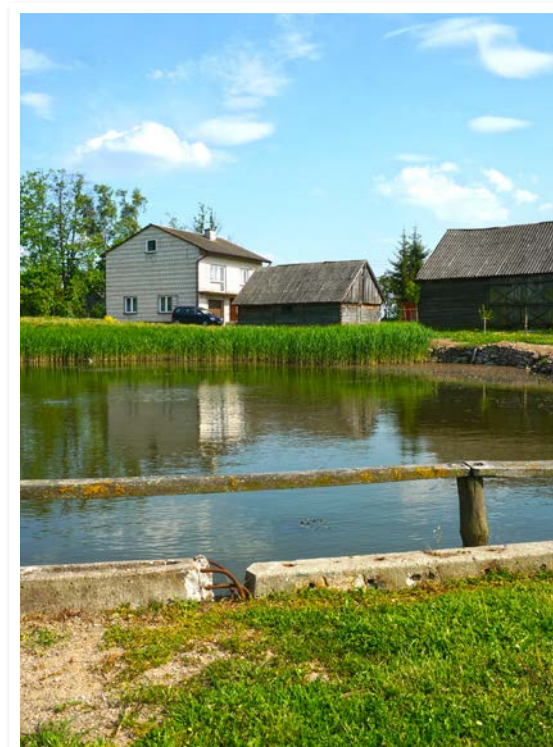
Das Niewiadoma Gewässer

Es ist eines der vom Sokołowski Kreis finanzierten Projekte. Es ist eine Talsperre auf dem Cetynia Fluss in der Gemeinde Sabnie auf dem Gebiet der Dörfer Niewiadoma, Nieciecz Włościńska und Kupientyn. Die Fläche des Gewässers gleicht 42 Hektar und er

enthält 1 Million Kubikmeter Wasser. Die Uferlänge gleicht 6 Kilometern. Es ist ein sehr junges Gewässer, denn es wurde 2013 eröffnet. Es sollen hier Lebensräume für Pflanzen und Tiere geschaffen werden. Außerdem ist es ein Anglerparadies.

Nicht nur Zuchtteiche

Wenn schon die Rede übers Angeln, dann dürfen die Liebhaber dieser Freizeitbeschäftigung den Zuchtteich in der Ortschaft Łazów nicht übersehen. Es gibt hier Amure, Plötzen, Döbel, Hechte, Karpfen und Barsche. Es gibt aber auch einen anderen Teich, der aber nicht so interessant für Angler ist - die Teichanlage in der Ortschaft Szkopy mit dem Herrenhof aus dem XIX Jahrhundert. Mit ihm sind die Schicksale der Bujalski Familie verbunden. Der beste Wirt in der Familie war Jakub Bujalski, der mit seiner Frau Franciszka z Pogorzelskich die Teichanlage mit einem Park eingerichtet haben.

Wały Jaćwingowskie

In Niewiadoma finden wir noch eine Attraktion. Im Gebiet des Dorfes liegt die alte Burg aus dem XI-XII Jahrhundert. Bis heute kann man dort die Reste einer Siedlung finden. Unweit der Burg liegt ein mittelalterlicher Friedhof. Laut historischer Untersuchungen entstand die Burg auf dem Platz einer Siedlung aus dem IV-V Jahrhundert und einer Siedlung aus dem frühen Mittelalter VI-VII Jahrhundert. Die Burg aus dem XI Jahrhundert ist 250 x 230 Meter groß.

NOTATKI

NOTATKI

NOTATKI